

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények címzendők.

Kéziratok nem adnak vissza.

ERDELYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dedése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre
frt., évnegyedre 1 frt., 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Nyílt levél a szerkesztőhöz. Egy vidéki pap.
— Mutatvány „Egy megújított Énekeskönyv“ tervezetéből. Szász
Károly. — Püspöki jelentés. Nagy Péter. — Az áll. ig. tanács 1876
— 77-ik évi működését tárgyzó jelentés. — A közgyűlésről VI. VII.
napok. — Vidéki élet: A n.-szabeni egyházmegyéből. Esdó szózat.
Ágoston Mózes. — A királyhágóntúli testvér superintendenciák kö-
réből. Tárca: a lépő összeesküvés (folyt.) László József. —
Egyházi s iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetése.

Nyílt levél a szerkesztőhöz.

Nagytiszteletű szerkesztő úr! Mielőtt az idei
nagyfontosságú közgyűlés után e vendégszerető várost
elhagynám nem tehetem, hogy néhány sorral föl ne
keressem, életemben először, az Erd. Prot. Közlönyt.

Most történik először, mert — az igazat meg-
vallva — eddig mindig másokhoz tartoztam, mint a
Közlöny s különösen a *modor* aggasztott, melyet a
Nagytiszteletű urék követtek.

Boldognak vallom magamat, hogy az idei köz-
gyűlést megérhettem s mint olyan igénytelen tag,
ki erősen hiszem, hogy a pártok erős küzdelmei
anyaszentegyházunk hajóját veszélyeztették, örömmel
ismerem el, hogy e közgyűlésben egy újabb és jobb
kor hajnalát láttam.

Nem vonakodom elősmerni, hogy mi sokan nagy
aggodalmakkal jöttünk ki a közgyűlésre. Meg vol-
tunk győződve, hogy a mélt. igazgató tanács nem
járt el elég politikával a. mandatum kérdésében s
aggódomba vártuk a lehetetlennek látszó kibontakozást.
Féltünk, hogy a régi szenvedélyesség ismét egész
erővel tör ki s a közgyűlés nem hogy anyaszentegy-
házunk javát munkálná, hanem országos botránnyal
bomlik szét.

Milyen őszintén örvendettünk tehát, midőn lát-
tuk, hogy az ellennézetűek olyan mérsékelt megol-
dást ajánlottak s arany hidat építettek a kötelelessé-
gükről megfélekedezett egyházmegyéknek. És ez a jó

kezdet egész végig megtartotta jóltevő hatását. Higye
meg nt. szerkesztő úr, hogy sokan voltunk, a kik
egész szívünkben elősmertük e mérséklet érdemét, a
mikor láttuk, hogy az egyes kérdésekben, az enyedi
ügyben és a választásoknál nem személyes érdek, vagy
szenvédély, hanem az ügy java volt vezérük.

Különösen nagyon megnyugtató sokunkat az
enyedi vagyontűz tisztázása. Mert, ne vegye nt. szer-
kesztő úr rossz neven, de mi féltünk, hogy személyek
miatt lesz e kolégyomnak romlása. De meggyőződ-
tünk mert mi, nem óráló tagok is, tudunk gondol-
kodni — hogy a mélt. ig. tanács indítványával, a
párt magatartásával egész őszintén a tanodát szol-
gálta. Különösen megnyugtató a tanárválasztás el-
halasztása és a mélt. Tisza László úr indítványa,
hogy a mélt. ig. tanács tervet készítsen a gazdasági
felügyeletről jövőre.

Ennyire belejőve az őszinte beszédbe, meg kell
vallanom azt is, hogy mi közülünk nem mindenki
tudta követni a higgadságban adott példát. Fájt so-
kunknak, hogy a midőn az ellennézetűek olyan őszin-
tén közeledtek hozzánk, közülünk akadtak némelyek,
a kik a barátságosan nyújtott béke jobbot vissza-
utasították.

Pirulnunk kellett az első status curator vá-
lasztásánál, hogy egy olyan érdemes férfi, mint
mélt. Zeyk Károly úr, gyermekes éretlen tüntetésnek
volt kitéve; hogy egy olyan nagylelkű maecenas ne-
vét, mint gr. a Kuhn Kocsárdé, játékszerűl merték
felhasználni. Fájt, mikor láttuk, hogy a zilahi ta-
noda ügyében a m. ig. tanács békés törekvését né-
melyek meg akarták hiúsítani; sajnáltuk, hogy a
D. M. kérésének tárgyalásakor sokakból a személyes
gyűlölség beszélt és szégyeltük, hogy az enyedi kér-
désben legtöbbet a régi enyedi tanár urak szóno-
koltak.

Csak arra kérjük e tisztelt lap közönségét, hogy mindezt ne tulajdonítsák pártunknak, hanem azoknak, a kik nem tudtak az anyaszentegyház érdekében gyűlöletünkről lemondani. Mert jól mondta a főt. püspök úr berekesztő beszédében, hogy „vessük ki magunk közül a konkolyhintőket.“ Egészen szívünk szerint beszélt az ősz pásztor s mi értekezleteinken követtük is bölcs tanácsát: határozottan elletne nyilatkoztunk némelyek bujtogatásának s egy sok háboruságot okozó tanár urat többek nevében fel is kértünk, hogy vonuljon vissza s ne állja útját a pártok kibékülésének.

E jóakaratu szándékunk nem sikerült egészen, de reméljük, hogy a mostani kezdet megtermi jó gyümölcseit s a mi részünkről ígérjük, hogy az illetőket vagy rákényszerítjük a szeretet útjára, vagy mi hagyjuk el őket.

Mert mi az anyaszentegyház javát s nem személyeket és szenvedélyeket akarunk szolgálni. Mi felelősséget nem vállalunk a gyűlölködés tetteiért s mihelyt látjuk, hogy a békességet a közülünk valólok rontják meg: „kivetjük magunk közül a konkolyhintőket“, hogy épüljen Jeruzsalem. Mi szívünkbe vettük bölcs Salamon beszédét, mondván „Az engedelmes felelet elfordítja a haragnak felgerjedését; a megbántó beszéd pedig támaszt haragot“ Példab. XV. 1.) és ismét; „Jobb a paréjnak étele, a hol szeretet vagyion, hogysen miut a hizlalt

ökörnek eledele, a hol vagyion gyűlölség“ P. XV. 17.)

Ezeket akartam, ut. szerkesztő úr, egész őszinteséggel és sokunk megnyugtatóására is elmondani. Isten adja, hogy a béke olajága nagy fává nőjje ki magát közöttünk. Mi megőrizzük a krisded csemetét, vajha mások is öntöznék, ápolnák!

Irtam Koiozsvártt, 1877. jun. 3-án.

Egy vidéki pap.*)

MUTATVÁNYOK

egy „Megújított Énekeskönyv“ tervezetéből.

DICSÉRETEK.

1. Hétköznapi reggeli ének.

(LXVI. Zsolt. dall.)

1. Oh isten, a ki messzeüzted Határainkról az éj ködét, S fénylő napod az égre tüzted, Hogy fússon, vesszen a sötét Minket is sötét éjjelünkből Vi-

*) Fogadja a t. kollega úr ez elismerő soraiért szives köszönetünket s legyen meggyőződve arról, hogy valamint a bezárult közgyűlés folyamán is alkalmunk volt több-izben jelét adni annak, hogy minket sem személyes tekintetek, sem a bosszúállás vagy hatalom vágya nem vezérel, ugy ezután is legjobb örönket arra fogjuk fölhasználni hogy anyaszentegyházunk közügyét szolgáljuk. De hasonló várunk azoktól is, kik eddig velünk szemben állottak s elvárjuk tőlük főként azt, hogy egyes konkoly hintők rossz akaratu mistifikatioinak pártszenvédély sugalta expectoratioinak (l. a „Magyar Polgár“ tudositásait) ne adjanak hitelt s az olyanokkal szakítsanak meg minden solidaritást. Béke velünk. Szerk.

TÁRCZA.

A lőpor-összeesküvés.

Lénárt Józseftől.

(Folytatás)

Midőn Erzsébet királynő 45 évi tevékeny uralkodás után meghalt. s vele a VII. Henrik törzse, a Tudor család kivészett, — Angolország trónjára legközelebbi jogutód, és általa is kinevezett örökös VI. Jakab, a szép és szerencsétlen Stuart Mária fia volt. Miután a parlament elismerte jogát, s fején egyesíté egész Nagybrittánia koronáját, oly sok aggály, szorongás eloszlátása, annyi vérmes remény betöltése várt reá, hogy ő, kinek egyszersmind egy új dinastiát kelle meghonosítani Angliában, alig felelhet meg mindazoknak. A fogadtatás és örömujongás oly nagyszerű volt Angliába érkezével, hogy egy kíséretében levő skót-nemes e szavakban tört ki: ily módon az angolok a legjobb királyt is elrontják!

A népben, mely ugyan csatlakozott az általános örömszajhoz, a trónváltással járó remény és félelem, öröm és szorongás szele, kezdte ismét feléleszteni a hosszas időn át szunyadott vallás-párti féltékenységet s felekezeti szenvédélyt. Ez új uralkodónál ehez még különös viszonyok járultak. Szülői katolikusok voltak; ő maga a presbiteria nusokhoz számítá magát, mely felekezet kezdettől fogva kedvezőbb talajt lelt Skótiában, (Knox János) mint Angliában. Most azonban, mint király Angliában, a püspöki egyházat találta uralkodónak, mely a Stuartok öröklött korlátlan uralomvágyának oly kedvező volt. Mindez elég okot adott a különböző vallás-pártok várakozásaira, aggodalmaira.

A puritánusok, kik a király eddigi hitvallására hivatkozva legtöbbet reméltek, korlátlan terjeszkedési szabadságot kértek, sőt egyszersmind a püspöki egyház némely tételeinek megjavítását is. A király jóindulatot mutatott irányukban, de a püspöki egyházzal való egyesülésüket, fejük árán, szívökre kötötte.

A katolikusok irányában, kik elnézés és kegyre anynyival is inkább számítottak, mert anyja Mária, katolika volt s ő maga is gyermek korában e vallásban neveltetett, épen nem mutatá magát Jakab szigorunak; de a pápai fő-

lágos napra szólítál, Enyhúltan, újultan kelünk föl
S állunk napod sugárinál.

2. S mig áldva nézzük napvilágod', Besziva
édes melegét: Áthatja szívünket jóságod, Mely áld-
va tart, vezetve véd. Szívünkbe, mint virág jó föld-
be', A hála-érzelem kikél; Lelkünket öntjük im előd-
be, Mely áld, dicsér a meddig él.

3. Oh te, ki annyi jóval áldád Gyarló világi
Gyermekid', Vedd kedvesen tőlünk a hálát, Halld
ajkink ígéletit: Hogy mint szívünk leghőbb érzelmi,
Magasztalnak e reggelen, Atyai szived kedvét lelmi
Lesz törekvésünk szüntelen!

2. Ugyanolyan.

(LVII. Zsolt. dall.)

1. Téged, felséges úr, dicsérünk, Ez új reggel-
nek költivel. Szívünk hálával tölti el: Hogy újra im
egy napot érünk. Magasztaljuk kegyelmedet, Hogy
örök éj be nem fedett.

2. Mint a keletről támadó nap, Jóságod úgy
mosolyg miránk. S felébredünk mint a virág, Bár
ajki este becsukódnak. De ébred hajnalra kelve, S a
nap felé fordul kelyhe.

3. Így tekintünk mi is feléd fel, Jó Istenünk,
fénylő napunk S hogy megtalál pillanatunk meg-
teljesülünk égi hévvel, A mig te a könyharmatot
Szemünkön fölszáritgatod.

4. Oh hasson át jóságod fénye E reggel és
egész napon, Hogy ne tévelyegjünk vakon, Ne borít-

hatóságról s függésről tudni sem akart. Egy kérelemlevélre,
melyet a katolikusok nagyobb vallásszabadság megnyeré-
sért nyújtottak hozzá be, azon választ adta. hogy ő illő-
nek s hasznosnak találta a vallásos intézményeket úgy hagy-
ni, miként találta; ennél fogva a katolikusokra alkalmazott
rendszer szabályokat is föntartja.

E válasz a katolikusokat dühbe hozta, elkeserítő. Az
elkeseredés lángjai — különösen vallásos kérdéseknél —
gyakran a legnemesebb kebleket is felgyújtják; annyival is
inkább, mert a legszentebb ügy érdekei inkább szívön fe-
kűsznek azoknak, mint a durva tömegnek, mely alig bir
fogékonysággal magasabb eszmékről. De mig a nemest, úgy
buzgalmában — hogy ne legyen ábrándozóvá, — mint fájd-
almában és boszuságában — hogy ne legyen dühöngővé —
jobb természete vezet; addig a köznapi, vagy épen rom-
lott szív és romlott elme az események izgalmaiban bűnök
és szörnyűségek kútforrása lesz

Egy merész, ősi családból származó katolikus ne-
mesnek, *Catesby Róbertnek* agyában fogamzott meg leg-
előbb a vészes eszme, hogy a királyt, ki az ők egyedül id-
vezítő egyházokkal szemben a meglevő törvények álláspont-
ján maradt, a parlamenttel együtt, honnan az illető tör-

son a bűnök éje. Szívünket hála telje meg És aj-
kink téged zengjenek.

3. Hétköznap esteli ének.

(LVIII. Zsolt. dall.)

1. A nap lejárt, itt már az alkony, Minden
test lankadt, bágyadoz. S mely nyugtot a fáradtra
hoz: Kiterül az éj leple halkán. Neked köszönjük jó
atyánk, Hogy ez estére juthatánk.

2. Erőt te adtál a munkára, Hogy azt kibir-
ják tagjaink. Immár az est nyugalma int És azt
sugja: elég volt mára. Nem végezhetünk bár sokat:
Érzé kezünk áldásodat.

3. Csapásoktól, gondos szerelmed Oltalmazá meg
életünk'. Hogy ártó vész rontson nekünk: Jóságod
áll, tiltva, ellent. Te tartád vissza a halált, Hogy
útat hozzánk nem talált.

4. Oh védelmezz ez éjszakában Mely feketén ré-
ánk borul. Szárnyad legyen védsátorul, Fejünk' keh-
led nyugtassa lágyan. Így boldog reggelt érhetünk
S dicsőretedre ébredünk.

4. Isten Jósága

(XXXIII. Zsolt. dall.)

1. Oh sziveink ébredjétek fel, Magasztaljátok
az urat! Dicsérjétek szent énekekkel, Ki hozzánk
mindig jó marad. Ki minket világra Hivott boldog-
ságra, S soha el nem hagy! Jóságod teremő, tőlünk
dicsőrendő, Bizny isten vagy!

vény kikerült, légberöpítsék. Sokkal iszonyubb, nyugtalaní-
tőbb volt e terv, hogy sem egymagában hordozni képes lett
volna gondolatát; közlé tehát egy barátjával, ki átkait ép
ugyszórta elkeseredésében, kinek türelmetlen szívét ép oly mé-
részt álmok feszíték. De nem talált titoktartó, hallgatag om-
bert abban, kivel közlé; mert *Percy Tamás*, az előkelő
northumberlandi ház egyik sarja nagyon is türelmetlen, epés,
közlékeny és kalandos volt. Mostantól kezdve az eszme, mint
havas hegy tetején megindult hógörgeteg, mind veszélye-
sebb alakot öltött.

Nemsokára egy harmadik barát is be lőn vonva a
titokba: *Vinter Tamás*, ki épen az ő számításai s aggo-
dalmái által készíté leginkább a merénylet utját; mert mig
minden vigyázatlan vagy elhamarkodott lépést megakadályo-
zott, addig másfelől az iszonyu tervhez a legveszedelmesebb
segítséget és a szövetkezettek között a legbontatlanabb
egyeséget hozta létre. Ő ugyanis azon volt, hogy minde-
nekelőtt valamelyik tekintélyesebb papot kell megnyerni az
ügynek; részint tán saját lelkiismerete megnyugtatózásából;
részint, mert gondolá, hogy az egyház helyeslése és segít-
sége mellett gyanutlanabbul lehet működni s pártolókat is
könnyebb szerezni. A heves *Percy* sokáig ellenzé e — mint

2. Jóságod tündököl a napban, A fényben, mit földünkre hint: Mi a tenger s a föld alatt van: Az is jóságod tükre mind. Lenn a szakadatlan Tűzzel forró katlan Éltet s melegít; Fenn sebes villámok, Örvénylő hullámok Mind azt hirdetik!

3. Te öltöztetted fel biborba Keletnek ékes hajnalát; A kis madár, zengő bokorba, Tőled nyeré vidám dalát. Harmat kis fűszálon, Zuhatag sziklákon, Égen szivárvány, Mind tükrözi képed, Nyáj vidáman béget, Előtted járván.

4. Mi is, képmásid itt e földön, Kiket majd angyal sorba től Érezzük, hogy nő bennünk nőttön Jóságod napról napra föl. Vezetsz kézen fogva, Megóvsz a bajokba', Rosztól megintesz; Csapás sem szerencse Lelkünk meg ne ejtse: Kegyelmed mind ez!

5. Éltünk, örömben és bánatban, A mindenség, ég föld, le, föl: Jóságod legvilágosabban Mégis igédben tündököl. Melyben Szentek-Szentét Magad kijelentéd S küldéd fiadat, Megváltásunk végett: Ezért zengjen néked Örök háladat!

5. A Megváltás.

(XXV. Zsolt. dall.)

1. Szent isten, te minden áldás, Minden jóllét kútfeje! Téged illet a hálaadás, A melylyel szívünk tele. Hadd ömöljék érzetünk, Mint az ugró-kut, magasra; Irgalmadat nekünk Magasztalva hangoztassa.

2. Elveszettek, tévelyegve Jártuk a bűn útait,

ő mondá — nemeshez nem illő tapogatódzást, féltékenységet; de miután *Catesby* is *Vinterrel* értett egyet, ő is beleegyezett.

Most tehát minuhármán a jezsuiták főnökeihez *Garnet*-hez és *Tesmond*-hoz fordultak. Mindkét kegyes páter, vagy épen olyan személyes boszutól s gyűlölettel indítva, mint elkeseredett, de némileg mégis lelkiismeretes gyónógyermekéik, éltek vissza hivatalokkals szentnek nevezett jogaikkal vagy, mert ők is igazolni akarták a jezsuita rend története vizsgálóinak azon állítását, miszerint: „*Ma a királyokkal szövetekezett a nép ellen, hogy már holnap orgyilkot emeljen, vagy mérget keverjen a koronás fő szán ára, mert a helyzet változtatva ezt kívánta a rend érdeke.*” „*A népeket forradalmakra izgatta s ugyanakkor vérpadokat készített a lázadóknak.*” Elég az, hogy a rend főnökei helyeselték a király és parlament megsemmisítésére összeesküdt barátok egyesülését; s mi több „e szent cél” kivitelére egy tervet dolgoztak ki, s mi legtöbb a szövetség megerősítésére az *úrvacsorát szolgáltatatták ki*, és azután minden új tag felvételét s esküjét a *szentelt ostyával pecsételték meg.*

Ugyan mi köthetett oly különböző alkotásu kebleket

S mig bolyongánk tömkelegbe', Kialudt fáklyánk: a hit. Megszántad szegény fejünk', Hívó szózatod' hallattad. Irgalmat tevével velünk — És fáklyánkat viszszaadta.

3. Mint a bárányt a jó pásztor Felkeresni útra kél: Te is velünk, akárhányszor Eltévedtünk, úgy tevével. Fölfogál gyöngédeden, S mig szégyentől ége arczánk Átyai szent kebleden: Bátoritva szóltál hozzánk.

4. Oh hogy hálálhassuk ezt meg, Mit velünk eddig tevével? Szívünk félelemtől reszket, Ujra eltévedni fél. Tétováz tekintetünk, Mig ráfordul a keresztre, Melyen fiad teste függ, — Értünk szent vérért eresztve.

5. Hadd öleljük őt magunkhoz, Lélekben, hűn, igazán! Ölelése' nyugalmat hoz, Bajunk enyhül, ő ha szán. Ő ha áldva ránk le néz S példájával int követni: Még a kereszt sem nehéz, Semmi sincs erőnk feletti.

6. Tőle várjuk csak az áldást, Peldájától, véritől; Tőle várjuk a megváltást, melylyel bűnünk méri föl. Oh megváltó Krisztusunk! Te szenteld meg lelkünk', testünk', Hogy egedbe feljussunk: Hozzád s szent atyádhhoz, esdünk!

6. Tisztaság.

(LXVI. Zsolt. dall.)

1, Boldogok, kiknek szívök tiszta, Mert ők az urat meglátják! Lelkők, mint tükör veri vissza Ő

szilárdabban egybe, amaz iszonyu merénylet lázas játékában, mint, hitők szerint, a legszentebbnek mindnyájukkal való közlése az egyház által? Mi erősíthető inkább a gyengét; mi ijeszthető vagy tartható vissza az ingadozót mint azon gondolat, hogy a már egyszer letett fogadás megszegésével az „úr testének” elárulásába esik?!

Az 1604-ik év tavaszán az összeesküvők kezdtek a kivitelhez készülni. *Winter Tamást* elküldötték Flandriába, hogy egy *Veit* (*Guy Fawkes*) nevű merész ifju embert, ki mint tiszt spanyol szolgálatban volt, szövetségükbe megnyerje; s egyszersmind a merénylet kiviteléhez szükséges löport beszeresse. E közben a kezdeményezők mind több-több részest igyekeztek megnyerni, és a jezsuiták által bevett eskü, s kiosztott sakramentum oly szorosán fűzöket egybe, hogy a terv iszonyúságának borzalma és izgalmai, vagy a következményektől félelem miatt, melyek alatt a szív rövid időn kifárad, elsüllyed, egy sem lett hűtlenné vagy áru-lóvá, bár a kivitel ideje oly hosszúra nyult. Mert a parlament összegyűlési ideje a következő 1605-ik év novemberéig húzódott; az összeesküvők pedig csak azelőtt két hónappal akartak a kivitel eszközeinek elrendezéséhez fogni.

(Folytatása következik.)

sugárzó ábrázatját. Mint a napot harmatep tükre, Kristály patak a kék eget: Tükrözze szívünk úgy örökre, Felséges isten, képedet!

2. Kevélyek, háborgó lelkekkel, Tégedet meg nem láthatnak. A jámborokat keresed fel, És választod te magadnak. Szeretsz alázatos hajlékot, Tiszta szív az a palota, Melyet választasz, hogy lakjék ott Felséged és beszálsz oda.

3. Oh lelkeink, készüljetek fel, Befogadni e vendéget! Alázatos szent érzetekkel Várunk uram, jövel, téged. S ha egyszer szállást vetél nálunk, Ne hagyj felejtenünk soha: Az éghez milyen közel állunk, Mert testünk az úr temploma!

4. A szentek-szente nem tűr szennyet, Küszöbén bűn nem léphet be. Oh úr temploma, hát ne engedd A vétket csuszni lelkedbe. Tartsd tisztán szived', kezéd', ajkad', S ártatlanságod úgy ápolj: Legkissebb szenny meglátszik rajtad, Mint a fehér ruhán a folt!

Szász Károly.

Püspöki jelentés.

Tartotta:

Nagy Péter,

az egyházkerületi közgyűlés május 29-ki ülésén.

Midőn hivatalos jelentésem megteendő, vissza kell tekintenem a lefolyt évre, mindennek előtt az a nagy és kipótolhatatlan vesztes áll lelki szemeim előtt, mely legközelebbi együttlétünk óta érte nemzetünket, hazánkat és legközelebről anyaszentegyházunkat: szeretve tisztelt főgondnokunk hidvégi gróf Mikó Imre halálával. Nem célom felsorolni az idvezült halhatatlan érdemeit, azok ország-szerte ismeretesek s hiszem nincs közöttünk, nincsen csak egy is, a ki bár gondolatban az elismerés és hála koszoruját ne helyezte volna az ő sirhalmára. Nem is azért említem fel, mintha szükségesnek tartanám feljuttatni az ő emlékét, mert elevenen él az nemcsak kortársai lelkében, hanem élni fog a késő maradékában is; mert gróf Mikó Imre élt, munkált nemcsak a jelen, hanem az utó-korért is. De kegyeletes kötelességemnek ismerem az ő nevét nevezni ebben a teremben és ez előtt a gyülekezet előtt, a mely látta benne a pártokon feljül emelkedett, nemes lelkű, igazságszerető elnököt; azt a férfit, a ki onnan feljülről való bölcsességével az igazság magvait békével szerte hinteni; a ki az egyházi ügyekben az eltérő vélemények, nézetek higgadt és szenvedély nélküli megvitatásának és lehetőségig békés kiegyeztetésének volt embere.

Vajha példája, mint hatott ránk, míg közöttünk vala, most fokozná áldásos befolyását az emlékének tartozott hála és kegyelet által!!

A lefolyt év nevezetesebb eseményei között: mindennek előtt alátvalói hódoló, hálás tisztelettel kell felemlítenem Ő császári és apostoli királyi Felségének kegyességét, a ki ismeretes jótékonyságát kiterjesztette szegény ország-részeinkben, szegény egyházkerületünk elszegényedett több egyházközségeire, magán pénztárából juttatván: a m.-láposi egyh. községnek 200 frtot, melyet vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága a rendelkezése alatti összegből 300 frttal pótolni méltóztatott; a nyárszói egyházközségnek 200 forintot; az oroszfalvi egyházközségnek 150 frtot. Midőn e fejedelmi kegyajándokért legmelegebb hálás köszönetet mondok, legbensőbb meggyőződésem szerint, egyházkerületi közgyűlésünk, sőt egyházkerületünk minden tagja benső érzelmeinek vagyok igénytelen tolmácsa; mert e tények kézzel foghatólag meggyőzhetnek mindenkit, hogy felséges uralkodónk atyai szívében hordozza minden alattvalói sorsát, hitfelekezeti különbség nélkül s tényleg valósítja a törvényben kimondott hitfelekezetek egyenjogosultságát.

A nagyok után a kicsinyek következnek, valamint az életben, úgy jelentésemben is. Jól esik nekem, ha a keresztyéni szeretet és hitfeleink sorsában nyilvánuló részvétet és segélykészséget felemlíthetem. Köztudomás tárgya m.-vásárhelyi egyházközségünket a múlt évi április hónapban ért nagy szerencsétlenség; nem késtem segélyezésre föl hívni egyházmegyéinket; felhívásomra készségesen siettek a v.-hunyadi, n.-enyedi, szil.-szolnoki, déési, széki, nagy-sajói, görgényi, szebeni, udvarhelyi, erdővidéki, sepsii egyházmegyék, úgy szintén a fogarasi, ó-tordai, déési egyházközségek, a királyhágón túlról a tiszántúli ref. egyházkerület. A károsult egyházközség számára kezemen át 350 frt 70 kr. jutott; csekély összeg az igaz, az ezerekre menő kárhoz mérve; de úgy hiszem m.-vásárhelyi egyházközségünk nem az adomány mennyiségét, hanem az abban nyilvánuló testvéries részvétet nézi, s mint ilyet melegen hálaérzettel fogadja.

A tiszántúli ref. egyházkerületen kívül — mely közbe legyen mondva atyafiságos szeretettel emlékezett meg az ő orsovai alakuló félben levő és Bukovinában az andrásfalvi szűkölködő egyházközségekről is — a Királyhágón túlról segélylvel járultak még a dunántúli és tiszáninneni egyházkerületek, részint a moldva-oláhországi missió, részint iskoláink számára. Kedves kötelességet teljesíttek, midőn az együvé tartozás érzete e tényleges nyilvánításáért köszönetet szavazok, mely köszönet úgy hiszem nem csak az enyém, hanem összes egyházkerületünk és ennek képviselője, a főt. Közgyűlésé.

Mert segélyre főt. Közgyűlés nagy szükségünk, segély nélkül a legszomorubb jövőnek nézünk elibe; de ez a segély a protestantizmus elveivel megegyezőleg, főleg önszegély kell hogy legyen. Áldozatkészségünkkel kell bizonyítanunk, hogy egyházunk életerős, hivatásának az idők mostohaságai ellenére is meg tud felelni. E segélyezésnek, nézetem szerint, egyházközségeink nem mondom szűkösen, mert a szűkös jövedelemből takarékosan és előre-látó gon-

dossággal valahogy mégis csak meg lehet élni — de ki nem jöhető csekély fizetésű papjai és tanítói élhető állapotba helyezése. Egyházkerületünkben jelenleg 586 lelkeszi állomás van és ebből 300-at meghaladja az oly állomások száma, melyeken az évi jövedelem, mindent össze-számítva, csak papiron meg 300 frtra. Ugy mondom: papiron; mert a valóságban ez összegben rendszeresen jóval alól marad. Ugyanis az egymásután következett több évi rossz termések, elemi csapások által elszegényedett földnépe, a nagy adó és a nyakán levő csaknem folytonos adóvégre-hajtás mellett, azon tartozását tagadja meg, vagy legjobb esetben halogatja, a melyért nem huzzák ki feje alól vánkossát, nem árverezik el igavonó marháját, és ez főt. egyh. ker. közgyűlés: a kepe, az oltár és az iskola körül szolgálatot tevő egyének fizetése.

Fontoljuk meg más felől, a pap készütsége iránti igényeinket, a kor kívánalmainak megfelelőleg mi, a tanító irántit az állam felfokozta: amazoknak a gymnasiumi osztályok bevégezése után négy, ezeknek pedig kevesebb előkészület mellett három évi tanfolyamot kell kihallgatniok és szigorú vizsgát kiállaniok. Avagy remélhető-e, hogy a halálozás következtében évenként üresedésbe jövő egyházközségeinkben találkozzék elegendő számú oly egyén, a ki nagy és nemes hivatását felfogja, értse és kellő buzgósággal betöltse, mikor a más élet pályákon kevesebb előkészület után a megélhetésnek könnyebb és biztosabb módja ajánlkozik számukra. E bajon sem az egyházközségek csoportosítása, sem a községi iskolák alapítása nem segíthet gyökeresen; nem az első u. m. az egyházközségek csoportosítása, mivel igen sok egyházközségünkre nézt helyi fekvése és az év nagy részében csaknem járhatlan utak miatt, a csoportosítás egyen jelentésű a pásztor nélkül hagyással, a pásztor nélküli nyáj sorsát pedig mindenki ismeri; de nem segíthet a másik mentő eszköz sem, — értem a községi iskolát — mivel ezek felállítása és felekezeti iskoláink felhagyása a más ajku nemzetiségek között létező csekély számú hivekből álló egyházközségeinkben, annyira lenne mint nemzetiségünk végleges kiirtása; már pedig magyar reformált egyházunknak ez országrészben, a vallásos erkölcsi élet élesztésén kívül, nemzetiségünk fenn-tartása volt és maradt úgy hiszem a jelenben is feladata. — Ha valaki azt hozná fel: avagy megérdemlik-e ez alig néhány lelket számláló egyházközségek a fentartásukat igénylő áldozatokat? Annak Jézus szavait hoznám emlékébe, a ki arra intette tanítványait: „szedjétek fel a morzsákat is, hogy semmi kárba ne vesszen.“ Vajha mindig szemök előtt tartották volna ezt az intést az illetők?

E nagy szükségét érezte és e segítség parancsoló sürgősségét felfogta a főt. egyh. ker. közgyűlés, midőn a közelmúlt években két nevezetes indítvány életbe léptetését elhatározta: értem, az egyh. ker. lelkeszi özv. árvai gyámintézetet és az egyházkerületi házi pénztárt. Amde egyházkerületi közgyűlésünk hatalma nem terjed oda, hogy az általa kimondott „légyen“-t a „lett“ rögtön kövesse. A megszületés, felnövekedés és megizmosodás mi nálunk

időbe és nagyon sok időbe kerül; pedig vesztegetni velő időnk teljességgel nincs; nyakunkon van a mindennapi parancsoló szükség, melyet elodázni nem lehet. Boldog emlékü főgondnokunk mélyen érezte ezt, midőn halálos ágyán hatezer o. é forintot tett e házi pénztár alapjául, megjegyezvén nekem, kit alapító levele feltevésével megbizott: „ha ezt nem létesíthetjük, elveszünk!“ Nem saját gondolataimat, szavaimat, hanem anyaszentegyházunk e kitűnő oszlopférfiának szavait ismétlem most, midőn a főt. közgyűlés becses figyelmét ez annyira szükséges intézkedés iránti buzgóságra, a szép példa követésére felhívni bátorodom. Ismétlem azért hazánk, anyaszentegyházunk haldokló nagy fiának jóslatteljes buzdító szavait: „ha ezt nem létesíthetjük, elveszünk!“

Nézetem szerint a felsoroltakat illetőleg min magunknak kell magunkon segítenünk; de van épen papjainkra vonatkozólag oly segélyre is szükségünk, a melyért másokhoz, az államhoz, ennek kormányához, esetleg a törvényhozáshoz kell folyamodnunk és ez a véderőről szóló 1868-iki XL. törv. czik 25 és 27 szakaszának papjaink, papjelöltjeink és iskolatanítóinkra ildomos és jóakaratu alkalmazása. Ugyanis a folyó évben történt, hogy két pap-társamat u. m. a baczeit és a n-erneyeit épen Áldozócsü-törtökre és az azt követő ünnepekre rendelték be fegyvergyakorlatra, mind a mellett hogy ügyökben kellő időben és több versen folyamodtam az illető m. kir. miniszter úr ő nméltóságához; egy állandóan megválasztott okleveles iskolatanítónk, a m.-igeni, pedig épen három évi rendes szolgálatra van beparancsolva. Nem tudom, az ily intézkedések mennyire fogják emelni amaz egy millió főre számított hadsereg harczképességét; de azt merem állítani, hogy a vallásosságnak és a népnevelésnek nem szolgálnak emelésére, holott ezek a nemzet erkölcsi erejének főbb tényezői. A kik a porosz hadsereg diadalaiban nagy részt az iskolatanítóknak tulajdonítottak, ez alatt bizonytalannal nem a harczmezőn tényleges, hanem az iskolák tan szobáiban való működéseiket értették.

Most már lőtiszteletű közgyűlés szabad legyen saját hivatalos teendőimre térnem: igyekeztem a lefolyt évben is kötelességeimet erőm s tehetségemhez mértén teljesíteni. Jelen voltam papnövevény nyári közvizsgáin, megtartottam a papi szigorlatokat; s mindkettőnek eredményével megelégedésemet kell nyilvánítanom. Hivatal társaimmal kiszálva, vizsgálatot tartottunk v.-hunyad-zarándi egyházmegyénkben és szászvárosi egyházközségünkben. Ez az egyházmegye azok sorába tartozik, melyekről el kell mondanunk, sok az aratni való gabona, azaz sok a teendő; örömmel szemlélttem több jeleit az ébredésnek, s van reményem, hogy az egyházmegyei erélyes és lelkes előjáróság ügybuzgalma után, látható nyomait fogja felmutathatni a haladásnak. És itt hálás köszönetet kell szavaznunk az egyházmegye lelkes és áldozatkész főgondnokának, Gr. Kún Kocsárd úr ő nagyságának, a ki országszerte ismeretes nagyszerű alapítványával biztos kilátásba helyezte több csekély fizetésű iskolatanítói állomás javadalma emel-

Bátorkodom azért mély tisztelettel fölhívni ezen sorok minden olvasóját, példaadással, buzdítással, kegyes adományokkal, hassanak oda, hogy ezen szegény, szerencsétlen egyházon segítve legyen. Kinek Isten módot és szívet adott, ne vonja meg filléreit ez ügytől; mert különben mindnyájunkat a vallásos közöny és lágymelegség oly vádjára érte, melyet ott, az utolsó ember is minduntalan nyakunkba zúdíthat. Én még egy kerek évig kiállok e védtelen hely megőrzését azon erővel, melyet hosszas közlegénykedésem alatt meggyűjtöttem, azontúl — egyedül — nem fogom bírni!

A reménylett segély gyűjtésére egész tisztelettel felkérem e lapok nt. szerkesztőjét, föl mindazon ügybarátokat, kiknek velem együtt a jövőben reményök van! Br. Báuffy Jenő úr ő nagyságát pedig, mint tractusunk egyik főgondnokát, kitünő gazdát, practicus építőt (már azon oknál fogva is, hogy Balázsfalván ugyszólván mindennapos) arra a szivességre istálnám, kegyeskedjék elvállalni ez ügy vezetését, elfogadni a hozzá intézett kegyes adományokat és azokról annak idejében a nagyérdemű közönség előtt számolni.

Agoston Mózes,
ev. ref. pap.

A királyhágotúli testvér superintendetiák köréből.

A dunamelléki reform. egyházkerület közgyűlése maj. 26-án nyílt meg főt. *Török P.* püspök s gróf. *Lónyai Menyhért* urak elnöklete alatt, és folyt június 1-éig, a legkisebb lankadása nélkül a közügyek iránti érdekeltségnek. Főbb tárgyai voltak a következők:

1. A 27-iki ülést püspök úr nagyérdemű évi jelentése nyitotta meg, melyben előadván, hogy hazai prot. egyházunknak mily nagy szüksége van az egyesülésre, a vállak összevetésére, s hogy e szükség érzetének a dunamelléki egyházkerület már évekkal előbb ismételtlen kifejezést adott, s rajta volt, hogy egy határozatképes convent jöjjön létre, örömmel említi fel, hogy közelebb épen azon e.-kerület, mely eddig leginkább gátolta az egyesülés eszközölhetését, kezdeményezőleg lépett fel az annyira óhajtott czél valóstítása érdekében. Püspök úr nézete szerint ugyan nagy vesztesség, hogy a közelebbi éveket el engedjük mulni a nélkül, hogy a javunkra szolgálókat egyesített erővel munkáltuk volna, s bár most is előnyösebbnek, gyorsabbnak, s könnyebben létesíthetőnek tartja a határozatképes conventot, mint a zsinatot; de azért örömmel üdvözli az egyesítés iránt tett lépést s eleve is felhívja rá a közgyűlés figyelmét. Egyházkerületünk beléletében — mondja továbbá e jelentés — daczára az ismert rossz időknek — számos oly jelenséggel találkozunk, melyek a vallásos buzgóság s az egyházas érzület élénkségéről tanuskodnak. Ezrekre és ezrekre menő összeget tesznek az egyházi és iskolai czélokra tett ajándékok s alapítványok, még többre az egyházi és iskolai építkezési kiadások.

2. A tiszántuli ref. egyházkerületnek egy ad hoc *convent és zsinat iránt* tett ismeretes indítványa elfogadott, s a conventi tagoknak a következő napi ülésen leendő megválasztása elrendeltetett.

3. A *presbyterian* egyháznak f. évi ju. 6-án Edinburgban tartandó zsinatján képviseltetni óhajtja magát, jobban mondva hazai ref. egyházunkat a közgyűlés, s kiküldendő képviselőkül, kik közül majd az e.-kerületi elnökségek fognak közös akarattal választani, Nagy Péter püspök, gróf Lónyay Menyhért főgondnok, továbbá Ballagi, Filó, Tisza Lajos és Szilágyi Dezső urakat jelöli ki.

4. Az *énekeskönyv* javítására vonatkozólag hozott azon határozatai a testvér e.-kerületeknek, miszerint óhajtják azt együttesen eszközölni, örömmel vétettek tudomásul s bizottság elnöke, Szász Károly ur, felkérte, hogy tegye magát ez érdekből a testvérkerületek e czélú bizottságival érintkezésbe.

5. Bejelentetett, hogy a pesti *prot. főiskola részére tett alapítványok* között, melyek ág hitv. egyháztagok által tett alapítványok voltak, s melyek évek óta csendes zsörtölődések tárgyait képezték a két testvér egyház között, azok legnagyobb részt, illető kamataikkal együtt a testvéregyház kezelése alá visszabocsáttattak és a mely csekély összegek még itt maradtak, azok is, mihelyt az alapítók nyilatkoznak, visszaadottnak.

6. A gyűlés harmadik napján következett a pesti theologiai intézetről beterjesztett igazgatói jelentés. Közöljük itt, az ennek függelékét képező nyilatkozatát *Ballagi Mór* tanár úrnak, mely szerint, miután a b.-pesti prot. theologiai intézetben már 22 évet, ezen kívül ugyancsak a dunamelléki e.-kerület kebelében mint kecskeméti tanár 4 évet, összesen pedig a tanári pályán 36 évet töltött volna, tekintettel gyakori betegeskedésére, kijelenti a tanári pályáról való lelépését. Tudta és érezte a vesztesség nagyságát az egész gyűlés, és épen azért ezen lemondás tárgyalását a más napi tanácskozás tárgyává tűzte ki, remélve a lemondási szándék megmástitását. Fájdalom, e remény nem teljesült, és így nem maradván egyéb hátra, mint hogy a közgyűlés a lemondó tanár iránti elismerésének és hálájának adjon kifejezést; ezt pedig az által vélte tehetni, hogy a lelépőnek érdemeit, és az ezen érdemek iránti osztatlan elismerést jegyzőkönyvébe vitetni és itt megörökíteni rendelte, s hogy elhatározta, miszerint az egyházkerület részéről valami díszes és értékes emlékekkel ajándékozassék meg. A megüresedett theologiai tanári székre megválasztott ideiglenes tanáru egy évre Szócs Farkas úr.

7. Ugyan e napon a conventi képviselőkre való szavazás megejtetvén, megválasztottak az egyháziak közül Szász Károly, Fördős Lajos, Baksay Sándor; a világiak közül Tisza Lajos, Molnár Aladár, Szilágyi Dezső; póttagokul: Sziládi Áron, Filó Lajos, Kis Miklós és Vizsolyi Gusztáv.

(Vége kövt.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, jun. 7.

— Dr. Ballagi Mór — mint olvasóink egy előző tudósításból értesülnek — a dunamelléki superintendentialis gyűlésnek, theol. tanári állomásáról lemondását, bejelentette s nyugalmba vonul. Ez elhatározását részünkről is őszinte ajnálatlaltal vesszük tudomásul, mert visszalépése, a szó teljes értelmében, ez idő szerint kipótolhatlan veszteség. Tudományos képzettségének sokoldalúsága, mélysége és gazdagsága, magyar protestantismus magas rendű érdekeiért, lankatlan buzgalommal vivott nemes harca, a szabad eszmék iadalában vetett törhetlen hite, a tanári széken, az egyházi irodalom terén kifejtett nagymérvű tevékenysége s szerett érdemei: mind oly tényezők, melyek őt az epigonok sorából magasra emelték föl, hogy lenne sokaknak vezére, példaadója, világító szövétnéke. Még ellenfelei közül is azok, kik vele szemben nem táplálnak személyes gyűlölséget, most, időn nyugalmba vonlú, bizonynyal elismerik, szívők mérvén, hogy Ballagi azon kevesek közé tartozik, kik kiváló tehetségeik drága kincseit, szívők nemes buzdalmának egész megdolgozását s tetterejük egész teljességét áldozatul hozták egy szent oltáron: a magyar prot. egyház s abban a magyar prot. tudományosság fölvirágzásának oltárá! Ha valaki, ugy a mi sorainkban bizonynyal ő za mi — bölcs Gamalielünk — az, aki a nyugalmat, melybe vissza vonul, *valóban* megérdemel, hogy megvagyunk győződve, hogy nemcsak a magunk, hanem az erdélyrészi egész ref. egyházkerület közvéleményé-

vagyunk tolmácsai, midőn e pillanatban, a távolból, a nekünk felé az elismerés s tisztelet koszoruját.

— Arra az esdő szózatra, mely a szebeni eg megyéből, mai számunkban, bús jankiáltásként hangzil szünkről is felhívjuk mindazók figyelmét, kiknek kebe áldozni kész és áldozni tudó szív dobog. *Örök szegye na ránk nézve, ha hidegen tudnók nézni, hogy Balázsfalván, a gör. kath. érsekség székhelyén, ref. házunk -- mely ott egyszeremind a magyar nemzet egyetlen hástyája -- végpusztulásra jusson.* Nyuj segítő kezet a csapások terhe alatt súlyodónek. Helybe királybágon túli laptársaink szerkesztőit tisztelettel zalommal körjük föl, szivoskedjenek ez esdő szózatra hívni olvásó közönségük áldozatkészségét s elfogadni folyó adományokat. Részünkről megtesszük az első lép olvasóinkat felhívjuk adakozásra s elvárjuk első sorban, egyházmegyének érdemes főgondnokától, b. Bánffy Jend től, hogy hazafias köteleességének fogja tartani e közö ügynek élöte állani Lapunk közelebbi zamában gyűjté közlését meg fogjuk kezdeni.

A szerkesztő postója.

Horváth István, kollégának, Bükösöd. laszomat, talán, nem kapta ön? Miót a hosszú hallga Tomka Károly kollégának, Pitest. Mindk jüknek egyenlő mértékkel mértem. Ön csak akkor vádo na részrehajlással, ha az ellenfél cikkét közreadtam v Hanem azért ne legyen harag közöttünk s közremükö ne vonja meg tőlünk.

Megrendeléseket elfogad Stein János könyvkereskedése Kolozsvárt.

Dr. Kerényi Ede felgymn. tanár

A világtörténelem időrendi átnézete különös tekintettel Magyarországra.

Nyolczadrét 130 lap. Ára 1 frt.

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETÉNEK IDŐRENDI ÁTNÉZETE.

Ára 36 krajczár.

Ezen épen most megjelent segéd-tankönyvek feladata azon nagy szükségén, melyet a történelem tanárai leginkább éreztek, hatályosan segíteni. Kerényi általános világtörténelmi repetitoriuma a magyar nevelési szakirodalomban bizonyára nézagot pótol, és mint nélkülözhetelen segédkönyv helyet fog találni úgy a real, mint az al- és főgymnasiumokban. Kerényi időrendi átnézete Németországban és Ausztriában széleson elterjedt hasonnemű tankönyvek alapján, és különösen Dr. Richter H. M. bécsi keresk. akadémiai tanár ugyanily műve után készült, de főtökintettel Magyarországra, melyre nézve Horváth Mihály történelmi művei szolgáltatják a vezérfonalat — A számtalan e nemű német dolgozatok úgy szakkörökben, mint a nagy közönség részéről is mindig elismeréssel fogadtattak és maiglan is meleg pártolásnak örvendenek; hasonnemű föltevésre jogosíthatják e könyv szerzőjét a magyar közönségről is. Kitünő szolgálatot tehet az, mint vezérfonal a tanároknak előadásai folytatán; a tanulóknak a vizsgákra készülés alkalmával, a mennyiben ebből rövid idő alatt képesek ismételve átnézni az egész történelmet, a helyett, hogy az előrt nagy terjedelmű könyveket kellene újra át tanulmányozniok. — Különben gyakorlati beosztásánál és az eseményeket egyszerre főtároló alakjánál fogva sikkrral használhatják azt mindazok, kik valamely történelmi ténvt, művészeti vagy irodalmi eseményt emlékezetökből kiejtettek, a mennyiben e mű, mely egész 1872-ig terjed, rögtöni tájékozást nyujt bármely történelmi dologra nézve.

Hasonnemű figyelmet érdemel szerző „Magyarország történetének időrendi átnézete“ (ára 36 kr.). — Ez teljesen önálló dolgozat, s mint ilyen Magyarország történetére nézve az első segéd-tankönyv. Mindkét könyvet ajánljuk a tanfériak és tanulók figyelmébe.

„Pester Lloyd“ tanügyi lapja 1876. márczihs 20.

Megrendelési pénzek legkényelmesebben postautalványnyal küldhetők be

Klein Alfréd kiadó-könyvkereskedése S.-A.-Ujhelyben.

6-*

Megrendeléseket elfogad Stein János könyvkereskedése Kolozsvárt.

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legzélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre
frt., évnegyedre 1frt, 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A mit mondani akarok. Horváth István. — Az áll. ig. tanács 1876--77 évi működését tárgyzó jelentés. (Vege.) — Szász Béla, id. tanügyi előadó előterjesztései: I. A nagy-enyedi tanító-képezde s elemi iskoláink tárgyában. — Irodalmi szemle: Az erdélyi ref. egyházkerület Egyházjoga. Irta dr. Kolozsvári Sándor. Ismerteti Szász Károly. — A királyhágóntúli testvér superintendenciák köréből: A dunamelléki superintendencia közgyűlése (folyt) — Külföld. — Tárca: a lópor öszeesaktívus (folyt.) Lénárt József. — Egyházi s iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetése.

A mit mondani akarok.*)

Bü rkös, 1877. jun. 3-án.

A tekintetes tanfelügyelőség méltóztatott engem 609—1877 sz. a. iratában megbizni, hogy a bü rkösi állami elemi népiskola zárvizsgáján a t. gondoki kar élén elnököljek. E megtiszteltetést nem csak azért fogadtam el teljes készséggel, mert benső örömet érzek, ha a közmívelődés terén, mint munkás tényező bármi kis részt vehetek, hanem azért is, mert ez ünnepélyes és komoly alkalommal néhány oly dolgot említhetek fel, melynek elmondását szükségesnek itélem. Én már megszoktam önök előtt nyíltan és őszintén beszélni, épen ezért ha fájdalmas s önök közül talán némelyeket érzékenyen érintő jelenségeket említek fel: kérem ezt nem egyébnek, mint az önök és a közügyek iránti mély érdeklődésnek tulajdonítsák.

Bizonyosan nem kerülte ki az önök figyelmét az, hogy már azon időtartam alatt is, mióta az állami, politikai, társadalmi viszonyokat, életjelenségeket öntudatosan vizsgálják, egészen megváltozott — mint mondani szokás — a világ forgása. Önök közül nemcsak legöregebbektől, hanem még a fiatalabbaktól is akárhányszor hallottam: „nem úgy van most, mint volt régen“ s akárhányan vannak, kik a régi jó időket vissza sovárognak. De más felől az sem

*) Elmondattott a bü rkösi állami elemi népiskola június 3-án tartott zárvizsgáján.

kerülte ki figyelmemet, hogy számosan vannak — tisztelet a kivételeknek — kik azon elvből indulva ki, hogy apáink kevesebb tudománnyal, kevesebb képzettséggel, szűkebb körű világnézlettel kényelmesebben éltek mint mi — az újabb kor irányzatának, a közvélemény nyomása miatt, ha nem is nyílt ellenségei, ha azzal nolle velle ki is békülnek: de mint egészséges létszervek az új életre ébredt organismusban, nem találják fel magukat, kiket nem a benső életerő szükség szerű munkálkodása, hanem a rideg s s-ök, a bíró ítélete vagy valami más külső kényszer terel csak a kor magasabb irányzatának árja felé. Ha nem mondom igazat, kérem magyarázzák meg nekem, honnan van azon sok ellentmondás, mely társadalmi életünkben, a nevelés- és oktatásügy mezején stb. stb. oly sokszor felmerül s mely ellentmondások és ellentörekvésekkel folytatott küzdelem az egészséges fejlődés természetes kidomborodását oly szembetűnőleg késlelteti. Én ezek közül csak egy párja íeszem önöket figyelmesekké; mi akárhányszor panaszkodunk az állam szigorú gyámkodása ellen, ha szabadságunkat, függetlenségünket korlátozza, kőpzelt vagy valódi jogainknak határt szab, polgári kötelességeink teljesítésére szorít és még is szaladunk e gyám ő'elő karjai közé, ha anyagi segélyre van szükségünk, tőle követeljük az iparnak, kereskedésnek, gazdászatnak, nevelésügynek stb. előmozdítását s ugyan csak kitör az elégedetlenség, ha nem tele marokkal szcrja adományait s feledjük, hogy például a nevelésügynél a szülők tekintélyes részét a büte-téstől való félelem is alig bírja arra, hogy gyermekeiket iskolába küldjék, önként értetik, hogy ilyenkor a szegény gyermeket a kormányra, törvényre, bíróra, tanítóra, papra stb. stb. rakott szidalmakkal terhelve küldik a tudomány hajlékába; de anyagi s s van eset, hogy többek részéről még morális támogatásra sem számíthatni. Láthatják ebből, hogy ac-

tivitásunk csak addig terjed, míg kezünk ér, hogy a félelmes gyámtól azzal a nyújtott segílyt elvegyük s engem, részemről, nem vigasztal sőt még jobban elszomorít az, hogy nem csak itt, hanem több helyeken van ez így.

Kérem önöket ne feledjék, hogy az ilyen jelenségek a mai kor irányzatának határozott ellenzése, hogy ne mondjam tagadása. A 18-ik század utolsó fele megkezdte ázni az állam gyámkodásának sirját és a szerint, a mint a szabadság, egyenlőség, testvériség iránti aspiratiók mind teljesebb mértékben valósultak, a szerint, a mint az alkotmányos élet mind erőteljesebb s határozottabb irányt vett: az egyén, társadalom és állam közti viszony is változott. Hidjék el nekem, hogy azon korban, midőn a társadalmi élet mindinkább emancipálni igyekszik magát az állam gyámsága alól, midőn az államkormány hova tovább a nép akarat kifolyása, midőn az alkotmányos törvények az állampolgárok közmegegyezésének eredménye, midőn azon elv kezd uralkodó lenni, hogy nem a kormányért van a nép, hanem a népért a kormány — s így tovább — kérem hidjék el, hogy ily irányzat mellett mindent a tudománytól várni, a közakarattal hozott törvényeknek nem benső ösztönből és meggyőződésből, hanem csak erőszakos végrehajtás után engedni, a tanköteles gyermekeket biró pálczával terelni iskolába, a nemzeti élet-erő csökkenésének szomorú jele; ez azt bizonyítja,

hogy a társadalom tekintélyes része a sokkal csekélyebb résztől követeli anyagi eltartását, gondozását, az ennek mind nagyobb mértékben kezd terhére lenni; ennek következménye a megdöbbentőleg harapodó szegénység, a közép élettartam csökkenése. Én ezt a szomorú jelenséget s az e feletti beható gondolkozást nem tudom elég komolyan az önök becses figyelmébe ajánlani.

Ha önök csak kissé is foglalkoznak nemzeti gazdasági és statisztikai tanulmányokkal, azonnal felismerhetik, hogy a *közép élettartam, vagyonosodás és műveltség* mily kölcsönösen hatnak egymásra, mennyire kiegészítik egymást, mennyire nélkülözhetlen alapfeltétele egyik a másiknak. Csökkenjen az egyik, hanyatlani fog a más kettő.

Önök éppen olyan jól — talán még jobban — tudják mint én, hogy az ember életének bizonyos koráig magát nem tudja fentartani. Ez időtartamot nevezik *inproductiv* éveknek. Ez idő alatt — hogy én is úgy szóljak — előleges, a társadalomtól felvett kölcsönt fogyasztja, oly kölcsön tőkét, melyet neki később — a *productiv* években kamatostól kell visszafizetni. Ez a visszafizetés a következő *nemzedék nevelése által történik meg*, ez által kell megtörténnie, vagy jobban mondva *arra kell hogy fordítassék*, mert egy életképes nemzet életereje abban nyilvánlik, hogy minden nemzedék a következő nemzedéket jobb gondozásban, jobb szellemi, erkölcsi és

TÁRCZA.

A lőpor-összeesküvés.

Lénárt Józseftől.

(Folytatás)

E végre Percy a parlament háza közelében egy lakot bérelt ki. Ebből egy földalatti folyósót ástak az országházáig, hol egy másfél öl vastag kőfalat kellett áttörniök. Itt váratlanul egy az országháza alatt majdnem végig nyúló boltozatos üreget találtak, mely szénraktárnak használtatott. Első pillanatra úgy tetézett, hogy fáradságok füstbe ment, s tervek dugába dült. De a véletlen szolgálatukra állott; mert mielőtt a további teendőkre nézve valamit kitaláltak volna, értésükre esett, hogy az ottan felhalmozott szén eladó, s a raktár helyiség ujabban bérbe fog adatni. Az összeesküvők siettek a szénkészletet megvásárolni s a helyiséget kibérelni.

Most már könnyű volt a Flandriában vásárolt 30 hor-

dócska lőport időnkén titokban a raktárba csempészni. Itt a hordókat különböző pontokon elhelyezve szénnel s fakötegekkel rakták be. Miután ez, a legnehezebbje megvolt; napestig tárva nyitva állottak a boltozat ajtai s a bemenet senkinek sem vala tilos. Ugyan ki is sejtett volna egy nyílt helyiségen oly pokoli veszedelmet, pusztulást elrejtve?

Végre eljött az ideje annak is, hogy a vakmerő játékosok a szerepeket egymásközt felosszák; *Veit Tawkes*, ki csakugyan eljött Flandriából s mindnyájuk közt a legvakmerőbb volt, magáravállalta a lőpor felgyújtását a boltozatban. Percynek, ki a király nemes-testőrségében volt, azon szerep jutott: hogy a herceget, ki — a mint gondolták — nem fog a királlyal s a királynővel a parlament megnyitására jelen lenni, vagy elszöktesse vagy szükség esetén megölje. *Sir Digby*-nek, az összeesküdtek egyikének, Warwik grófságba kellett menni, hogy az ifju Erzsébet hercegnőt (ki később V. Frigyes neje) a Harrington lord kastélyában hatalmába kerítse, sőt az összeesküvés végrehajtása után királynőnek kikiáltta. Így volt kicsinálva, hogy az iszony merénylet okozta felfordultság és fájdalom közepett, a fejtelenségben és zürzavarban a figyelem egy pont, egy kimagasló személy felé — kit magokénak hittek — legyen irányozva.

fizikai nevelésben részesíti, hogy ez által az anyagi jólét s általános műveltség terjedjen. Elengedhetetlen kötelessége ez minden nemzedéknek, a következő új nemzedékkel szemben és én nem tudok egy nemzedékre nézve nagyobb csapást képzelni, mintha e kötelesség teljesítését elmulasztja, vagy csak úgy immel-ámmal külső kényszer befolyása alatt teljesíti. E kötelesség teljesítése ott, hol pezsgő nemzeti élet van, első sorban nem az államra, nem is az államkormányra nehezedik, hanem magának a nemzet benső életerejének ép oly természetes. szükségképeni életnyilatkozata, mint az életérős fának a virágzás és gyümölcsözés. Száradjan csak ki a fának életereje, hiába öntözzük, hasztalan aggatunk rá zöld lombokat, virágokat, hasztalan teszünk támaszt alája, mert gyümölcsöt nem terem, kidől s felbomlását ki nem kerülheti: ha egy nép nem látja és nem érti át a felelősség fontosságát, melylyel a következő új nemzedéknek tartozik — ez szomorú jele a nemzeti életérő kiszáradásának, ekkor hasztalan dédelgeti, hasztalan segíti az államkormány, mert az események kérlelhetetlen logikájából folyó megsemmisülést ki nem kerülheti, mert a fenntartás terhe hovatovább mind kevesebb egyén vállaira nehezedik, több lesz a fogyasztó száj, mint a munkás kéz, bekövetkezik a szellemi, morális és fizikai elsatnyulás. Én csak halvány vonásokban ecsetelem azt a szomorú jövőt, mi biztosan bekövetkezik, ha csak követelünk és vá-

runk, zúgolódunk és panaszkodunk, de a benső, ösztönyszerűleg pezsgő életérőnek semmi, vagy nagyon kevés jelét adjuk.

A nevelés és oktatásügynek tehát ne csak fontosságát ismerjék el önök, hanem annak érdekében ne kiméljenek se szellemi, se morális, se anyagi támogatást. E kötelességet önök elébe a rideg §§-oknál sokkal hatalmasabb törvény — a morális és fizikai világrend megmásíthatlan, örökörvényű követelése szabta. Ennek megsértése, áthágása vagy ignorálása vésthozóbb büntetéssel boszulja meg magát, miut a törvénykönyv legszigorubb §-ának lábbal tiprása. Hidjék el nekem, hogy czélszerű nevelés és oktatás nélkül szerencsétlenebb nemzedéket hagynak maguk után, mint az oktalan állatok, mert ezek mindenütt legalább terített asztalt találnak, de az embernek magának kell előbb megteríteni s aztán feltálatni azt, mit nehéz fáradsággal beszerezhetett. De ezzel még nincs vége mindennek, mert az embert nemcsak azért helyezte a gondviselés a földre, hogy egyék és igyék, hanem egészen magassabb feladat teljesítését bizta reá; reá, ki az erkölcsi világrendnek öntudatos képviselője, a kijelentésnek termőképes talaja, a valódi szépnek, magasztosnak, fenségesnek bámulója, értelmezője, szószólója. Ne mondják nekem azt, hogy elég, ha a gyermek az iskolában megtanul olvasni és írni, mert én azt el nem hiszem, el nem ismerem s bizonyosan

A parlament összejűlésének napja elközelgett. Nem volt Angliában senki ki sejténé az iszonyu eseményt, mely az országot borzalomba; és felfordultságba vala döntendő az összeeskűvők kebelében nem vala helye a megbánásnak, vagy aggodalomnak, mely azt a nagy titok nyomása alatt még felfedezésre indithatta volna. Sehol semmi nem mutatkozott — ha csak eshetőleg az összeeskűvők elbizakodottsága nem — mi a király megmentésére s az állam legjelesebbjeinek és nyugalmanak megmaradására remént nyujtson!

Egyben mégsem valának az összeeskűvők megegyezve, vagy legalább megnyugodva: vajjon az országban mint nézők, vagy a király kíséretében levő katolikosok is életükkel lakoljanak-e? Mikép volnának a hívők, az egyház hívei, kikér épen e merénylet készült, megmenthetők a nélkül, hogy mindnyájan a játékba bevonatnának? Sokáig tépelődtek e felett, de megállapodásra nem jutának. Egyedül a jészuita atyák voltak elhatározva, a rend dicséretére legyen mondva. Ők a mellett voltak, hogy a feltett czéltől semmi akadály ne tántorítsa őket, mert hiszen a *czél szentsége s az egyház szent ügye megkivánja a véletlenül ott lévőknek akaratjok elleni vértanúságát*. Ez argumentum győzött. De miként a viharzó tenger mélyéből, hol hullám hullámot

nyel el, s a halál örvénye tátong, itt amott egy-egy természet áldásaiban gazdag, életet s illatot lehelő sziget emelkedik ki: úgy emelkednek ki az emberi szív szenvedély hullámai közül a csöndesebb, nemesebb érzelmek. Ezek, emez alig látható jelenségek adnak gyakran irányt a világtörténelem korszakot alkotó eseményeinek.

Percy Henrik (mások szerint Tresham Ferencz, Monteagle sógora), az összeeskűvők egyike, pár nappal a parlament megnyitása előtt *Mounteagle* lordnak, meghitt barátjának s hitsorsossának következő levelet írta

Milord!

„Maradjon ön e parlamenttől távol; mert Isten és emberek egy akarattal fogják az idők gonoszságait megbüntetni. Ne vegye ön kicsibe e tanácsot, hanem vonuljon vissza a vidékre, honnan a kimenetelt biztosan várhatja be. Mert jóllehet nem azt értem ez alatt, hogy tán valaki fellázadna; mégis állítom, hogy ezen parlamentet egy nagy csapás fogja érni, a nélkül, hogy valaki észre is venné, hogy honnan jött a csapás. E tanács semmiesetre nem megvetendő, mert ez önnek csak használni, de bizonynyal ártani nem fog. Igen, mert a veszély ép oly gyorsan jő, pusztit, s távozik, mint a mily gyorsan e levél elfog égni.“

önök sem; ha az emberi természet nagyságát teljes mértékben tudják méltányolni; azt se hozzák fel, hogy nem lehet mindenki prokátor, hivatalnok, pap, tanító stb. stb. kell valakinek lenni, a ki ezek számára dolgozzék, ezeket fizesse, mert erre én azt mondom, s bizonyosan önök is helyeselni fogják, hogy az ember nem gép, nem vak eszköz, hanem egy folytonos fejlődésre utalt, életképes organismusnak öntudatos, saját munkakörrel bíró organuma. Én nem mondom, hogy az iskolában szántnak, vetnek, kapálnak, posztót mérnek, bört csereznek, tőt hegyeznek stb. stb., ez nem is tartozik oda: de mikor az iskola nevelés és oktatás által a gyermekek tehetségeit fejleszti, idomítja, a bennök szendergő erőket tudalomra jutni segíti, emberi jogait, kötelességeit ismerteti, morális becsöknek teljes méltatását eszközli, midőn előkészíti, képesíti az élet küzdelmeire, örömeinek áldásainak helyes élvezetére, felhasználására, fájdalmainak, szenvedéseinek béketűrő hordozása — szóval midőn a belső és külső embert összehangzatosan fejleszti, — hidjék el nekem, hogy ekkor közvetlen befoly a közép élettartam emelésére, elősegíti a nemzeti és egyéni vagyoni felszaporodását, a haladást, jól létet és miveltséget, s ha teljes, lankadni nem tudó lelkesedéssel, áldozatkészséggel karolják fel a nevelésügyet: egy szebb, boldogabb jövőnek vetik meg alapját.

Horváth István,
ref. pap.

Igy hitte ő, hogy esküje megszegése nélkül, egy odaadó, nemes barátság kötelmeinek eleget tétel.

Azonban már azon benyomásban melyet a levél fenyegetései a lordra tettek, vonaglani látszott az öszeesküvők szerencséje. Mounteagle lord ugyan a levél fenyegetéseinek nem volt annyira megütődve, mint inkább boszankodott, hogy egy ismeretlen őt titkos veszély látszatával ijesztgetni, ingerelni vagy pláne rászédni akarja. Mégis, hogy szokott előrelátását megne tagadja, rávette magát, hogy a levél tartalmát közli az államtitkárral, lord Salisbury-val. Ez sem tulajdonított nagyobb jelentőséget a fenyegető soroknak, s midőn az államtanácsban szóba hozta a levelet, nem volt egy is, ki hajandó lett volna a titkos irat fenyegetődésemben komoly veszélyt képezni.

Ily körülmények között érkezett meg a király Londonba, s azonnal az államtanácsba ment, hol a levél neki meg-lőn mutatva. Jakab fontoskodó, kicsinykedő természete, nem engedte őt oly könnyen átsikamlani e levél sokat jelentő szavain; s valóban ez alkalommal nem csalódott, hogy e szavaknak nagyobb jelentőséget tulajdonított. Gyakran megtörtént, hogy nyilvános fellépései alkalmával vagy tanácskozásokban, pedanteriája gúnyos megjegyzésekre, sőt nevet-

Az állandó igazgató tanács 1876—77. évi működését tárgyzó

J E L E N T É S.

(Vége.)

3. A nagy-szebeni és domokosi felekezeti népiskoláink megszüntetése, az illető helységeken állami iskolák felállítása folytán, megengedett. A brád-ribiczei egyh. község iskolaháza emeleti része, állami leányiskolai használatra átbozsított. Rákosd községében állami iskola állítottán fel a felekezeti iskola megszüntetésével, énekvezér és gyermekmenhely felügyelői állomás rendszeresített és a módosított díjlevél megerősített. Mivel ezen intézkedéseket ig. tanácsunk a főt. egyh. ker. közgyűlés jóváhagyása fenntartásával tette, kéri ezen határozatai helyben hagyását.

Felekezeti iskoláink helyisége, berendezése s több tanító tanképesítési okmányai hiányaira ig. tanácsunk figyelmessé tétetett, de iskolai megintések nem közöltettek.

4. A székely udvarhelyi főtanodánk tanári kara a népnevelés előmozdítása iránti nemes buzgóságból, szabályszerű minősültséggel nem bíró tanítóinknak a tanképesítési okmány megszerzését könnyítendő, mult évi augusztus 1-től kezdődőleg tanítóink részére négy heti tanfolyamot nyitott, de bár az udvarhelyi egyh. megyében is sok tanító nem bír szabályszerű minősültséggel, csak 10 tanító vett részt a pót tanfolyamon.

A nagy-enyedi főtanoda kérésére, azon főtanodánál üresedésbe jött nevelés és oktatástani tanszékre, a sepsiszt.-györgyi közép-tanodánál a classica litteraturai tanszék betöltése végett ig. tanácsunk a kijelölt levélkének beküldése végett tanodáink előjáróságait felszólította. Ez utóbb em-

ségre adott alkalmat: most mindezekért kárpótlásul életét kapta ajándokul.

A király valóban azon sejtelmének adott kifejezést, hogy itt lőpor általi veszély fenyeget. El lőn tehát határozva, hogy az országház alatti üregeket s annak környékét át kell kutatni. A király fő udvarmestere, gyóf Ssuffolk lett megbizva; ő a vizsálatot szándékosan a parlament megnyitása előtti napra 1605 november 5-ikére hagyta.

Midőn *Ssuffolk* gróf az összesküdek boltozatába lépett, ott nem csak a faköteg csomókat, hanem Veit Fawkes kinézését is gyanusnak találta, ki egyik szegletbe álingálva, magát Percy szolgájának mondá. Az ő természetes elszánt-sága arczán, tekinteten élőenk vala kinyomva. A tüzetes vizsálatot azonban éjjelre hagyták; midőn egészen váratlanul sir *Knevit Tamás* békebíró jelent meg kíséretével. Mindjárt belépésük után egy köpenybe burkolt férfival találkoztak, ki kezében tolvajlámpával azzal foglalkozott, hogy a lőporos hordokat összekötötésbe hozva, a felrobbantáshoz elkészítse. Ismét Veit Fawkes volt, kinek zsebeiben kanczok s egyéb gyűbtő készletek találtattak.

(Vége következik.)

litett tanszékkal ideiglenesen az igazgatói teendők vitele is egybe kötött, melyért külön 200 frt együtt 1200 frt díjazásba s szállás, vagy 100 frt szálláspénz javadalmában részesítetik; azonban a tanoda előljárósága kinyilatkoztatta, hogy az igazgatói teendők és jövedelmek, ezen betöltendő tanári állomással csak ideiglenesen köttetnek egybe s azon tanodánál a tanári állomások betöltésével, a más tanodáinknál meglevő, szabályszerű eljárás fog alkalmazásba vétetni.

A m.-vásárhelyi főtanoda tanára Molnár Albert lemondása folytán, azon tanoda előljárósága, a vegytan és terményrajz előadására Demeter Károly orvosnövendéket hívta meg s egyidejűleg jelenté, hogy ezen tanári széket 1877/8-ik tanév folytán nem kívánja betölteni, mely intézkedésen ig. tanácsunk a főt. egyh. ker. közgyűlés jóváhagyása fenntartásával megnyugodott.

5. A múlt évi egyh. ker. közgyűlés 116 szám alatt kelt határozatával utasítván ig. tanácsunk, Kovács Gyula n.-enyedi főtanodai volt erdősz beadott számadása siető megvizsgálására, a számvevő által megvizsgált számadásokra kitett észrevételek múlt évi 1115 sz. a. a nagyenyedi főtanoda gondnoksága útján felelet tétel végett nevezett számadónak leküldettek, de feleletét volt számadó még nem adta bé.

A n.-enyedi főtanoda volt udvarbírája Tatar Sándor által 1868-tól vezetett számadások, a terményszámadások kivételével, megvizsgáltattak és a számvevői észrevételek f. é. 413 sz. a. leküldettek.

Dancs Mózes főtanodai volt borász kérése 1052 sz. a. elláttatott és kérelmes a határozatról értesített.

6. A múlt évi államsegélyből egyh. kerületünk részére utalványozott 14.000 frt o. é. állam-segélyi összegből 7000 frt a múlt évi egyh. ker. közgyűlés 70 sz. a. kelt határozata folytán, az egy. ker. házipénztár alapjára tőkésített, 7000 frt pedig, a megállapított elvek szem előtt tartásával a 3/4 alatt mellékelt kimutatás szerint kiosztatott a segélyért folyamodott egyházközségek és egyházi személyek között.

A m. kir. vallás és közoktatási miniszter úr ó nmlga múlt év végén kelt leiratával értesítette ig. tanácsunkat, hogy az 1877. évi előirányzatba a megállapított államsegélyi összegeket, az ország pénzügyi helyzete tekintetéből, 5% levonással hozta ajánlatba a képviselőház pénzügyi bizottságának.

Ig. tanácsunk felfejtve, hogy egyházkerületünk, más felekezeti egyh. kerületekhez képest a népességét véve alapul, aránytalanul csekélyebb segélyösszegbe részesítetik, — felterjesztésében a megállapított segélyösszegek levonás nélkül teendő utalványozását kérelmezte, de felterjesztése tekintetbe nem vétetett.

Mivel ezen intézkedés folytán az 1877. évi államsegélyi összeg 700 frt levonással utalványoztatik, ig. tanácsunk indítványba hozza, hogy az 1877. évi államsegélyi összegből 6800 frt rendeltessék a segélyért folyamodók

között leendő kiosztásra, az egyh. kerületi házi pénztár részére 6500 frt tőkésítettessék.

7. Az egyh. ker. házipénztár megalapítására ig. tanácsunk az adakozási felhívásokat és gyűjtő ivateket a múlt évben szétküldötte, de tekintve, hogy a gyűjtő ivatek az év vége felé küldettek ki, részint az idő rövidsége, részint a nyomasztó anyagi körülmények kevés kilátást nyújtottak a gyűjtés sikerére, ig. tanácsunk a segély gyűjtésre megállapított 5 év első évét folyó 1877-ik évre halasztotta és ezen határozatáról a gyűjtéssel megbizottakat értesítette: kéri ig. tanácsunk a főt. egyh. ker. közgyűlés jóváhagyása fenntartásával tett ezen intézkedés helybenhagyását.

8. A ballai egyh. ker. és a dévai egyh. község módosított papi díj leveleit, ig. tanácsunk a főt. egyh. ker. közgyűlés jóváhagyásával megerősítette, s mivel ezen módosított díjlevelek inkább csakis a kepe felhajtása tekintetéből térnek el a régi díjlevelektől — kéri ezen intézkedését jóváhagyó tudomásul venni.

9. A moldva oláhországi missioban fekvő egyh. községeink ügyei rendezése, részint egyh. kerületünk szervezetéről részletesebb ismeret hiánya, részint némely egyh. községben részvétlenség, részint a missioi alapnak a szükséges segélyezésre elégtelen volta miatt, lassu léptekkel halad elő.

Tomka Károly missionarius lelkész felmentését a múlt évi egyh. ker. közgyűlés jóváhagyó tudomásul vette. Azonban tekintve ig. tanácsunk, hogy egy év lefolyása alatt missionarius lelkész működése eredményéről kellő tájékozást nem szerezhetett, nevezett missionarius lelkészt a főt. egyh. ker. közgyűlés e tekintetben hozandó határozatáig, állomásán megtartotta.

Jóllehet a pitesti egyházközség és lelkésze, s egyuttal missionarius lelkész Tomka Károly aa. között félmerült viszálykodás, nem hogy csendesedett, hanem még élesebbé vált, a moldova oláhországi mozgalmakból folyó abnormis állapot tekintetéből ig. tanácsunk kéri a főt. egyh. ker. közgyűlést, méltoztassék a missionariusi lelkész egy évi ideiglenes alkalmazása iránt tett intézkedést jóváhagyó tudomásul venni, s ig. tanácsunkat megbizni, hogy a moldova oláhországi harczi mozgalom lecsendesedésével utólagos jelentés tétel kötelezettségével e missioi egyház községek ügyei vezetése tekintetében belátása szerint intézkedhessék. Ig. tanácsunk, a moldova oláhországi mozgalmakból kifolyólag a missioban fekvő egyházközségek és egyházi tisztviselők személyi és vagyoni érdekei megórást a n.-méltóságú vallás és közoktatási miniszter ur útján a közös külügyminiszter urnak magos figyelmébe ajánlotta.

A moldova oláhországi missioi alap bevételeiről és kiadásairól az egyh. ker. pénztárnok által, ig. tanácsunkhoz benyújtott és helyesen vezetettnek talált számadása, kimutatása 3/4 alatt mellékeltek.

10. Az áldozatkészségen alapuló anyaszentegyházunk évkönyvébe, a hála és elismerés kitörölhetetlen emlékével örökíti meg buzgó pátronusai nemes tettei sorozatát.

a) A már áldott e. hidvégi gróf Mikó Imre egyh. ker. főgondnok a mult évi martius hó 19-én kelt végrendeletével, a sepsi-szt.-györgyi tanodánkuk 60.000 frt névértékű magyarországi földhitel intézeti záloglevelet hagyományozott, a mult évi julius 30-án kelt alapítvány levelével, a m.-vásárhelyi egyházközségnek kamat fizetési kötelezettség nélkül kölcsön adott 6000 frt o. é. összeget a kirtótt visszafizetési időkben elhelyezendőleg az egyh. ker. házi pénztár megalapítására adományozta; mult évi augusztus hó 21-én kelt adomány levelével a maros-ujvári egyh. községünk lelkésze fizetése emelésére 2000 frt pp. névértékű erdélyi földtehermentesítési kötvény alapítványt tett.

b) A vajda-hunyad-zarándi egyh. m. és a szászvárosi középtanoda főgondnoka, gr. Kun Kocsárd ur ő mlga f. é. február hó 10-én kelt alapítvány levelével a szászvárosi közép-tanoda alapjára s több egyh. k. tanítói fizetése emelésére 50.000 frt pp. erdélyi földtehermentesítési kötvény alapítványt tett le.

c) Báró Baldácsi Antal ő mlga által a magyarhoni prot. egy. kerületek részére tett nagyszerű alapítvány a főt. egy. ker. közgyűlésnek a tárgysorozat 13-ik pontja alatt mutattatott be.

d) Sepsi-Szent-György városa már b. e. hidvégi gróf Mikó Imre egy. ker. főgondnok emlékezetére 1876. évi szeptember 19-én kezdődőleg 100 éven át évenként 100 frt részletekbe kiutalandólag 10.000 frt alapítványt tett.

Ig. tanácsunk, anyaszentegyházunk oltárára hozott ezen önzetlen áldozatokat hálás elismerése s forró köszönete kifejezésével fogadta, s a főt. egyh. ker. közgyűlésnek indítványba hozza, hogy a vallásos buzgóság ezen felemelő nyilvánulásáért, méltóztassék hálás köszönetét jegyzőkönyvileg megörökíteni.

11. A székely-udvarhelyi egyh. megye buzgó főgondnoka, Nagy Lajos, az erzsébetvárosi törvényszékhez lett áthelyezése folytán: azon egyh. megyénk vezetésébe nem vehetvén részt, lemondását beadta, s ig. tanácsunk a főt. egyh. ker. közgyűlés jóváhagyása fenntartásával, a lemondást tudomásul vette.

12. A nagy veszteség fájó érzésével említi fel igazg. tanácsunk anyaszentegyházunk nagy gyászát, egyházkerületünk felejthetetlen emlékü főgondnoka hidvégi gróf Mikó Imre elhunytát. Anyaszentegyházunk bölcs vezetője, buzgó s áldozatkész tagja elvesztése felett érzett közös gyásznak általános gyász isteni tisztelettel adott kifejezést.

Szomoruan jelenti továbbá a zilahi főtanoda vektorán tanára Hiri Ferencz és egyházkerületi képviselő gr. Toldalagi Mihály elhunytát.

Kolozsvártt, 1877. Majus 26-án.

Nagy Péter,
elnök.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Béla

id. tanügyi előadó előterjeztései.

I.

A nagy-enyedi tanító-képezde s elemi iskoláink tárgyában.

A nagy-enyedi tanító-képezde, a tanodáinknál fenálló elemi iskolák, a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek elemi iskolái és az egyházmegyékben levő felekezeti népiszkolák tantervéről és használt tankönyveiről a berendelt kimutatások majdnem kivétel nélkül*) beérkezvén: tisztelettel alólírott áttanulmányozta az egész — s meglehetősen tömeget kitevő — adathalmazt.

A cél, mely a m. t. igazgató tanácsot ez adatok berendelése alkalmával vezette, az az óhaj vala, hogy a hazai népoktatási törvényeknek, felekezetünk helyi erőihez mérve és a központból is nyújtható segély felhasználásával, lehetőleg és fokozatosan mind inkább elég tétessék s e végett összes tanügyünk központi vezetése rendelkezék azokkal az adatokkal, melyeknek útmutatásához képest a teendő rendelkezések és nyújtandó segélyezések sikeresen olintézendők lenének.

Az így nyert statisztikai adatokból meggyőződés meríthető arra nézve, hogy

1) a nagy-enyedi tanító-képezde kiváló tanerők hiában szenved s ennek következtében a képezdei növendékek külön osztályai több tantárgyat együttesen kénytelenek hallgatni egymásközött, sőt a bölcselmi osztályokkal is, minek szükségkép a tanítás sikere látja kárát.

2. A tanodák mellett főnálló elemi iskolák — ha a középtanoda előkészítőül s nem népiszkolákul tekintetnek — e feladatukat kellő mértékben betöltik, a tanrend, tankönyvek és taneszközök tekintetében itt-ott többet is nyujtván növendékeiknek az országos népoktatási törvények követelményeinél, kivéve néhol az osztályok túlnépességét, a mi ismét a tanítás sikerének, meg a közegészségnek van hátrányára.

3. A püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek, mint népesebb és vagyonosabb testületek, által föntartott népiszkolák, vagy egyes osztályok, fensőbb vagy alsóbb leányiskolák nagyobb részt szintén megfelelnek a törvény követelményeinek, sőt részben azoknál is többet nyujtanak s legfőlebb némi kiegészítő és egyformásító intézkedésekre szorulnak, a mennyiben a tantárgyak beosztására és a használt tankönyvekre nézve többszörös eltéréseket mutatnak a fölterjesztett adatok.

4. Az egyházmegyék kebelében levő felekezeti népiszkolák állapotai a lehető legtarkább képet tüntetik elénk, a mennyiben találunk kimutatásokat, melyek a törvényes követelményeknek megfelelő kitűnő, jó és kielégítő iskolák létezéséről is tanuskodnak, de találunk ismét olyakat is, melyek az illető egyházi hatóságok, felügyelők és vizitációk lehető legnagyobb hanyagságát bizonyítják. E részben tehát a legaprólékosabb vizsgálat, az adatok rendszeres és egyen-

*) A gyulafehérvári egyházmegye kivételével.

kénti feldolgozása válik szükségessé, a tanügy központi vezetője minden egyes ilyen esetre nézve specialis intézkedés megtételére kellvén, hogy a m. t. ig. tanácsot provocalja.

Nem kerülheti azonban figyelmünket ki az a tény, hogy e tekintetben való hiányaink és hátramaradásunk száz oka közül — a más kilenczvenkilenczet nem is említve — az első rendszeren az anyagi erő hiánya; alaposan megvizsgálendő tehát mennyiben pótolható e hiány helyi, mennyiben központi forrásokból, mennyiben remélhető az államkormány e téren való támogatása, hogy e vizsgálat eredményéhez képest, vagy az illető iskola fokozatos emelése indíthatassék útnak, vagy pedig az erő hiánya okán magunk tegyük meg a kellő lépéseket arra, hogy ott, hol a volt főconsistorium s illetőleg egyházkerületi közgyűléseink által megállapított ide vonatkozó elvek megengedik, felekezeti iskoláink, mint ilyenek megszüntessenek s az állami iskolák mielőbbi berendezése, a mi saját iniciatívánk nyomán keresztül, vitessék.

E kettős kérdés eldöntésére nézve, természetesen mulhatatlan, hogy népiskoláinknak ne csak benső, hanem külső állapotai felől is kellő és megbízható adatokkal rendelkezünk, illetőleg itt a központban alapot szerezzünk a tervszerű eljárásnál nélkülözhetetlen vagyoni adatokból az eljárásra, combinative vetvén össze az egyes népiskolák benső állapotát és tanügyi szükségleteit az illető egyházközség iskola-alapjának erejével, vagy erőtelenségével. Ám összes egyházközségeink iskola-alapjainak összes kimutatása, bár évek óta készítjük, maig sincs teljesen kezünkben s így első sorban e nélkülözhetetlen segéd-eszköz: összes népiskoláink vagyoni kimutatása az elkészítendő.

Ez adatokkal combinációban kell, továbbá, jövőre az állam-segélyből iskolai czélokra kiszakítható részt tervszerűen felosztanunk, eshetőleg tökécsitenünk, oly egyházközségi népiskoláink, melyek saját iskolai alapjokból és az államségélyi rész-jutalékokból nem sok idő alatt kellő karba helyezhetők, ez idő alatt hiányos állapotjukban is fönntartandók lévén, a jobb jövő biztosított reményében s csak azok lévén az államivá, vagy községivé való átalakítás processusába bevonandók, melyek még ily támogatás mellett sem remélhető, hogy a törvény kívánalmainak megfelelőkké legyenek tehetők.

A központi segélyezés egy módja volna, továbbá, a krajczáros alap évi jövedelmének tisztán taneszközök beszerzésére való fordítása és legnagyobb részt a szegény iskolák között való ingyen kiosztása is. A m. t. ig. tanács épen most várja az idei közgyűlés elhatározását ez alap jövedelmének hováfordítására, illetőleg, miként való kiosztására nézve. E tekintetben tehát indítványozom: kegyeskedjék a m. t. ig. tanács az idei közgyűlésnek azt javasolni, hogy a krajczáros alap évi bevétele fordíttassék egészen tanszerek beszerzésére, melyek a véglegesen megválasztandó tanügyi előadó javaslata alapján legnagyobb részt ingyen osztassanak ki a szükségét látó népiskolák között, a központi kezelés, a kimutatásokból nyerhető átkentés alapján, a leggyümölcsözőbb befektetésre segitvén így ez alaps

jövedelmét. Népiskoláink ez anyagi oldala mellett nem feledhetjük azonban, a tanügyi hiányokat sem, melyek ugyan legnagyobb részt igen sok tanító (?) ki nem képezett voltából származnak, de a melyek egy része legalább kellő központi vezetés, utasítás és tanácslás nyomán, lassan-lassan, mégis elenyészethetők lesznek, annyival inkább lévén az egyházkerület ily központi orvosolgatásra hiva, miután a beérkezett kimutatásokból szemmel láthatólag kitűnik, hogy nem egy egyházmegyei hatóság, esperes és visitatio e téren épen nem tesz meg annyit, a mennyit megtehetne. A tantervek, tananyag beosztása, használt kézikönyvek, mint a kimutatások tanusítják, sokhelyt hiányosak, félegesek és elavultak. E tekintetben, tehát, oly általános tanterv volna készítendő, a tankönyvek oly jegyzéke összeállítandó, a mely kötelezővé tétethessék minden egyházközségi népiskolára nézve, természetesen a tanügyi előadó állandó gondja maradván, hogy a materialis lehetőség mértékével arányban az egyes népiskolákra nézve specialis intézkedéseket indításson.

Ehez képest tehát a kimutatások átteendők volnának, fölhasználandó anyagképen, a véglegesen megválasztandó tanügyi előadóhoz, a fönnebbiekben körvonalozott értelemben adandó útasítással.

Még csak azt az egyet kívánom megjegyezni, hogy, ha a pontos számbavétel nyomán saját magunk fordulunk a közoktatási miniszteriumhoz tarthatatlan népiskoláink megszüntetése, illetőleg államiakká, avagy községiekké való átalakítása ügyében, nemcsak az országos népoktatásnak adunk — némely kir. tanfelügyelő urak ismeretes erőlytelenségét pótló — üdvös impulsust, hanem iskoláink — egy időben, mint látszott, előszeretettel gyakorolt — megintésére nézve is oly fölvilágosításokkal fogunk a közoktatási kormánynak szolgálni, melyeknek alapján sokkal méltányosabb ítélet lesz alkotható rendelkezésünkre álló erőink és az általuk elért eredmények megmérlegelése felől.

Kérem a fennebbiekben tett indítványaim elfogadását, illetőleg a közgyűlésnek elfogadásra való ajánlását.

Kolozsvárt, 1877. máj. 24-én.

IRODALMI SZEMLE.

„Az erdélyi ev. református egyházkerület Egyházjoga.“ *Irtá Dr. Kolozsvári Sándor m. kir. egyetemi jogtanár, egyházkerületi igazgató tanácsos, a kolozsvári egyhm. házassági törv.-szék bírója.*

Dózsa Elek, a nagyhirű jogtudós munkája óta az első reform. egyházjogi rendszeres mű, melyet nem bírálni, csak ismertetni kívánok. De a legtárgyilagosabb ismertetés, melyben a munka mintegy arra van felhiva, hogy szólnon magáért, elég lesz arra, hogy reá a figyelmet felhívja.

A mű keletkezésének, Dózsa jeles műve után is, szükségé teljesen indokolva van abban a körülményben, hogy az

erdélyi ev. ref. egyházkerület jogéletének, mondhatni, teljes átalakulása a legújabb időben s az átalakulást eredményező, de különböző időkből kelt egyházi és állami törvényeknek és határozatoknak szétszorttsága szükségessé tette azoknak összegyűjtését és rendszeres feldolgozását, hogy azokat első sorban úgy a lelkészek, mint az egyház világi tisztviselői és képviselői könnyen megszerezhessék és megismerhessék. S bár e szerint első sorban az erdélyi egyházkerület számára készült de mind azzal való viszonyunknál fogva, mind általános tudományos értékéért, nekünk s általában a magyarországi protestánsoknak is nagybecsű mű.

A munka *bevezetésből és négy részből áll.*

A bevezetés az alapfogalmak meghatározása után részletesen ismerteti az egyházjog kútfőit, megkülönböztetvén e tekintetben az országos és a tulajdonképeni értelemben vett egyházi törvényeket és ezeknek gyűjteményeit, keletkezésük rövid történetében; nemkülönböztetvén az elősorolt kútfők használásának szabályait. A kútfők részletes és történeti felvilágosításával kísért tárgyalást, azoknak nem csak azon általános jelentősége tette szükségessé, mivel az egyházjog azokból meríti elveit és tételeit, hanem különösen azon körülmény is, hogy papjaink legnagyobb része előtt talán az egyházjog az egyetlen jogi munka, a melyet — mert szükségük van rá — el olvasnak.

A ki ismeri Erdélyben az állam és egyház közötti viszonyt a múltban, s annak különösen a nemzeti fejedelmek alatti történelmi fejlődését, (lásd a munka 70 § át) tudni fogja, hogy ott az egyház és iskolai élet viszonyai inkább az országos törvények és szokások által, mint a tulajdonképeni egyházi törvények által voltak meghatározva. Ezeknek és ezek gyűjteményeinek megismertetésére czélszerű volt azért részletesebben kiterjeszkedni, mint Dózsa tette, s nem lett volna elég e tekintetben a köz- és magánjogi munkákra utasítani a könyv olvasót. Ez az ok vezette a szerzőt a kútfők annyira terjedelmes tárgyalására, s részünkről ezt, a „Jogtudományi Közlöny“-beli bírálójával szemben, csak helyeselhetjük.

A munka első része három fejezetben ismerteti az erdélyi ev. ref. egyházkerület alkotmányát. Az első fejezet az erdélyi egyházkerület alkotó részeit (egyházmegyéket, püspöki vizsgálat alatt álló egyházakat és a moldova oláhországi missioi egyházakat) tünteti fel; az anya és leányegyházak és ezek népességi számával. E fejezetben számos történeti felvilágosító jegyzet foglaltatik a különböző egyházmegyékre, a püspöki egyházak keletkezésére és ezek czélba vett incorporációjára nézve egészen a jelenig lehozva. A második fejezet az erdélyi ev. ref. egyházkerület mostani alkotmányos szervezetének feltüntetésére van szánva, de ezt megelőzőleg az 51—64. §-ig ismertette vannak mindazon régi és újabb alaptörvények, a melyeken az egyházi élet jogi rendezése mintegy alapokon nyugszik. Ezek eddig még külön szedve és így összeállítva nem voltak senki által. Különös suly van fektetve ezek között a Leop. diplomára, a mely a kútfők között (nagyobb részben Szász Károly „Sylloge tractatum etc“ műve nyomán), előzményeivel, keletke-

zései történetével még magyar jogi műben ily terjedelmesen tárgyalva nem volt.

Az alaptörvények tárgyilagos ismertetését követi azoknak útmutatása szerint az állam és egyház közötti viszony meghatározása, előbb általában, azután különösen Erdélyben, illetőleg most a magyar államban. A mű e része nem csak teljes öszeállításánál hanem saját felfogásánál fogva is, különösen figyelmet érdemel. Nem kis érdeklődéssel bírnak itt a 71. §. után tett jegyzetek, melyek feltüntetik röviden mindazon viszontagságokat és jogellenes üldözéseket, megtámadásokat, a melyeknek a protestáns egyházak Erdélyben 1691-en innen kitéve voltak, a szerzőnek saját levéltári tanulmányai alapján. Valóban becses anyag. Ezt követi az egyházak közötti jogviszony ismertetése hazai törvényeink szerint, egész a legújabb ideig, itt is jegyzetileg feltüntetvén mindazon sérelmeket, a melyek a fentebb jelzett időszak alatt az egyenlőség és viszonyosság ellenére elkövetettek. Ezután a magyar ev. ref. egyházkerületek közötti viszony van fejtegetve, egészen a legújabb konventi kísérletig, a melynek szervezete tervét is közli a szerző.

E rész III. fejezete, négy czim alatt, egy tájékoztatásnak előre bocsátásával, az egyházkerületi főhatalom meghatározását és az ezen főhatalom gyakorlására hivatott egyházkerületi közgyűlés alkotó elemeit és hatáskörét ismerteti, tekintettel ezen főhatalom nyilvánulásában az egyházi törvényhozásra, a bíraskodásra és a végrehajtásra és az ezek gyakorlása módját és organumait meghatározó alkotmányos szabványokra. E fejezetnek elején közli a szerző jegyzetileg az egyházi alkotmány alakulásának történetét, hiteles levéltári adatok nyomán, s feltünteti a régi főtestületeknek, az egyházi főtanács és a közzsinat régi hatáskörét, hogy a mennyiben azoknak az egyházkerületi közgyűlésre átruházásakor fentartólag hivatkozás történik: az ujon felállított főtestület hatáskörére nézve kételyek ne támadhassanak. Ez átalakulás története felette érdekes és tanulságos arra nézve, hogy a gyökeres átalakulások minő nehézségekkel szoktak járni. (L. 81. és 83. §. jegyzeteit.) Hogy a gyakorlati szükségnek is igyekezett eleget tenni, mutatja az, hogy a rendszeres tárgyalás mellett is a törvény kifejezéseire ragaszkodott, sőt néhol azokat jegyzetileg szószerint közölte.

Ugyanezen fejezetben külön czimek alatt van ismertette az egyházkerületben levő *egyházmegyék* (tractus) az egyházmegyéket alkotó *egyházközségek* (eklézsiák) és a *tanintézetek* szervezete, kiemelésével mindenütt amaz alapelveknek, a melyekre a szervezés fektetve volt, s az egyházmegyeyei, községi és tanodai testület alkotó elemeinek és a hatáskörnek meghatározásával, alaposan feltüntetve azok autonómiáját és az egyházkerületi központi főhatalomhoz és ennek organumaihoz való viszonyát. A tanintézetek szervezésénél levéltári adataink alapján különös gondot fordított arra, hogy az indító okokkal feltüntesse mindazokat a mozzanatokot, a melyek a népiskolák és a tanítóképezde czélszerű berendezésére keblileg történtek, a közzsinat és egyházi főtanács részéről az 1868. 38. népokt.orsz. törvény megalko-

tásáig, a melyet az állam és egyház közötti törvényes viszony követelményéhez mért terjedelemben szintén közöl, és feltünteteti egyuttal az egyházkerület álláspontját is, a melyet felekezeti népiskoláira nézve az állammal szemben elfoglalt. (1. 113. §.) A közép és főtanodák szervezete az 1861-ki és 1864-iki szervezések alapján van ismertetve, azok jogi állásának és autonomicus jogkörének törvényekre alapított felüntetésével. Ezzel végződik az első rész.

A munka második része az egyházkerület kormányzatáról szól. A kormányzatra általában vonatkozó áttekintés után, e részek I. fejezetében, külön-külön címek alatt, az egyházközségek, valamint az egyházmegyék kormányzata és az egyházkerületi központi kormányzat van tárgyalva. Itt egyházi alkotmányos szervezetében meghatározott hatáskörben működő szerveknek (egyházi testületeknek, egyházi hivatalnokoknak, világiaknak, szorosabb értelemben egyháziaknak) köteleességszerű tevékenység van feltüntetve, az egyházi canonok és későbbben keletkeztek közszinai és egyház-főtanácsai határozatok alapján. Ez volt kétségkívül a munka legfárasztóbb része. Dózsa e tekintetben semmi egyebet nem adott, mint a Gelei-féle canonok szabad fordítását, fejezetről fejezetre annyira követve azokat, hogy a papok kötelességeinek elősorolása rendén a canonban a házassalandó felek összeesketéséről is lévén szó, munkája rendszerének hátrányára, az egész házassági jogot, mint a kánon teszi, az egyházi kormányzat körében tárgyalta. Szerzőnk e tekintetben felölelte a canonok mellett a zsinati és az egyház-főtanácsai jegyzőkönyvekben foglalt határozatokat, főkormányzói rendeleteket, régi és újabb országos törvényt, s egy szóval mindazokat a szabályokat, a melyek ugy a testületek, mint az egyházi alsóbb és felső tisztviselők kötelességeit mindenütt a maga helyén tüntetik föl. A II. fejezet a tanodák kormányzatát és a III. fejezet az egyház igazságügyi kormányzatát foglalja magában.

A munka harmadik része az egyházi vagyont tárgyalja, megkülönböztetvén az egyházi ingóságokat a fokviségektől; az előbbieket között a legújabb egyháztörvények szerint ismertetvén a különböző alapokat, egyházkerületi házi pénztárt, egyházkerületi s külön megyei özvegy- árvai gyámintézeteket, mag- és takaréktárakat, a tanodai javakat stb. Külön fejezetek tárgyalják az egyházi javak tulajdon jogának fejtegetését úgy országos, mint egyházi törvények szerint.

A munka negyedik része a házassági jogot tárgyalja egy tájékoztató előre bocsátása után, az eljegyzés, a házasság kellékei és akadályai, a házasság jogi hatálya, a házasság megszűnése és felbontása s végül a házassági ügyek törvénykezési tárgyalása pontjai alá sorozott §§-ban.

A közel 500 lapra terjedő mű tartalmának ez áttekintése meggyőzhet mindenkit arról, hogy Dr. Kolozsvári az egyházjog egész körét felölelte s jelesen az erdélyi sőt általában a magyar protestáns egyházjog körében, nem csak a járt nyomokon járva, hanem a tudomány mai színvonalán állva, kimerítő és valóban jeles művet ad. Ha van kívánni valónk, hogy vajha a munka negyedik részére, mely a házassági jogról szól, kissé terjedelmesebb s részletesebb

lehetett volna. E részben találkozunk a gyakorló lelkész legtöbb nehézséggel, s itt nyílik az 'elméleti fejtegetésnek is a legtágabb mező. Sajnos, hogy ez a rész nincs egészen arányban tartva a többivel. De a szerző iránti méltányosságból meg kell jegyeznünk, hogy a mű eredetileg az „Erd. prot. Közlöny“ mellékleteül ivenként jelenvén meg; s többre dagadván mint eredetileg tervezve volt; a kiadó a tovább terjeszkedés ellen tiltakozott.

Legérdekesebbek a munkának a szerző saját levéltári kutatásain alapuló s valóban fáradhatatlan munkával és lelkiismeretességgel összegyűjtött adatokon nyugvó részei; s ezekre bátran kimondhatjuk, hogy a tárgyra vonatkozó anyag ily telyesen összehordva még nem volt.

A szerző előadása, mint tanártól várhatjuk is, világos, szabatos, bár szorosan tudományos, a mellett a legjobb értelemben népszerű is.

Ezek után nem marad hátra más, mint a valóban jeles művet, a legszélesebb protestáns körben, lelkészeknek és világiaknak, a legmelegebben ajánlani.

Szász Károly,

A királyhágotúli testvér superintendentiák köréről.

A dunamelléki reform. egyházkerület közgyűlése.

(Vége.)

Az iskolai jelentésekből kiemelendők a következők: a középtanodák mindegyikében az egyházker. által kiadott tanterv végrehajtatott. A növendékek száma az 1875/6-ik tanév 2-ik felében volt, a budapesti VIII. osztályu gymnasiumban 11 rendes és 3 melléktanár vezetése mellett 338. Az előbbi évhez képest szaporodás 61; a halasi 8 oszt. gymnasiumban 11 rendes és 3 melléktanár vezetése alatt 112, fogyatkozás 15; a kecskeméti 8. oszt. gymnasiumban 11 rendes és 6 melléktanár vezetése alatt 203, fogyatkozás 12; a n.-körösí 8 oszt. gymnasiumban 10 rendes tanár és 5 melléktanár vezetése alatt 241, szaporodás 13; a kun-szt.-miklósi 6 oszt. gymnasiumban 4 rendes és 4 melléktanár vezetése alatt 74, fogyás 2; a győnkí 4 oszt. gymnasiumban 4 rendes tanár működése mellett 77, fogyás 13. A kecskeméti jogakadémiában 7 rendes, 1 segéd és 4 magán tanár működése mellett 131 tanuló, fogyás 50. A franczianyelv kötelező tantárgy volt Budapesten, Kecskeméten, Halason, míg Körösön és Győnkön csak az önként vállalkozóknak. A gyorsírás kötelezőleg tanított: Kecskeméten, Halason, Kun-Szent-Miklóson; a szépírás mindegyik középtanodában, valamint a rajz és tornaszat is legtöbb helyütt. Kecskeméten a felső négy osztály a torna mellett hadgyakorlatokat is tanul. Az egyházkerület jogakadémiájában és elősorolt középtanodáiban a 1875/6-ik iskolai évben volt 58 rendes, 2 kiegészítő, 3 segéd, 15 mellék és 4 magántanár s 1171 tanuló. Érettségi vizsgára jelentkezett 129, érettnak nyilvánított 102.

Ugyanez a bizottság, mely a fentebbi adatokat számba vette, tanácskozása tárgyává tette az új miniszteri rendtartást és az egyes tanárkaroknak erre vonatkozólag felter-

jesztett javaslatat is és több napi tanácskozás után egy jeles s visznyainkhoz alkalmazott rendtartást dolgozott ki, mely kinyomatni rendeltetett, de az o tekintetben való végérvényes határozat hozatala a jövő gyűlésre halasztatott.

A n.-kőrösi tanító-képezdében 1875/6-ban 4 rendes és 4 segédtanár vezetése alatt 76 növendék volt; tanító képesítő vizsgálatra jelentkeztek 44-en, kik közül visszalépett 10, képesítették 32-en. Tanítói állomásokra kibocsátott 14 tanítójelölt, 15 III-ad és II-od éves. Elfogadtattott azon javaslat, hogy a növendékek ezéntúl az erkölcsi magaviseletből és szorgalomból is az eddiginél részletesebb osztályzatot kapjanak, s pedig amabból példás, dicséretes, jó, törvénytörő, nem törvénytörő; emobból: egyedetlen, kitartó, kellő hanyatló, semmi.

A budapesti theologiai tanintézetéről adott jelentés szerint 1875/6-ban volt 3 rendes, 7 segéd és melléktanár működése mellett 46 tanuló, ezek között 8 volt olyan, kiknek az egyes tantárgyakból nyert osztályzati jegyük közt annyi vagy több volt a „kielégítő“, mint a „jó, jeles és kitűnő,“ és ezen nyolcz hallgató közt ismét három volt olyan kiknek egy vagy két tantárgyból „gyenge“ osztályzatuk volt. Az erkölcsi magaviselet annyira kielégítő volt, hogy a tanáriszéknek nem kellett egész éven át, ha csak kissé szigorúbb büntetést is, alkalmazni. Az apró, netán előfordult, rendetlenségek felett az ifjuság kebeléből alakult u. n. juri látott törvényt, s általában ezen ifjusági törvénytörő az ifjaság hecsületes, solid magaviseletének érdekéből a mult évben is felettebb hasznos intézménynek bizonyult be. Az egész ifjuság díjnélkül nyert szállást, fűtést, ezenkívül az egyészen szegény sorsu tanulók a Borsos Szabó Mihály féle alapítványból havenként 8, illetőleg 5 s 3 frtnyi segélyben részesítették. Ugyanily mértékben gyamolítottak az 1876/7-ik évi növendékek is, kiknek száma a jelen év elején 59-re emelkedett, de a kik közül az év folytán 7-en az intézetet elhagyták.

A tanári gyámegylet jelentése szerint ennek vagyona jelenleg 24,584 frt 76 kr. A mult év szeptember elejétől f. é. május 26-ig növekedett a tőke, kevés híján, 1000 frttal. Adakoztak e célra közelebb a pesti takarékpénztár 100 frt, Dr. Ballagi Mór 10 frt 50 kr., Dr Hamary Dániel honvéd dandár-orvos 25 frtot. Az egylet jelenleg 7 tanárözvegyet évenként 300—300 frttal, két segélyre szorult szülét és egy árvát 150—150 frttal segélyez, s így a kiadott segélyösszeg 1876. szeptembertől 1877. májusig tesz 1875 frtot. A gyámegylet f. évi július 1-én egy rendkívüli közgyűlést fog Budapesten tartani.

K Ü L F Ö L D.

Franciaország.

(Bersier beköszöntése. A prot. fakultás megnyitása Párizsban.)

A párisi reformált egyház legnagyobb temploma, az „Oratoire“, e hó 3 án szép ünnepélynek volt színhelye, s mint a francia lapok írják, mióta Monod Adolf, a nagy szónok meghalt, oly nagy és diszes közönség eggszer sem

gyült ott össze, mint e napon. Az ünnepély hőse Bersier volt, a jelenleg élő francia prot. szónokok egyik legkitűnőbbje, ki eddig, ugyancsak Párizsban, az u. n. „szabad egyház“ lelkesze volt s most lépett át a reformált egyházba s beköszöntőjét tartotta. A párisi „szabad egyház“ 1849-ben jött létre, midőn Monod Frigyes (Adolf testvére) s Gasparin, a nemzeti ref. egyházból kiléptek s megalapították azt. Azóta a legkitűnőbb egyházi szónokok hosszú sora annak szolgálatában állott, de a hívek tulnyomó többsége megmaradt hagyományos egyházában s Bersiert épen e körülmény birta arra, hogy abba át lépjen.

A genfi egyházi lapok egyike ez ünnepély alkalmából a következő megjegyzéseket teszi: „Tény hogy a szabad egyházak Franciaországban nagyon jelentéktelenek. Csak vegetálnak, kivéve egyes nagyobb központokat, hól jeles szónokaik vannak. De a déli részekben (már pedig a francia protestantismus ott virágozik) mindenütt nemzeti egyházak vannak, s a szabad egyházak nem tudnak erőre emelkedni. Lehet, hogy azok képviselik a jövő egyházát, mely az államtól teljesen független lesz. De mikor jön el ez a jövő? Addig is, nem kell é szem előtt tartanunk amaz evangéliumi szavakat: „Jézus látván a sokaságot, megindula azon?“ Avagy nem örvendetes-e minden oly törekvés, mely a szétszakadott pártok egyesülését célozza, főleg oly országban, mint a miénk? A protestantismus ereje Franciaországban szét van darabolva, szemben az ellenséges catholicismussal, melynek ereje egységében áll. Gyengeségünk, tehetetlenségünk legfőbb oka e szétszakadottság, melyet az ultramontanismus, saját javára, kizsákmányol.“ Ez a francia lap, mintha csak rólunk, magyarokról, beszélne, annyira találók ránk is e reflexiok.

Ugyancsak e hó 1-én ment végbe, Párizsban, az új prot fakultás ünnepélyes megnyitása, mely — mint lapunk már régebben jelzé — Strassburgból lőn oda áthelyezve, a a francia kormány által, Waddington, volt közoktatási miniszter előterjesztésére. Az ünnepélyen az egyetem prorectora, Mourier, elnökölt, körülé foglaltak helyet: Lichtenberger az új fakultás dekanja, az erkölcsstan tanára; Berger, az exegesis tanára. Ime, a katolikus francia kormány, az ország fővárossában, a protestans tudományosság számára hajlékot nyit! A kezdet ugyan csekély, mert hiszen egy vegyes prot. fakultás, négy tanárral, aligha feladatának megfelelehet. A montaubani pártiak azonban még ezt is sokalják, mert attól tartanak, hogy a párisi fakultás megerősödése a montaubaninak elhanyaglását vonja maga után.

Észak-Amerika.

(Tanügyi adatok.)

Az „Egyesült-Államok“ tanügyi állapotáról Felméri Lajos t. barátunk érdekes adatokat közölt az „Erdélyi Múzeum“ legközelebbi számában, melyekből átvesszük a következőket:

„Az oktatástügyi központi hivatal (Bureau of Education) az Uj-Világ tanügyi kitűnő férfainak sürgető kérésére, a Congressus a végett hívta létre, hogy gyűjtse

össze azokat a tényeket és statisztikai adatokat, melyek az egyes államok tanügyi állapotát híven mutatják; továbbá, hogy terjeszsen az iskolák szervezésére és vezetésére, valamint a tandmódszerre tartozó oly tanokat, melyek az Egyesült-Államokban ugy alkalmasak egy jóra való tanügy fentartására, mint fejlesztésére. A törvény, im, ez említett célja megvalósítására az intézet vezetőjének (Commissioner) Eatonnak szabad kezet engedett. Eaton eddig kiadott hat évi jelentésével megmutatta, hogy a rábizott nagy feladat megvalósítására minden tekintetben alkalmas. Ha meggondoljuk, hogy e hivatal felállítása előtt az Egyesült-Államok kollegiumainak és egyéb tanintézeteinek még egy árva hiteles névsora sem volt, és most mindenrendű iskolákról a lehető legteljesebb névsor áll készen: csak e tény is eléggé indokolja e hivatal szükségességét.

A tanügyi biztosnak sok a kötelessége s nehéz a munkája. Neki ismernie kell a bel- és külföldi nevelés-ügy minden részleteit; felvilágosítással kell szolgálnia a tanügy egyes szakait érdeklő kérdésekre; továbbá, segíteni kell hivatalnokainak a tanügyi jelentések kivonatozásában, a statisztikai adatok rendezésében, és teljes rendszerré feldolgozásában.

A mult évi philadelphiai kiállítás nagyon megkönyvítette Eatonnak az Egyesült-Államok mult százados (1776) iskolázására vonatkozó történelmi adatok összegyűjtését.

A nyilvános iskolákban összesen 249,262 tanító működött; bár e szám jelentékeny, mégis épen 100,000-rel kellene több tanító, hogy az iskolába járó tankötelesek közül egy-egy 40-nél több növendék ne jusson.

Maineben van két gyermekkert, New-Hampshireben 1, Massachusettsben 12 és Connecticutban 2. Fröbel elveit csak pár év óta karolták fel az Egyesült-Államok. 1870-ben egy gyermekkert sem volt még Amerikában; de már 1875-ben 95 ily intézet működött, összesen 216 tanítóval és 2,809 kisdéddel.

A felsőbb leány iskolák száma szintén örvendetesen szaporodik. 1870-ben csak 33 ily intézet volt 378 tanítóval. 1875-ben már 222 ily intézet volt életben 2,405 tanítóval, 23,795 tanulóval.

Az egyetemek és kollegiumok száma 1870-ben 226, s tanítóik száma 2,823, a tanulóké 49,153 volt. 1875-ben 355 volt ily felsőbb tanintézet, melyekben 3,999 tanító és 58,894 tanuló működött. Ez intézeteknek sokat köszönhetnek az államok. Azok — a jelentés szerint — a tanultság, a hazaszeretet és a kegyesség központjai voltak. Tanmódszereik különböznek ugyan egymástól de abban a törekvésben egyeznek, hogy a növendékeknek a lehető legmagasabb műveltséget nyujtsanak.

Ezután a jelentés a theologiai, jogi és orvosi szakiskolákkal foglalkozik, s végre a könyvtárak ügyét adja elő. Az iskolai, egyetemi, városi, állami és nemzeti könyvtárak története azt mutatja, hogy a közönség szemében, közművelődési értékök óriásilag növekedett. Ez előtt száz évvel a 13 gyarmatban csak 29 nyilvános könyvtár volt, imelyekben mindössze 46,000-re rugott a kötetek száma;

ma azonban 3,682 nyilvános könyvtára van az Egyesült-Államoknak, melyek 12.276,964 kötetet foglalnak magokban. Megjegyzendő, hogy a községi, egyházi és vasárnapi iskolák könyv-gyűjteményei nem jönnek a fennemlített könyvtárak számába.

A természetrajz iránti érdeklődés is nagy mértékben növekedett, a mit a jelentésbe föl vett 44 muzeum hathatósan tanusít. 1870 óta nevezetes mozgalom volt arra nézve is, hogy a művészet tanulmányozása a nyilvános iskolázás körébe felvétessék, különös tekintettel a műiparra való alkalmazásra. A philadelphiai kiállítás a műveltség körére is jótékony hatással volt, s e téren is gyors és sokat ígérő fejlődést várhatni az egyesület minden részében.

A siket-némák iskoláit, a vakok intézeteit és az árvaházakat többé nem tekintik pusztán ember baráti, hanem a társadalom minden osztályai javát egy iránt előmozdító intézményeknek.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, jun. 13.

— Báró Vay Miklós ő nagyméltósága, a királyhágon túli ref. superintendentiáknak legidősebb főgondnoka, a magyar protestantizmus nagy érdemű s hajlott koradaczára is fáradhatatlan buzgelmu férfia, az általa egybehivandó convent ügyében, elébb Debreczenbe s onnan a napokban Kolozsvárra rándult s itt, a többek közt, a főtiszt. püspök úrral értekezett e nagy fontosságú kérdésben. Értesülésük szerint, a conventet szeptember elejére fogja összehívni, Debreczenbe.

— Dr. Ballagi Mór egykori tanítványai közül néhányan felhívást tettek közzé, melynek célja adományokat gyűjteni, s ezek által, későbbre meghatározandó módon, Ballagi emlékét megörökíteni. Elfogadtatnak nem csak készpénzbeli adományok, de aláírás útján teendő ajánlatok is, melyek azonban a folyó év végéig befizetendőek. A bizottság pénztárnoka Bárczai Gyula, budapesti ref. s. lelkész (Kálvin tér 6. sz.) E felhíváshoz Farkas József tanár azon helyes indítványt csatolja, hogy a begyülemző összeg „Ballagi alapítvány“ czim alatt tőkésítették s kamataiból a pesti ref. theol. intézet szorgalmas és szegény sorsu növendékei segélyeztessenek. Az adományok közvetítésére mi is készséggel ajánlkozunk.

— „Rómában járt s nem látott papát!“ e példabeszéd, betűszerinti értelemben, beteljesült azon magyarországi kath. küldöttségen, mely — élén dr. Schlauch szatmári püspökkel — a pápai jubileum alkalmából Rómába ment. A vatican böles májor domussa, úgy látszik, nem tudja, hogy létezik a földön Magyarország is s azt kívánta a küldöttségtől, hogy a tisztelgésnél csak egy figuráljon, mint az osztrák deputatio sleppje. A küldöttség egy része e miatt fölbosszankodva, azonnal oda is hagyta Rómát; az ott maradtakat azzal biztatta ő eminentiája, hogy talán sor kerül rájuk holnap s mikor eljött ez a holnap, akkor meg

adott a horvátoknak. Erre aztán jobbnak látták is sarkon fordulni.

Első közlemény. Balázsfalvi egyházunk jávára adacze Mihály, főgondnok 3 frt. Özv. b. Kemény 4 frt. Id. b. Kemény Domokos 2 frt. Herapei frt. Dr. Ossikovszki József 1 frt. Megyesi Tiva-Szász Béla 2 frt. Szász Domokos 5 frt. Békési frt. Összesen 21 frt. Megjegyezzük, hogy feles közösi felhívásokat bocsátottunk forgalomba s az közölni fogjuk. A begyűlt s begyűlendő összegeffy Jenő, főgondnok urhoz fogjuk áttenni. Ismétük t. olvasóinkat, ne felejtkezzenek meg e jő

Hibaigazítás. Lapunk 22-ik számában, Szász Ká-ményébe a következő sajtóhibák csuszta be: VIII. 4 sor hangzik helyett olvasd visszhangzik. XII. 4 sor kétszer h. olv. hétszer. LXXIII. Zsolt. r lesz h. olv. lész; 3 v. 5 sor sem h. olv. nem.

CCXXXIX. Zsolt. 5 v. 5 sor a kezében h. olv. h 10 v. 6. sor a *) alatt folyvást azon h. olv. foly azon. A 23-ik számban. 1. Hétköznap reggel. 1 Határainkról h. olv. Határainkról; 3 v 4 s. ajkin ajkaink. Isten jóság a. 1 v. 8. s. Jóságod h. ol gos. A megváltás. 1 v. 3 s. Hálaadás h. olv. 1 v. 7 s. nekünk h. olv. énekünk. Tisztaság. 4 ápod h. olv. apold.

A szerkesztő postája.

Főtanodáink t. igazgatóit tisztelettel k veskedjenek a tanévi értesítőket lapunkhoz, ismerteté beküldeni.

Könya László, jegyzőnek. Igéret szép szó.

Nagy Sándornak, Hidvég. Most már alka ben jönne.

Hirdetés.

KLEIN ALFRÉD

kiadó-könyvkereskedése **S.-A.-UJHELYT.**

Előfizetési felhívás

Lukács Ödön nyiregyházi ref. lelkész

„EGYHÁZI MUNKÁIRA.”

Hat évi hivataloskodásom alatt körülbelül 3—4 kötetre terjedő eredeti egyházi dolgozatom van ké-szen kéziratban; mivel e munkákat én a szószéken kedvező sikerrel használtam: elhatároztam azok közül egy kötetet, mutatvány gyanánt, világ elé bocsátani; a figyelem és érdeklődés, melylyel t. tisztársaim, ismerőseim e kötet iránt viseltetni fognak, határozand a felett, hogy a többiek: mostanában sajtó alá rendezzem-e vagy sem?! Beszédcímre, tájékozásul, előlegesen is megjegyzem, hogy az olvasó közönség azokban hitét, melegség-t s a meggyőződés hangját fogja felfalálni; tartalmukat igyekeztem érdekessé s az alakot a tartalomnak megfe-lelővé tenni; talán itt-ott szokatlan modorral s eszmékkel fog a t. közönség találkozni e beszédekben; de meg-vallom, hogy itt nem kerestem nyomokat, melyekbe hágjak, s lehető felszeregeimet, hiányomat a szokatlan út akadályai fedezték el. Leend e kötetben néhány ünnepi, alkalmi, közönséges és halotti, összesen 30—35 be-széd, 16 nyoma ott iven.

Előfizetési ára 1 frt 80 kr., mely összeg, a szokásos postai utalvány mellett, Klein Alfréd satoralja-ujhelyi könyvkiadóhoz küldendő. A köyv a t. előfizetőknek bérmentve fog megküldetni. Munkámat t. tisztársaim becses figyelmébe ajánlva, maradtam Nyiregyházán, január 1-én, 1877.

Lukács Ödön, ref. lelkész s egyh megyei tanácsbíró.

Kiadásunkban továbbá megjelent:

FEJES ISTVÁN s.-a.-ujhelyi ref. lelkész

Egyházi beszédek, két kötet ára 4 frt.

9—*

Temetési beszédek, ára 1 frt.

Egy szép asszoy (a Kisfaludy-társ. ált.:l 50 arannyal jut. költői beszély.) Ára 60 kr.

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztőségi szállás:
b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDELYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legzélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre .
frt., évnegyedre 1frt. 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Előfizetési felhívás. — Szász Béla, id. tanügyi előadó előterjesztései II. Fő- és közép tanodánk tárgyában. — Tervezet az iskolai takarékpénztárakról. Révai Pál. — Az ig. tanácsüléséből. r. t. — Külföld. — Tárca: A lóporösszeesküvés (Végső). Lónárt József. — Irodalmi szemle. — Egyházi s iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetése.

Előfizetési felhívás.

Szerkesztői tisztünk első feléve végéhez közelít s t. előfizetőinknek s általában mindazoknak, kik egyházi ügyeink menetét s abban az „Erdélyi prot. közlöny“ magatartását figyelmükre méltatták, alkalma nyílik, a küszöbön álló új előfizetés pillanataiban, itélni sáfárkodásunk fölött s ha az ítélet ránk nézve kedvező lesz, becses támogatással, jövőre nézve, még fokozottabb mérvben megtisztelni lapunkat.

Midőn e lap szerkesztését átvettük, számot vetettük az adott helyzet követelményeivel s nem kimélve időt, erőt, legjobb akarattal igyekeztünk azokat folyton szem előtt tartva, egyházkerületünk általában a magyar protestantizmusnak magos rendű érdekeit, ez irodalmi közeg útján, képviselni és ha e tekintetben hármily parányi eredményt felmutatni képesek valánk, az főként t. munkatársaink buzgó közreműködésének köszönhető.

Jelszavunk jövőre is az, mi eddig volt: *haladni előre, a békesség útján.* Kik e jelszót magokénak vallják, tiszteljék meg jó akaratu törekvéseinket pártfogásukkal továbbra is s ne feledjék, hogy a vállalat, melynek élén állunk, azon szellemi támogatás mellett, melyet t. munkatársaink nyújtanak, csak azon esetben közelítheti meg célját, ha rendelkezik anyagi eszközökkel is, melyek nemcsak főtartását, hanem a hozzá kötött méltányos igényeknek kielégítését is lehetővé teszik.

Részünkről — lapunk kiadójával egyetértve — újlag biznyságát akarván adni annak, hogy a tőlünk telhető minden áldozatra készek vagyunk, kijelentjük, hogy azon esetre, ha t. előfizetőink diszes serege továbbra is együtt marad s így lehetővé teszi, lapunk anyagi fönnálhatása mellet, a szellemi gyarapodásnak, hova-tovább mind nagyobb mérvű emelkedését, a jövő félév folyamán, oly rendkívüli melléklettel lepjük meg t. olvasóinkat, mely által — bizton hisszük — egyházkerületünknek jó szolgálatot teszünk.

T. olvasóink tudni fogják, hogy egyházkerületünkben, a szőnyegen forgó kérdések egyik legfontosabbika, egyházmegyéinknek kikerekítése, tekintettel az erdélyi részeknek legújabb politikai felosztására. Hogy e nagyfontosságú kérdés sikeres megoldásában mi is közreműködünk, elhatározott szándékunk lapunk t. előfizetőinknek, 50 kr. csomagolási s posta díj mellett,

az erdélyrészi ref. egyházkerület könyomatu színes térképét,
rendkívüli kedvezményül nyújtani.

E térképen föl lesznek tüntetve egyházkerületünk összes egyházmegyéi, összes anya- s leányegyházai s diasporái, statistikai táblázattal, a legújabb osztályozás szerint s egyszersmind a legutóbbi politikai felosztás is, hogy így egyházi törvényhozásunk kész alapot nyerjen az új kikerekítés megállapítására. E térképet — melynek bolti ára 2 frt o. é. lesz — megfognak kapni új előfizetőink is.

Megjegyzem, hogy azon tetemes anyagi áldozatra, melyet e térkép kiállítása igényel, csak azon esetben leszünk képesek, ha egyházkerületünk jobbjai jóakaratu törekvésünket, tömeges pártolásukkal támogatják; főkérvük tehát mindazokat, kik egyházkerületünk érdekeit, e téren is, szokott buzgalmukkal, szolgáltni kívánják, nyujtsanak e közérdekű törekvésünkhöz segítő kezet. A szellemi támogatást továbbra is t. munkatársainktól várjuk s kérjük.

Kolozsvárt, 1877. jun. 19.

Szász Domokos,

az „Erdélyi prot. közl.“ tulajdonosa s felelős szerkesztője

Szász Béla

id. tanügyi előadó előterjesztései.

II.

Fő- és közép-tanodáink tárgyában.

Midőn az erd. ev. ref. egyházkerület fő- és középtanodáiról beküldött zártudósításokról s a tanulók előmenetelét feltüntető kimutatásokról, a kezemre adott adatok nyomán, tiszteletteljes jelentésemet megtenném, az 187⁵/₆. tanév egész áttekintését kívánván nyújtani: némi eltérést engedek meg magamnak az eddigi gyakorlattól, a mennyiben külön-külön az egyes tanodák állapotáról teszem meg jelentésemet, hanem összes fő- és középtanodáink életének vázát, némileg összehasonlító képét nyújtani, a kombinált áttekintése nyomán aztán a szükségesnek ítéendő intézkedések is tervszerűen lévén így megtehetőek. Mert, habár szükségesnek ítélem az országos középtanodai oktatást szabályozó s általában kötelező törvények törvényhozási megalkotását bevárni s középtanodai szervezetünk gyökeres reformját csak azután és a hozandó törvénnyel egybehangzólag, megvalósítani keresztül, mindazonáltal már most is eljöttnek tartom

az időt arra, hogy középtanodai oktatásunk körében tapasztalható némely eltéréseket és szabályszerűtelenségeket azonnal kiegyenlíteni és kellő egybehangzásba hozni igyekezzünk.

A mi 7 közép és főtanodánk külső — statistikai — képét illeti, e tekintetben majdnem tökéletesen megegyeznek az 187⁵/₆ tanév adatai a megelőző 187⁴/₅ tanév adataival: a hét tanodánál főállott 25 elemi, 36 középtanodai, 10 bölcselmi, 4 theologiai és 3 tanítóképző, tehát összesen 7 osztályban tevén az 187⁵/₆ tanévben a tanulók száma 2593-a 187⁴/₅-ben pedig 2590-et, kiknek oktatását (a szintén tanulókból kitelő magántanítókat, az írás, ének és rajz segéd-tanítóit nem számítva) 133 egyén végezte (Enyeden 20 Kolozsvártt 28, Marosvásárhelyt 19, Udvarhelyt 21, Zilahon 14. Szászvároson 15 és Sepsi-Szt.-Györgyön 10) a felügyeletet pedig gyakorolta a 7 tanodánál 32 gondnok, e pedig N.-Enyeden 6, Kolozsvártt 3, Marosvásárhelyt 3, Udvarhelyt 3, Zilahon 5 (és az egyház által választott 5 „inspector“), Szászvároson 4. és Sepsi-Szt.-Györgyön 8 (és egy „segéd-gondnok.“)

Különbön szóljon 7 tanodánk statistikai állapotáról következő táblázatos kimutatás:

z erdélyi ev. ref. egyházkerület fő- és középtanodáiban s velők kapcsolatban levő elemi osztályokban. ugy szintén a nagy-enyedi főtanoda tanító-képezdejében s theol. tanfolyamán tanuló-íffak kimutatása az 187⁵/₆. tanévről.

A tanodák neve	Létszám		Nemzetiség szerint					Vallás szerint						J e g y z é s
	Idői	m. évi	Magyar	Német	Román	Lengyel	Zsidó	Reform.	Luth.	Unit.	R. Kath.	G. Kath.	G. Kol.	
I. Nagy-Enyedi főtanoda.														
A 4 elemi osztályban	243	271	228	1	14	—	—	195	—	4	30	10	4	—
A 6 közép osztályban	310	285	278	1	23	3	5	248	3	1	30	12	11	5
A 2 bölcselmi osztályban	44	36	44	—	—	—	—	42	1	—	1	—	—	—
A 4 theologiai osztályban	45	47	45	—	—	—	—	45	—	—	—	—	—	—
A tanító-képezde 3 osztályában	18	12	18	—	—	—	—	18	—	—	—	—	—	—
Összesen :	600	651												
II. Kolozsvári főtanoda.														
A 4 elemi osztályban	156	158	151	—	3	—	2	122	6	—	23	2	1	2
A 6 közép tan. osztályban	213	218	207	—	1	—	5	174	6	1	26	1	—	5
A 2 bölcselmi	61	50	61	—	—	—	—	50	2	—	9	—	—	—
Összesen :	430	426												
III. Marosvásárhelyi főtanoda.														
A 3 elemi osztályban	183	182	167	2	10	—	4	151	2	4	12	5	5	4
A 6 közép tan. osztályban	227	250	211	1	6	—	9	189	5	3	15	4	2	9
A 2 bölcselmi	62	61	50	1	3	—	8	41	—	1	9	3	—	8
Összesen :	472	493												
IV. Székelyudvarhelyi főtanoda.														

Papi és osztály-tanítói szigorlatra álltak tizen-tizen, képesített valamennyi.

A múlt évi létszám az 1876. évi egyh. ker. közgyűlés jegyzőkönyvéből vétetett át.

A tanodák tanítási sikerét tekintve és csupán a kö-
 5ptanodai 6—6 és bölcselmi két-két osztályra, a tulajdon-
 5peni gymnasiumra — mint leglényegesebbre — szorítkozva, e
 tekintetben a következő táblázatos kimutatás adhat felvi-
 5gositást:

A tanodák neve	Tanerők			Tanulók				
	Rendes és s. tanárok	Szaktanitók	Osztályta- nitók	Kitűnő	Jeles	I. oszt.	II. oszt.	Osztályzatot nem nyert
Nagy Enyed	11	4	8	40	67	206	34	7
Kolozsvár	11	7	5	42	39	110	66	10
M.-Vásárhely	8	4	4	55	34	141	57	2
Sz.-Udvarhely	9	4	4	39	37	57	3	2
Zilah (4 osztály)	6	3	2	12	12	19	6	4
Szászváros (6 oszt.)	5	3	3	12	19	40	11	3
S.-Szt.-György (4 oszt.)	1	4	4	37	24	85	25	6

Ide vonatkozó adat továbbá, hogy

A tanodák neve	Erettségi vizs- gálatra állott.	Erettségi bizo- nyítványt nyert	Subscriptiora állt	Deákka lett	Jegyzés
Nagy-Enyeden	16	13	18	18	
Kolozsvártt . .	29	24	19	19	4 föltételesen
Marosvásárhelytt	32	31	25	25	2
Sz.-Udvarhelytt	15	14	?	?	
Zilahon	10	10	?	?	
Szászvároson	—	—	?	?	
S.-Szt.-Györgyön	—	—	—	—	

A tanulóknak nyújtott segélyezés és javadalmasítás a
 különböző tanodáknál a következő adatokat tünteti föl

Nagy-Enyed kiosztott készpénzben „fejedelmi“, „kü-
 önféle“, „egyetemi“, „Szotyori“ és „Naláci“ beneficium-
 répen 3780 frt. 3 krt. Czipóban, süttetési költségekkel,
 készpénzre redukálva 5909 frt. 49 krt. Kosztban, pénzre re-
 lukálva 1156 frt. 25 krt. A tanodai kórházra tett költ-
 ségekben 1496 frt. 1 krt. Író-papírban, új évi ajándokul
 100 frtot. Jutalomkönyvekben 528 frt. 75 krt. Pályadíjak-

ban 478 frtot és 18 drb aranyot. Összesen 18 drb. arany
 és 13,448 frt 53 krt. S ezen felül a lakás, fűtés világi-
 tás, tanítás díjából történt elengedések által bizonyos ösz-
 szeget. (Kosztban részesült még, a tanári kar s több vá-
 rosi család jóságából, 30 tanuló.)

Kolozsvár kiosztott készpénzben különböző alapokból
 757 frt 31 krt. Czipóban, pénzre redukálva, 536 frtot. Ju-
 talomkönyvekben 38 frt 44 krt. Egyházi alapítványban 400
 frtot. Állami ösztöndíjban 240 frtot. Összesen 1971 frt 75
 krajczárt.

Marosvásárhely kiosztott családi alapítványok czimén
 1025 frt, 63 krt. Egyesek alapítványai és adományai czi-
 mén 5 drb aranyat, 3 darab tallért és 215 frt 92 krt.
 A tanárok adományaiból 46 frtot. Jutalomkönyv képen 69
 drbot. Összesen 69 könyvet, 5 drb aranyat, 3 drb tallért
 1307 frt 55 krt. Szolgáknak különböző díjakban eléngedte-
 tett 373 frt 5 kr, más tanulóknak 485 frt 20 kr.

Székelly-Udvarhely kiosztott: Különböző alapítványok-
 ból 12 drb aranyat, 24 véka gabnát és 1976 frtot. Aján-
 dékokból, pályadíj és jutalom fejében 24 frtot. Jettim-se-
 gélyből 60 frtot. Összesen 12 drb. aranyat, 24 véka gabnát
 és 2060 frtot. Különböző díjakban eléngedtetett 387 frt.

Zilah kiosztott, a rendszeres alapítványokon, melyek
 ezúttal rendszeresen kimutatva nincsenek, felül még :
 Az 187⁵/₆-ban életbe lépett Balogh-alapítványból 620 frtot.
 Egyesek ajándékából 33 frtot. A tanári kar adományából
 egy frtos tallérokban 7 frtot. Összesen 686 frtot. Kioszta-
 tott továbbá 473 frt, 31 drb könyv, „coquia“ban részesült
 25 tanuló, tandíjakban eléngedtetett 486 frt 86 kr.

Szászváros kiosztott: Jutalmakban 53 drb könyvet,
 több képet és 105 frtot. Gróf Kún-segélyben 306 frt 60
 krt. Különböző alapokból 113 frt 50 krt. Összesen 53 drb
 könyv, több kép és 525 frt 10 kr. Díjak eléngedésében ré-
 szesült 69 tanuló.

Sepsi-Szt.-György kiosztott különböző alapokból pénz-
 ben 103 frt 45 krt. Könyvjutalmakban 48 frt 50 krt. Ösz-
 zeszen 151 frt 95 kr. Továbbá 3150 frtnyi családi alapít-
 vány kamatját; tandíj eléngedésben részesült 57 növendék.

Általában megjegyzendő, hogy a 60 frtos állami ösz-
 töndíjakat csak a kolozsvári főtanoda mutatta ki, holott
 más tanodáknál is vannak ilyenek.

*

Áttérve, ezek után, a tantárgyak beosztásának, a tanítás terjedelmének, az egyes tantárgyakra fordított órák számának és a használt kézikönyveknek áttekintésére: sajnálattal kell tapasztalunk, hogy a „Szervezeti javaslat” szabványaitól sokban és sok helyt van eltérés, a mit ugyan némileg menthet a tanügynek és tanirodalomnak e „Javaslat” törvényerőre emelkedésétől számított előhaladása és fejlődése, — de másfelől szembetűnővé teszi azt az anomáliát, hogy majd mindenik tanoda, úgy szólván, semmit sem tudva a többi intézet által szükségesnek ítélt módosításokról, ebből oly szétágazás eredt, hogy immár nem csak az a tény áll előttünk, hogy ugyanazon egyházkerület tanintézetei rendszeres összefüggést nem mutatnak, hanem az a hátrány is, hogy a különböző tanodák növendékei valamely más tanodába lépve, szükségkép a legnagyobb zavarba esnek, tanulásuk tovább folytatásának nyilván nagy kárára. Nem kívánom itt a m. t. Igazgató Tanács becses figyelmét avar fásasztáni, hogy ez állításaimat összes tanodáink egész gymnasiumi tanrendszerének részletes felülvizsgálata által igazoljam, hanem elégnék tartom erre nézve csupán két osztály tantárgyai, ezek beosztásának és a használt kézikönyveknek összehasonlító képét tüntetni föl, e két példa eléggé illusztrálván rendszertelenségünk rendszerét. Vezem, például a gymnasium I-ső és V-ik osztályát.)*

E két osztály tanrendjének a különböző tanodák-nál divó eltéréseiből kitesztöleg, ideje immár, hogy a gyökeres reformhoz ez idő szerint még kezdeni nem akarunk is, legalább az egyöntetűség keresztül vitelét mielőbb

*) Az előterjesztés részletes összehasonlítást tesz e két osztály tantárgyainak, ezek beosztásának, óra-számainak, a feldolgozott tananyag terjedelmének és a használt kézikönyveknek felsorolása nyomán, miből sok különbség tűnik, az egyes tanodák között, ki. Szerk.

megkísértsük s e tekintetben, azt hiszem, a legcélravezetőbb út az volna, ha az idej közgyűlésen véglegesen megválasztandó tanügyi előadó a legközelebbi tanári értekezlettel egyetértve, mind a tantárgyak beosztásának, mind a tananyag terjedelmének, mind pedig a használandó kézikönyvek jegyzékének oly tervét készítene el, mely a jelenlegi „szervezet” alapelveinek határain belül maradván, mér a jövő évi közgyűlésen elfogadható legyen s így az 1878/9-ik tanévben életbe is léphessék.

Az egyes tanodák beléletére vonatkozólag megemlítendő továbbá, hogy

Enyed iskolai fegyelmi ügyben tartott 7 törvényszéki ülést, s az év folyamán kiutasított 9 tanulót az intézetből (3 javulás reményében visszafogadtatott), aggasztó jelenség, hogy a büntetendő cselekvények közt a lopás is előfordult.

Kolozsvártt nagyobb mérvű fegyelmi kihágás nem történt, de fájdalmas, hogy egy tanuló öngyilkos lett.

Marosvásárhelyt szintén nem fordult kihágás elő.

Székelyudvarhelyt kiutasított, kocsmai tivornyázás okán, 2 tanuló, három pedig daczos engedetlenség miatt reversalis alá vettetett.

Zilahon szigorubb eljárást igénylő kihágás nem fordult elő.

Szászvároson még oskolai törvényszéket sem kelle egyszer is tartani.

Sepsi-Szent-Györgyön az ifjuság erkölcsi magaviselete szintén „kifogástalan” volt.

Az ifjusági önképző-körök örvendetesen működtek; és pedig:

Enyeden Szépirodalmi, szavalati, vegyes tudományi és külön theologiai szakosztályban. Az ifjusági könyvtár gyarapodott 72 munkával (áll 797. munkából 1319 kötetben).

Kolozsvártt: Az önképző kör tartott 24 gyűlést, ki-

TÁRCZA.

A lőpor-összeesküvés.

Lénárt Józseftől.

(Vége.)

Igy lón hát az iszonyu szándék fölfedezve. Veit Fawlk távol attól, hogy tagadná vad megátalkodottsággal még örömet lelta benne, hogy dicsókvőleg mondhatá, hogy ő kész volt önmagát is légerőpíteni. Ily daczosan, sőt kihívólag viselte magát az államtanács előtt is, hol vonakodott büntársait megnevezni. Azonban több napi súlyos börtön s a kínzó eszközök megpillantása, megtörte szenvedélyes konokságát, s mind az összeesküvőt fölfedezett.

Azok, kik közülök Londonban voltak, mihelyt Veit F. elfogatását meghallották, azonnal Warwick grófságba illantak; hol sir Digby azon biztos reményben, hogy a merénylet sikerült, fegyverben állott, hogy Erzsébet hercegnőt kezébe kerítse. De a lakosok által — kik nem tudva okát e zendülésnek, fegyvert fogtak — nyomtatva, az összeesküdtek hátrálni kényszerültek. Végre mintegy nyolczvanon egy erős

épületbe húzódtak, elszánva magukat utolsó emberig védeni. Szerencsájük most azonban végkép elhagyá az eddig elbizakodott barátokat, sőt gúnyból épen saját gyilkokkal a lőporral tevé semmivé; mert azzal gyújták rájuk a házat, hová nagyobb része bele égett, kik életben maradtak, kétségbeesetten veték magokat az ostromló népre; *Catesby*, *Percy* és *Winter*, kik a merénylet kezdeményezői voltak, egymásnak vetett vállal a legvégsőig küzdöttek, míg a két első sebekkel rakva rogyott le, *Winter* pedig élve fogatott el.

A löbbi bűnrészesek törvényszék elé állittatva, miután részességük bebizonnyult részint kivégeztettek, részint a királytól kegyelmet nyertek. A kivégeztettek között voltak Oldcorn és Garnet jézuiták is. Garnet főnököt a későbbi jézuiták a fanatizált nép előtt mint vértanút tüntették fel, úgy, hogy sokáig a szentség nimbusával emelgették nevét.

Hogy ezen egész merényletnek — mely királyt és parlamentet semmivé teendött — fonala a jézuiták kezében volt, az tagadhatatlan. Ha akkor, midőn *Winter* nyughatatlan lelkiismerettel közlé eszméjét velök, a helyett, hogy tanácsesal s közreműködéssel segítének, igyekeztek volna a felizgult kedélyeket, a bűnös bosszuindulatot lecsillapítani, tán elmarad, tán nem mertek volna; de ők egyik kezökben

adott egy írott folyóiratot, az ifjusági könyvtár áll 2000 kötetből, olvasó köre járat 10 folyóiratot.

Marosvásárhelyt az önképzőkör több rendbeli pályadíjat tüzött ki, az ifjusági könyvtárnak van 1000 frt. tőkije, s áll 722 munkából, az olvasó kör pedig járat 12 folyóiratot. A gyermek-könyvtár áll 184 műből.

Sz.-Udvarhelyt az önképzőkör buzgón munkálkodott, és az ifjuságnak külön olvasó-egylete és könyvtára ez évben kiadott 223 frt 88 krt. könyvekre, 70 frtot hirlapokra. A gyermek-könyvtár áll 22 kötetből s járatott 2 folyóiratot 6 példányban.

A *zilahi* zártudósítás e tekintetben semmi adatot sem tartalmaz.

Szászvároson szintén csak a kis könyvtárról értesülünk, mely az ifjuság által fejenként fizetett 50 krokból gyarapszik, ez évben azonban vásárlás javára nem történt, hanem átvitetett a következő évre 55 frt.

Sepsi-Szent-Györgyről a zártudósítás ilyen adatokat nem közöl.

A tanodai könyvtárak, különböző muzeumok, laboratóriumok, rajz- és minta-gyűjtemények, az egyes intézetek anyagi erejéhez képest, ez évben is szaporítottak.

Ime, m. t. Igazgató Tanács, a rendelkezésemre álló adatokból összeállítható nevezetesebb mozzanatok, melyek fő- és középtanodáink életét az 1875/6. tanévben föltűnhetnek s melyekből tanügyünk ez ágának, a gymnasialis oktatásnak, elért előnyei s még fönlevő hiányai, a jövőre való tanulás javára, kiolvashatók.

Részemről a tanrend egységesítésre vonatkozó fennebbi javaslatomon kívül, indítványozom még, hogy az udvarhelyi fő- és szászvárosi középtanodának meghagyassék, hogy a nyomtatott értesítők beküldésével meg nem elégedve, tarták az „úr testét,” másokban a gyűjtő kanócot, s mindent: „Isten dicsőségére, Jézus mevében.” Valóban sajnos ha van még az öreg, mivel Európában egy talpalatnyi hely, hol lábát megvethese a hierarchalis papismus emléjén felnőtt átkos szörnyeteg, a jézsuitismus; s akad még állam, mely elnézze, hogy mint a mesebeli kigyó, a népnek, mely hitének kebelén melneti, életnedvét, vérért; erkölcsiségét megmérgezze!

VI-ik Jakab az összeesküvés után királyilag viselte magát, védelmezte a föltámadt nép dühe ellen a katolikuskokat. A parlament egy redeletet bocsátott közre, mely szerint mindenki a *hűségi eskűre* (oath of allegianca) köteleztetett; melynek erejénél fogva az egyház törvényes fejének a királyt ismertek el, a pápának minden hatalmát, vele szemben, semminek ismerték el, és ígérték hogy semminemű indok által magokat a király iránti hűségétől elcsábittatni nem engedik. Maga a király gondolkodott, hogy ez eskü a mérsékeltabb katolikusok által elfogadható legyen. A legtöbbben ez esküt letették. A pápa nemsokára semmisnek nyilvánította azt. A papismus darabantjai, kik polgári törvényeket elismerni soha nem akartak; kiket a lelkiismeret soha nem korlátolt — a jézsuiták, az országból kiűzetének.

szabályszerű zártudósítás beszőlgáltatását tartásuk kötelességüknek, didaktikai szempontból pedig megjegyzésre érdemesnek tartom, hogy kitűnő osztályzatot nyert a gymnasialis tanulók számának: Enyeden 11.3 százaléka, Kolozsvártt 15.3, Marosvásárhelyt 19.03, Udvarhelyt 21.03, Zilahon 21.04, Szászvároson 14.01 és Sepsi-Szent-Györgyön 20.78 százaléka, mely eltérések, azt hiszem, nem annyira a tanítás jóságával és a tanulók szorgalmával, mint inkább a classificatio kegyelmesebb voltával állanak viszonylatban.

Ideiglenes tanügyi előadói tisztem azonban ezennel lejárván, nem tarthatom föladatomnak tovább menő megjegyzéseket, összehasonlításokat és javaslatokat tennem; a midőn a m. t. Igazgató-Tanács ez ideig bennem vetett bizalmát megköszöném, kérem a m. t. Igazgató-tanácsot e jelentésemnek a közgyűlés elé való terjesztésére, miután már annak is jó eredményét lehet remélni, hogy az egyes tanodák ily összehasonlításra serkentő adatokat szemlélhessenek a többi tanintézetekről is. Ez adatok közzététele, minden további rendeletek kibocsátása nélkül is, üdvös gyümölcsöt teremhet az egyes tanodák körében.

Kolozsvártt, 1877, maj. 20-ikán.

TERVEZET*)

a Szilágymegye (előbb Középszolnok-Kraszna megyék) területén fekvő, községi és felekezeti alsó- és felsőbb népis-koláinkban felállítandó „iskolai takarékpénztárak” módozatáról, tekintettel a helyi viszonyokra.

Mióta a nevelésügy — hazánkban — új-korszakát éli, alig volt fölvetve kérdés, melynek megbeszélésénél, az illető szakférfiak, úgy *elvi*, mint *gyakorlati* szempontból véve a dolgot, tüzetesebb fejtegetések — úgyszólván: élesebb felelegetésekbe — bocsátkoztak volna, mint az „iskolai takarékpénztárak” kérdésében.

A mint a kérdés szőnyegre került: általános lelkesedéssel üdvözölte a sajtó *nagyobb* része, s azóta a kérdés *mellett* és *ellen* foly a harc; s ki még ma is a tárgyhoz kíván szólani, alig mondhat valami újat, mit vagy a mellette, vagy az ellene szól ottak, érveik támogatására, föl nem hoztak.

Már magában ez a jelenség világos bizonyítéka annak, hogy a fölvetett kérdés — úgy *elvi*, mint *gyakorlatilag* véve — nagy fontossággal bír; mert életbe léptetéséhez a mellette szólók nagy reményeket kötnek; az ellene mondók pedig a nevelés ügyét látják vele veszélyeztetve.

Melyik részen áll az igazság? E kérdésre semmi elméleti okoskodás feleletet — helyes alapon álló feleletet nem adhat; a gyakorlat, a tapasztalás adhat feleletet úgy a mellette, mint az ellene szólóknak. A mellette szólók hivatkoznak is erre, s felhordják a számos példát a művelt nyugat országaiából, s a számok kétségtelen adataival igazolják a takarékosági hajlam kifejlődésének nagyszerű eredményeit; de ezek a számok az ellent mondók szemé-

*) Felolvastattam a „szilágymegyei tanító-testület” közgyűlésén, Szilágysomlyón.

ben nem bizonyítanak semmit, s az első ellentmondó hang, a „Néptanítók lapja“-ban, annak igen érdemes szerkesztője ajkáról „*galvanisált*“ erénynek nevező azt a takarékos-ságot, mit így elérni reménylenek a kérdés *mellett* harcolók. E tekintélyes paedagogus hangja nem hangzott el a pusztaiban; egész sora jött utána a szakférfiaknak, sőt tanító-testületek törtek pálczáat a kérdés fölött.

A „szilágymegyei tanító-testület“ is érezte a kérdés fontosságát s 1875. június 10. és 11-én Zilahon tartott rendes közgyűlése alkalmával, 20. jk. szám alatt, érdekes és beható eszmecsere után, Révay Pál pártolótag következő határozati javaslatát fogadta el:

a) a szilágymegyei (akkor: Középszo lno k Kraszna megyei) tanító-testület tankerületében fekvő, minden községi és felekezeti, elemi és felsőbb népiskoláknál „az iskolai takarékpénztárak“ felállítását — mint nagyszámú és szükséges nevelési eszközt — tanító testületünk *elöben* elfogadja;

b) ezen kérdésnek mentől szélesebb körű tanulmányozásával, megbizsa a központi bizottságot, s egyszersmint utasítja, hogy a helyviszonyoknak lehetőleg megfelelő munkálatot (tervezetet) készítsen, ezen munkálata t küldje ki az egyes járási körök elnökeihez, azon felhívással, hogy a tárgyat saját körökben megvitattván, véleményeiket terjesszék be a központi bizottsághoz; a központi bizottság ezen beérkezett véleményeik figyelmébe vételével, ezek és a maga által készített munkálata tól készítsen egy új tervezetet, s ezt az 1876-ik évi közgyűlésre terjessze be.“

A közgyűlés ezen határozatát, a központi bizottság tárgyalván: át tette a paedagogiai szakosztályhoz; paedagogiai szakosztály pedig, folyó évi január 31-én tartott üléséből „tanulmányozás és a kívánt tervezet elkészítése végett“ hozzáam, mint a szakosztály egyik tagjához tette át.

A legnagyobb készséggel engedtem a paedagogiai szakosztály megbizásának; de papi s egyéb teendőim miatt nem ígérhettem, hogy a közgyűlés által előirt módozat szerint, oly hamar elkészíthetem, miszerint ez, a körök gyűléseit is — elfogadván azt a központi bizottság — megjárhassa; s e miatt maradt el az egyes körökhöz való szétküldése, az alább következő tervezetnek.

A mint föllebb előre bocsátottam: a tárgy annyira vitatott, hogy alig lehet valami újat mondani rolla, én azonban megkísértem: *a mi helyi viszonyainkhoz mérten*, valami olyat is mondani, a mit részletezve, határozottan körvonalozva, nem olvastam, sem a mi tanítótestületünk körében, felhozva nem hallottam.

Mélyen tisztelt tanító-testület! Mielőtt tovább mennék, egy dolgot kell ismételve figyelmökbe ajánlanom s ez az: *hogy én az iskolai takarékpénztárak életbeléptetéseinek, testestől, lelkestől buzgó híve vagyok* s ebben az ellen véleményük indokát lelik annak: miért adtam tervezetnek — ha úgyan rá szorult volna — némi *apollo-gia* színezetet?

Minden *intézmény* életbeléptetésénél, számolni kell a tényezőkhöz, melyeknek közreműködése ad életet; vagy

közönyössége hoz halált a legüdvösebbnek úgy mint a legártalmasabbnak. Ez az igazság áll az iskolai takarékpénztárak kérdésére vonatkozólag is.

Első és legfontosabb tényezők az iskolai takarékpénztárak életbeléptetéséhez: a nevelés ügyét kezükben tartó tanár, és tanítók egyenként s testületileg; második helyen áll: a szülők egyeteme; harmadik helyen jönnek: a gyermekek, kikben a takarékos-ságot felkölteni s azt nemes irányban tovább fejteni akarja az intézmény; negyedik helyen állanak: azon egyházi és politikai hatóságok, melyek az iskolák felügyeletével lévén megbizva, a nevelésre elhatározó befolyással vannak; ötödik helyen jön: mi képezze a gyermek által megtakarítandó összeget, honnan és hogyan teremthető az elő? és végül, hová helyezendő el a pénz gyümölcsözés végett, ha nincs hová, hogyan lehetne ilyen teremteni?

I.

A mi a tanítókat, tanárokat illeti.

Vannak tanítók, hírneves paedagogusok — csak a mieinkről szölok! — kik az iskolai takarékpénztárak életbeléptetését, paedagogiai szempontból, nemhogy szükségesnek, sőt növendékeik erkölcsi életére határozottan károsnak és így elvetendőnek tartják; a tanítóra nézve pedig elviselhetlen tehernek mondják. Ez utóbbi állításra, így érvelnek: „a jelenleg életben levő tantervek, tananyag beosztása szerint, ha azokat a tanító lelkiismeretesen fel akarja dolgozni, illetőleg dolgoztatni: nem marad semmi szabad ideje, vagy legalább nem annyi, mennyi az önképzés és pihenésre mulhatatlanul szükséges; s így, még egyfelől a tanító, az intézmény által reá hárult teher kezelése s elszámolásával szabad idejétől fosztatik meg, más felől az önképzésnél tett mulasztás, a nevelés ügynek válik hátrányára. De az érvelés itt nem ér véget! Egyik hazai tanító testületünk ezt mondja: „tekintve hazai viszonyainkat, a szülők és gyermekek részéről *gyanusításnak* lenne a tanító kitéve“ s hogy ezen érvelés csattanjon így végzik: „Belgiumban is csak anyagi és nem erkölcsi eredményt mutat fel, ezen sokak által feldicsért intézmény!“

Meglátszik ez érvelésen, az a végtelen erőlködés, mit a „nemakarás“ vagy a „hideg közöny“ palástul vesz magára, hogy amaz emberi gyarlóságokat elfedezze általa! Hogy az említett érvelés minő alapon nyugszik: számokkal fogom önök előtt megbizonyítani.

Az 1868-ik évi orsz. népoktatási törvény hetenként 32 órát ír elő egy tanítóra nézve, s ezt, mint *maximumot* állította fel. Ennél több kötelezett órája tehát egy tanítónak sincsen; de én megengedem, hogy az ált. tanítóképezdek mellett berendezett gyakorló minta-iskolák tanítói, hetenként 36 órát foglalkoznak a 6 osztály növendékeivel, s ez nállok is a *maximum*.

Állítsuk egybe most egy ilyen, hetenként 36 órán tanítással foglalkozó tanítónak, a 10 havi szorg. idejére eső munka, alvás, evés, pihenés és önképzésre szolgáló

idejét; csak akkor szólhatunk — a tiszta adatok alapján — ama fenn említett érvelés helyes, vagy alaptalan voltához.

Az esztendőnek van 12 holdnapja; ebből 10 holdnap képezi a szorg. időt; 2 holdnap teljesen szabad. A 10 holdnapi szorg.-időben van 303 nap; 42 vasárnap és a három sátoros ünnep alkalmával élvezni szokott, legkevesebb: 3-3 nap szünidő, s így 9 nap, összesen pedig 51 napon a tanító nem foglalkozván tanítással, hasonló napok ezek: a kéthavi szünidő 62 napjához. A 10 havi szorg.-idő 303 napjából, tehát levonva az 51 napot, marad: 252 munka-nap, melyen a tanító, naponta 6 órát dolgozván — növendékeivel foglalkozik — 1512 órát végez.

A napontai 6 óra tanítás, reggeli 7-órától, östeli 7 óráig eső időközben történik, s így a 12 órai időnek csak fele van elfoglalva; s a másik fele, vagyis, naponta 6 óra: fennmarad az evés és munkaközbeni pihenésre; minthogy pedig az evés a kellemesebb munkához tartozik: nevezhetjük az egész időt, napontai 6 órát, a tanításban töltött ugyan ennyi idővel szemben: *pihenési időnek*. Ebből az tetszik ki, hogy éppen annyi ideje van a tanítónak a pihenésre, mint a mennyit a munkára fordít.

Ezen számítás azonban, csak a napontai hat óra tanítással adja ki az egyforma arányt a tanításban töltött és a pihenésre szolgáló idő között; mert ha az egész szorg. időre számítjuk ki, a szám arány így áll elő: munkában töltött idő 1512 óra; evés és munkaközbeni idő: 2124. óra.

(Folytatása következik.)

Az áll. igazgató-tanács gyűléséből.

Kolozsvárt, 1877. jun. 17.

Jelenvoltak: főt. Nagy Péter, elnök; m. Zeyk Károly, főgondnok, Szász Béla, ig. tanácsos, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám, számvevő, Déák J. pénztárnok, Bodor Antal, titkár.

Az időközben elnökiileg ellátott ügyek bejelentése és helybenhagyása után.

Elnök előadja, hogy az egyházkerületi képviselők, az idei közgyűlés határozata értelmében, az évben már szept. elsejére meg lesznek választandók; mihez képest az illető testületek fölhívának a képviselőknél e határidő letelte előtti törvényszerű megválasztására.

Ugyanő előadja, hogy az idei közgyűlésnek a n.-enyedi főtanodára vonatkozó vagyoni ügyi határozatai; ötös bizottságának munkálataiból a gondnoksághoz intézendő kérdőpontok; a Dancs Mózes közgyűlésileg ellátott kérelme ama tanoda gondnokságával közlendők, mit az ig. tanács határozatilag kimond, oly hozzá-adással, hogy a D. M. bizonyítványt kérő folyamodása mielőbb véleményes javaslattal terjesztessék ide, az ügy végleges elláthatása végett.

Ugyanő előadja, hogy az idei közgyűlés sort adott ugyan a tiszántúli ref. egyházkerület idei 24. számú határozata tárgyalására (az idei edinburghi pan-presbitérian egyetemes gyűlésen való képviseltetésünket illetőleg), de a tárgyalás maga, az idő rövidsége okán, elmaradt; kéri te-

hát az ügy elintézését. Az ig. tanács az öt magyar ref. egyházkerület egyetemes képviseltetésének elvéhez hozzájárulván, felkéri a dunamelléki és a tiszántúli superintendenseket, hogy a superintendenciájuk képviselőiül kiküldendő megbízottak egyházkerületünk képének viselését is elvállalni sziveskedjenek, a szükséges igazolványok kiállítására és a költségek aránylagos részének hordozására késznek nyilatkozván.

Ugyancsak a tiszántúli idei jkönyv 26-ik számú határozata — az énekes könyv ügyében — tudomásul vétetett.

A titkár jelenti, hogy a kolozsmegyei tisztség eladóvá tett autograph sajtóját szakértővel megvizsgáltatván, ez úgy nyilatkozott, hogy a sajtó csekély költséggel teljesen használhatóvá tehető. Titkár megbizatik, a minél jutányosabb alku megkötésével és a gép kiigazításával.

A nagyenyedi főtanoda gondnoksága kimutatást terjeszt föl, mely szerint a tanoda jun. jul. havi kiadási szükségletei 8743 frt 92 ½ krnyi fedetlen összeget tüntetnek föl, melynek fedezésére fordítható ugyan birói végrehajtás alatt álló 19,662 frtnyi kamathátralék és az angol tőke 3000 frtnyi kamatja, mely a fölvételre jogosított tagok közül kétőnek elhalálózása nyomán foly ily késedelmesen be — de röktönös és ötelezett fizetések levén teljesítendő kéri a gondnokság ideiglenes kölcsön nyújtását. Az ig. tanács a kezelése alatt levő s takarékpénztárilag kezelt összegből 5000 frt ideiglenes kölcsönt szavaz meg a tanodának, oly kikötéssel, hogy a takarékpénztár által adott 6% és a kivétel s betétel alkalmával elvesző ½—½ havi kamat megtérítessék, kézi zálogul maradván a tanoda kicserélés végett ide beküldött 19,410 p. frtnyi A. betűs urbéri papirja, — az elnök és pénztárnok fölhívátván az 5000 frtnak a takarékpénztárból leendő kivételére, elnök úr pedig a pénz átadására s a kölcsön-szerződés megkötésére.

Ugyan-e gondnokság fölküld — az idei közgyűlés határozata alapján — 19,410 p. frtnyi A. betűs urbéri papirt B. betűsökkal leendő becserélés végett, hogy így a lebegő adósság közgyűlés-rendelte törlesztése megkezdhető legyen. A kicserélés a juliusi kisorsolásnál lehető nyeresemény eldőlteig elhalasztatik.

A görgényi egyházmegye tanácsa panaszt emel a görgény-szt.-imrei r. kath. lelkész vallás-háborító eljárása miatt. Kellő intézkedések megtétele végett áttétetik a főt. püspök úrhoz.

A nagyenyedi főtanoda fölterjesztésére, egy hittan hallgatónak fegyver-gyakorlatra való berendeltetése ügyében fölirat intéztetik a cult. miniszter útján a honvédelmi miniszterhez.

A nagy-szebeni egy. község iskolájának megszüntetése, illetőleg államivá leendő átalakítása, a tanítónak az állam által leendő alkalmazása iránti szerződés megkötésére útasittatik nevezett egyház, a helybenhagyás jogának fönntartásával.

A szacsvai felekezeti iskola községévé változtatása helybenhagyatik, valamint az ugyanily tárgyú mátsfalvi fölterjesztés.

Az udvarhelyi esperes fölhívásra jelentés tesz a só-

falvi, szt.-erzsébeti, n.-galambfalvi, bögözi, siklódi felekezeti iskolák állapotáról, mihez képest az udvarhelymegyei közg. bizottságnak fölvilágosítások nyújthatnak, a tanfelügyelő kifogásaira nézve, e felekezeti iskolák felől.

A csekefalvi iskola-ház megnagyobbitási terve helyben hagyatik.

Solymosi István esperes, mint kiküldött, a nagy-baczoni papválasztásról jelentést tesz, melyből örömmel értesült az ig. tanács, hogy e virágzó egyház több év multán elvégre betöltte papi állomását és pedig közakarattal s egyhangu szavazattal Révai Pál zilahi papot választván meg. Ez actus megtörténtével az udvarhelyi esperes befejezván rendkívüli kiküldetését, az egyház visszahelyeztetik az erdővidéki esperes hatósága alá, ha az új díjlevél megfelelő a réginek, a consensus kiadására hivatott.

A cult. min. által útasítva lévén a bözödi, csekefalvi és sükei felekezeti tanítók, a tanítói vizsgálatok egy év alatti letételére: az esperes most jelenti, hogy ez azért nem történhetett meg, mivel az illető tanítók a mult évben nem vehettek részt az udvarhelyi tanárok által tavaly rendezett póttanfolyamon, mivel *katonai gyakorlatokra voltak behíva*. Az udvarhelyi tanárok fölkerettek, hogy az idén is tartsanak ily póttanfolyamot, a cult. min. pedig értesítettik, hogy e tanítóink részt vesznek abban, *ha az idén is fegyver alá nem szólíttatnak*, s vizsgálatukat így leteendik.

A sepsi-szent-györgyi tanoda egy 2950 frtos egys. államadossági kötvénye (1875. aug. 1-sejétől kamatozva) eddig magán-úton kezeltetvén pénztárnokaink által; s viszont ama tanoda id. igazgatója most kérvén egy K. Csoma Sándor-féle alapítványnak ugyanazon időtől benlevő kamatai leküldését: az iskolához kérdés tételik, ha e két ügy egyazon ügy-e, a bennlevő 185 frt 85 kr. pedig megküldetik a tanodának.

r. t.

K Ü L F Ö L D.

India.

(A vallásos élet a mai Indiában.)

Hogy megérthessük miként gyakorolhattak a braminok több mint harmincz századon át, döntő befolyást Indiának vallási és társadalmi fejlődésére, tekintetbe kell vennünk minő ügyességgel tudták behálózni népük egész életét reggeltől estig, gyermekkoruktól fogva egészen végső lehetőségig a vallásos kötelmek hálójával úgy, hogy a hindu minden cselekedetére, minden viszonyára saját szellemök pecsétjét nyomták.

A bramin törvénykönyv, melyet Manu törvényének neveznek, a hindu élet eszményét fejtegetve, négy fő korszakot különböztet abban meg, az iskoláét, a család atyáét, a remetéét, s az áhitatoskodót.

Nem akarunk itt kiterjeszkedni azon szertartásokra, melyeket a gyermeknek, létele első napjaitól fogva, betöltenie kell; a 8-dik napon atyja nevet ad neki s ez ál-

tal a család tagjával ismeri el. Az első szertartás, melyben az ifju hindunak önkényesebben kell közrehatnia, felszenteltetése a rendes kötél segítségével, melylyel körülövezik. Ez az actus azt jelenti, hogy a gyermek fölvetetett a törzs kebelébe s részt vehet a kasztjával járó minden vallási és társadalmi kedvezményben. Ez a szokás, mely mintegy második szellemi születésnek tekintetik, a braminok, katonák és földmivelők három első kasztjának kizárólagos jogát képezi. Ép azért ezek a „kétszer-születettek“ megtisztelő czimét viselik, míg a negyedik kasztot képező Soudrák gyakran az állatok közé soroztatnak. A szentelt kötéllel való körülöveztetés után az ifjunak egy bramint kelle választania, ki őt a vedákban, a hinduk e szent könyvében oktassa. Atyai házáat elhagyja s mesteréhez jó lakni, kit „még atyjánál is jobban kell tisztelnie s szeretnie.“ Minden reggel betanul könyv nélkül egy részt a vedákból, melyet mestere elmond neki s megmagyaráz. E tanulmánnyal szigoru fegyelem van kapcsolatban; a mester beavatja tanítványát a mindennapi szertartásokba, s józanságra s passiv engedelmességre szoktatja. Egy igen kedvelt braminnal való több esztendei együttlét alatt rakódik le a hindu jellemének alapja, jó és rossz oldalaival együtt, ama vallásos buzgóság, ama mély tisztelet a braminok kasztja iránt, ama szerénység az öregekkel szemben, de egyszersmind ama vakhit s magát minden hatalomnak alávető szenvédőlegesség is. — Miután többé-kevésbé bevégezett nevelést nyer a tanítvány újra visszatér szülőihez, s megházasodik, hogy családapa legyen. Manu törvénye szerint mindenkinek azon czállal kell hogy házasságra lépjen, hogy törvényes utódot nyerjen, ki egykor megadhassa neki és elődeinek a végtisztességet, a mi nélkül a meghalt ősök lelkei nyomorultan vesznének el. Ez a törvényes utód azonban csak bizonyos vallási formák szerint kötött s egy kasztból való, de nem egy családnevet viselő két személy közötti házasságból eredhet. Tekintve azonban a mithologiajukat betöltő sok erkölcstelen mesét, a hinduk családi élete sokkal kedvezőbb viszonyok között tartotta fenn magát sem mint várni lehetne. Jobbak ők, mint isteneik. A nő, ki Indiában is, mint mindenütt a kereszténységen kívül, teljes alárendeltség viszonyban áll férjével szemben, általában sok ragaszkodást tanusít. Mindazonáltal nagy visszaélések is történnek, mint például a korcs házasságok. A szülők, hogy leányaiknak ugyanazon kaszthoz tartozó s jó társadalmi állást elfoglaló férjet biztosítsanak, korán hozzá fognak a kereséshez, s ha illő félt találtak, sietnek hozzáadni leányukat, ki még gyermek, egy férjhez, ki még tán szintén az. Világos, hogy az ily módon kötött házasságok nem mindig biztosítják a házastársak boldogságát. Egyébiránt ha e fiatal asszonyok egyike szerencsétlenségére elveszti férjét, özvegyen kell hogy maradjon egész életén át. Mit szóljunk végre ama barbár szokásról, hogy az özvegyek férjük máglyáján megégetik magukat, a mely szokást ugyan a vedák nem ismerik s csak később hozzatott be. Szerencsére az utóbbi időkben sikerült az angoloknak e szokást csaknem egészen eltörölni. — A hinduk nagyobbbrészt gyöngéden szeretik gyermekeiket.

Van eset arra is, hogy az atyák visszarriadnak a nagy költségektől, mibe leányaik mentőegyzője kerülne, különösen azok, kik a katonakaszt nemes, de elszegényedett családjaikhoz tartoznak, leány-magzataikat kiteszik vagy megölik.

Az 1867-diki éhség alkalmával láttak orissai parasztokat, kik gyermekeik hulláját megették, míg marháik életét meghagyták; tiltva lévén a hinduknak azokat táplálkozás végett leöldönsni.

Az ember kötelességeit azon körülmény határozza meg, hogy melyik kasztban született. Az atya foglalkozása fiára kell hogy átszálljon, csak hogy ma már a négy ősi kaszt (papok, katonák, földművelők, szolgák) egy csoport szűkebb vagy vegyített alsztályra van fölcszolva. Lehet ilyen vagy harminczhat, némely helyeken több mint száz. A bramínokat illeti a vedák tanulmányozása, a közművelődés, és az ifjuság oktatása. Egy bramín atyától s a harcos kaszthoz tartozó anyától eredt fia hivatása a fegyvertanítás lesz. Ép úgy van a zenészeknek, csillagászoknak, halászoknak stb. külön kasztjuk. A par excellence polgári erény a bramín törvénykönyv szerint a passiv engedelmesség. A hindunak s különösen a braminnak számos imát s különböző vallásos szertartásokat kell naponként véghezvinnie. Már napfeljötté előtt siet minden igazhívő hindu elmondani imádságait s fürdés által tisztulni s csak azután gondol reggelijére. Mielőtt a bramín könyvéhez, az ács baltájához s a kovács kalapácsához nyulna, nem mulasztja el néhány szent szót ejteni ki, műszerére vonatkozólag. Röviden a hindu ki nem indul, vissza nem tér, föl nem kel, le nem fekszik imádság nélkül. Bármily szépnek lássék is első tekintetre az a szokás, hogy a miudennapi élet vallásos cselekmények által szentesítették meg, de hogy az igazság mellett maradjunk, meg kell vallanunk, hogy mai napság a legtöbb hindu előtt e kegyes dolgok nem egyebek csaldó látszatnál s gépies szokásoknál, melyekhez a szívnek semmi köze. Egy pária vagy egy halott érintésétől bepiszkolódní, egy tehenet megölni, egy imádságot elfeledni, ezek komoly dolgok egy hindura nézve; de a hazugság, csalás, kéjelgésnek sokkal kevesebb fontosságot tulajdonítanak. Természetesen nem szabad mellőznünk a hindu kegyeletnek szép vonásait sem, minő a szegények iránti könyörületesség, vendégszeretet az idegenekkel s utazókkal szemben, nyájasság, türelem, melyek a Ganges partján igen elterjedt erények, de ha ennyi jó cselekedetnek titkos okai után fürkészünk, gyakran nem találunk alattok egyebet szolgáló félelemtől s jámbor számitásnál.

Ellentétben a modern nemzedékkel, mely csak a jelen életre gondol s a túlvilággal nem törődik, a hindu csak a jövő élettel van elfoglalva. Nem úgy mint napjaink pantheistái, kik keveset csinálnak a bűnből, a hindu bármily pantheista is, remeg ha hibája következményeire gondol, visszarriad a pokol kínjaitól s ez életbe való visszatéréstől. Hiszi, hogy a ki kegyetlenséget követett el vad-állat alakjában fog újjászülni, az a ki tiltott étkeket evett mint féreg tér újra meg stb. Hogy meneküljön hát e borzasztó kilátástól? Brahma mint közönyös, sem tudalommal, sem kö-

nyörülettel nem bír; Vishnu és Siva csak ritka időközökben szállanak alá a földre az emberek megváltásáért. Szükség tehát, hogy a hindu maga segítsen magán, hogy vétkeit még ez életben kiegyeztesse, ha nem akar szenvedni a másvilágon, érdemeket gyűjtsön, ha újjászületésekor jobb sorsot akar biztosítani magának. Innen a számtalan áldozat, vezeklés, kegyetlen önkínzás, zarándoklás s gyakorta öngyilkosság a Ganges vizében vagy a szeke rének ke-rekei alatt.

A tevékeny élet közepette nehéz teljesíteni e vezekléseket s üdvözítő cselekedeteket. Ezek megkönnyítésére tehát a hindu életnek két végső korszaka van, a remetéskedés es ájtatoskodás. A mint a családátya — rendelí Manu könyve — eléri a kort midőn haja őszülni kezd, s gyermekeinek gyermekeit látta születni, hagyja el házát s vonaljon az erdőbe. Táplálkozzék gyökerekkel és fűvekkel, tanulmányozza a vedát s szigorubbna! szigorubb kínzásokat alkalmazzon magára; hordjon télen nedves öltözeteket, nyáron pedig üljön négy tűz közé, feje felett a napsugárral. Természetesen nem mindenki követte a szent könyvnek e szabályát. De hogy különösen a bramínok között hány száz meg ezer tartotta szem előtt, sőt multa feljül a törvény s rendeleteit, arra nézve a régi hindu hagyományok, Sándor idejében a görögök s napjainkban is a missionariusok előadásai elégséges bizonyítékok. A hindu ez önkínzásában mennyi szánandó vakság, de egyszersmind minő komolyság rejlik, mely nem riad vissza semmi áldozattól, csak hogy lelke üdvét biztosítsa. Ismerjük el egyéoiránt, hogy e remetéek voltak az úttörők, kik elsőik hozták be újra a civilizációt e benszüllött népségek közé, s fejlesztették ki a gyakran kezdetleges s pantheista ugyan, de emelkedett és mély gondolatokban gazdag indiai philosophiát. — Végre miután úgyszólva kimerítette az ascetismusnak minden szigorát a remete, az ájtatoskodás (sanyâtin) állapotába lép, melynek már egyéb feladata sincs, mint az istenség mysticus szemléletébe élmérülni.

Istennel egyesülni, a hindu előtt az emberi élet vég-célja, s ez mutatja, mily mélyen vallásos.

De a helyett, hogy a test életét szentesitné, a lélek törvényei alá vetve azt, mely ismét Istennek van alárendelve, inkább megölni s teljesen elpusztítani igyekszik, hogy az immaterialis Brahmba térhessen meg. Hej! hányszor nem boszulja meg magát a test Indiában e méltatlan elnyomatásért kettözött zabolátlansággal.

A társadalmi viszonyokban a brahmanismus kifejtette ugyan a passiv, hogy ne mondjuk negatív erényeket, mint az engedelmesség, önmegtagadás stb. de minden hazafui érzésnek, minden társadalmi haladásnak gátot vetett, a kasztrendszer által kiöltte a hindukból a cselekvési önkényességnek, a politikai szabadságnak minden csiráját, mely csirákat pedig ez a nép kezdetben ép úgy birta, mint minden más indo-európai nemzet, s átadta őket azon papok és királyok rémitő zsarnokságának, kiket a történelem ismer. Valóban a brahmanismus szerint egyetlen következetes mód arra nézve, hogy magokat istennek szenteljék az, hogy a vi

lágot kerülik s magukat elszigetelik minden emberi társaságtól, hogy minden erejüket Istennek intenzív szemléletében összpontosítsák.

Istennel egyesülni: ez annyit tesz a hindu előtt, mint saját személyiségét megsemmisíteni, mert az ő Istensége nem a szabadság és szeretet Istene, mely az embereket a végre teremté, hogy őket saját dicsőségének részeseivé tegye, hanem a nagy pantheistikus Minden, mely az összes elkülönült s méhéből kivált léleknek absortiojában áll. A semmi! Minden egyedi létnek, vagy legalább a lélek minden öntudatos szabad működésének megsemmisülése: ez a brahman vallás utolsó szava.

A mi Indiát tönkretette, az vallása, melyet a pantheismus gyászos elvei s a papok növekvő uralma mindinkább megromlottak; megmentésére egy új vallás szükségeltetik. Reméljük, hogy el fog jönni Krisztus evangélioma feltámasztani a Ganges térségeit borító kiszáradt szenteket.

IRODALMI SZEMLE.

Keresztyén egyháztörténelem.

Harmadik korszak. Az egyház pápaságtól függésének kora Hildebrandtól Lutherig. 1046—1517-ig Kr. u. III-ik füzet 155 lap. Gieseler nyomán írta Balog Ferencz hittanár. Kiadja Debreczenben ifj. Csáthy Károly 1877. Ár 1 frt. Az I-ső szakasz tárgyalja a keresztyénség terjedését, a hitterítési mozgalmakat, a tatárok, mongolok, kínaiak közt s Áfrikában s a terjedés akadályait. A II-ik szakasz címe: „Szervezet“, de részletesen ösmerteti az egyházi alkotmány fejlődése mellett, a pápaság küzdelmeit s azoknak eredményeit, a nyugoti nagy szakadást, a középkori conciliumokat, a különböző lovag- s szerzetesrendeket is. A III-ik szakasz az egyházi élet mozzanatait vizsgálja s főleg érdekes adatokat tartalmaz a középkori szokások, népoktatási állapotok s mysteriumok felől. A IV-ik szakasz az egyházi tan fejlődésével foglalkozik, míg végül az V-ik a középkori reformmozgalmak történetének van szentelve. Mint szerző is elismeri, műve nem eredeti forrástanulmány terméke, hanem átdolgozás s mint ilyen, figyelemre méltó s használható, de szerző jobban tette volna, ha dieséretes buzgalmát az egyházi tudományok valamely oly ágának átültetésére fordítja, mely nálunk hézagot pótló volna, míg a Farkas József által átdolgozott Hase-féle egyháztörténelem, e téren az egyháztörténelmi oktatás magosabb rendű szükségéinek, hazánkban, megfelelő. Mindazonáltal az érdeklettek figyelmébe mégis ajánljuk.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, jun. 20.

— A főtitelendő püspök ur Nyáryra utazott, részt venni a hittanhallgatók nyári közvizsgáján.

— A „Prot. egyházi s iskolai lap“ legközelebbi számában dr. Ballagi Mór, visszapillantást vetve a prot. egyelet keletkezésére s azon vizályra, mely annak nyomán

a hazai protestantismus kebelében támadott, azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy „a létrejövendő egyetértés tekintetéből a prot. egyelet megszüntetése kívánatos.“ Javasolja, hogy a könyvkiadás kivételével, minden további egyleti működéssel hagyjon föl, nem azért, mintha azon eszmék melyekért sikra akart szállani, nem volnának helyesek, hanem épen ellenkezőleg azért, mert azok nálunk részint közönségesen elősmervék, s így nincs miért sikra szállani, részint kérdésesek s így nem egyleti, hanem tudományos elhatározás alá esők. Részünkről már az első pillanatokban, midőn a mozgalom 1870-ben megindult s „Reform-egylet“ alakítása volt tervben, határozottan sikra szállottunk ellene s e lap 1871 évi 5—7 ik számaiban ellenvéleményünket tüzetesen fölfejtettük. A többek közt így nyilatkoztunk: „A különböző felekezetek tagjainak egyletté alakulásától, oly programmal, minőt Kovács Albert t. barátom körvonalazott, jót s idvest remélni, nem tudok. Erős meggyőződés, hogy a protestantismusnak, ha sirját saját kezeivel megásni uem akarja, a történelmileg kifejtett s jelenleg létező alapokon kell tovább fejlődni, s előre haladni. Kődös sejtelmek s szétfosló ábrándok kedvéért, legyenek azok első tekintetre bármily szépek és csábítók, ne rugjuk ki lábaink alól a szilárd földet. Mindnyájunk előtt, saját felekezetünk körében, beláthatlan sora áll a teendőknék, mert a lutheránus, unitárius, református felekezeteknek egyaránt belső reformokra, egyház szervezetükben, isten tisztelötükben, tanakban, szükségük van. Buzgalmunk egész tolyességével, munkaképességünk egész erejével küzdünk azoknak érdekében s a jó sikert, ha tán megérni nem is fogjuk mindenben, munkálkodásunk még sem lesz, bizonynyal, hiában való. Távolról sem vagyok én a különböző felekezetek tagjai egyletté alakulásának elvileg ellene. Szívesen fogok kezét a testvér felekezet tagjaival bármely *practicus* jó cél elérésére, mert az erők egyesítésének csak jó eredménye lehet. Alakítsunk p. o. egyletet; minden felekezeti külömség nélkül, a Gusztáv-Adolf-egylet mintájára s karoljuk föl a desolált protestans egyházak ügyöt, s kötelezzük magunkat, hogy e célra évenként áldozunk. Vagy alakítsunk egyletet, mely céljául tűzze ki: központi helyeken árvaházak állítását s a meglévők gyarapítását. Ilyen, vagy ezekhez hasonló praktikus célok felé törekedni, mindnyájunknak közös érdeke; de üres phrasisokban szétfosló *elméleti* célok körül csoportosulunk: ugyan mily eredményekre vezethet, s legkivált akkor, ha az elméleti munkálkodás egyetlen érthető céljáról, a dogmák reformálásáról, sem merjük kimondani ha föl vesszük, vagy kirekesztjük-e azt munkálkodásunk köréből?“ Ily meggyőződésben léven már akkor, épen azért vettünk részt az első, szervezkedési, gyűlésben, hogy lehetőleg utját álljuk a megindult irányban való tovább haladásnak s azon indítványunknak, hogy minden confessio nélküli Reform-egylet helyett — ha már minden áron gründolni kell — inkább alakítsunk felekezeti mederben mozgó prot. egyletet, célja épen az vala, hogy a tulcsapongó áramlatöt szűkebb körü felekezeti mederbe csapoljuk le, bizton remélve — a mint a következmények igazolták is — hogy így nagyobb hullámokat nem ver s veszélyesebb eredmények nél-

kül pályáját lefutja s illetőleg bevégzi. Részünkről, az akkori viszonyok között, örvendetes eredménynek tartottuk, hogy e lecsapolás sikerült s ez által missiókat — e téren — egészen bevégezettnek tekintettük, annyira hogy az egyletnek további működésében, főleg miután tapasztaltuk, hogy az, még így szeliblebb formájában is, az egyházkerületek egyházi hatóságai részéről bizalmatlanságra, sőt sok helyett ellenszenvre is talál, nem is vettünk — éveken át — ténylegesen semmi részt. Mint „könyvkiadó“ vállalatnak is passiv szemléltői voltunk, főleg miután tapasztaltuk, hogy kiadásai megválasztásában nincs kellő tekintettel a hazai protestantizmus fejlettségi fokára s az apologetikai irány mivelésére nem fordít gondot, sőt azon célját, melynek támogatására serglett össze az előfizetők nagy része, értjük a biblia új fordítását s kiadását, elejtette, vagy legalább is elodázta. Mi is azt mondjuk Ballagival: „a létrejövendő egyesítés tekintetéből a prot. egylet megszüntetése kívánatos.“

— N.-Bacsoni népes egyházunk, mint örömmel értesülünk, kigyógyulta — reméljük örökre — azon sebet, melyet testén a pártvillongás vágott s mely három évig vérzett. Folyó hó 12-én végre valahára megtörtént a papválasztás s 222 szavazattal, az az *egyhangulag* megválasztott Révai Pál t. barátunk s munkatársunk, eddig zilahi pap. Mind a választóknak, mind a választottnak őszinte szívből gratulálunk. A választóknak azért, mert Révaiban egy minden tekintetben jeles lelkipásztort nyertek maguknak, ki nem csak azon egyházunknak, de bizonynyal az egész székely földnek diszére fog szolgálni, mint jó szónok, mint független gondolkozású s buzgó férfi. Neki pedig azért gratulálunk, mert azon egyhangu bizalom, melylyel őt az eddig pártokra szakadott egyház megtisztelte, zálogául szolgál annak, hogy munkálkodása nem lesz hiában való az urban s ha e bizalmat mindvégig fenn tudja tartani, eltűnnek a romok s fölvirágozik ott a magyar Sion, dicsőségére Istennek s ékességére anyaszentegyházunknak. Ugy legyen!

— Balázsfalvi egyházunk javára újabb adakoztak: Geréb Márton 2 frt. Bokros Elek 5 frt. Dr. Szöcs Emil 2 frt. Schilling Rudolf 2 frt. Vég Bertalan 2 frt. Imre Sándor 2 frt. Szabó Ádám 1 frt. Valaki 1 frt. D. K. 1 frt. Összesen 18 frt. T. előfizetőinket fölkérjük, sziveskedjenek saját körükben e célra gyűjteni s az eredményről értesíteni.

A főtiszt. püspök úr a következő köröznönyeket bocsátotta ki:

Tudásul.

687—1877. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága 11,688 sz. a. kelt leiratában arról értesít, hogy Schunda V. József Budapesti hangszerész, Bartalus István zenetanár útasítása szerint, az énekoktatáshoz igen czélszerű, felette olcsó (20—25 frt) s illetékes szakferfiak egyhangu véleménye szerint az öszhangzó éneklés meghonosítására nézve igen alkalmas harmoniumot szerkesztett.

688—1987. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága 11,708 számú leirat következtében, a

különben is minden művelt magyar ember által előnyösen ismert „Kisfaludi Társaság“ kiadványaira hívom fel főképp tanodáink igazgatóságainak figyelmét.

689—1877. A nagyméltósága vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 10,098 sz. a. kelt leiratában tudatja, hogy a Michael Antal által szerkesztetett „Geographisches Hand- und Hilfsbüchlein“ stb. (Beszterce, 1872. III-ik kiadás) behatóan megvizsgáltván, kitünt, hogy abban számos oly helyek fordulnak elő, melyek hazánk közjogi és tényleges állapotával merőben ellenkeznek, minélfogva ezen tankönyv a magyarországi népiskolák használatából szigorúan kitiltatott.

697—1877. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága 13,048 számú leiratában arról értesít, hogy Lónár Márk remetei volt néptanító, miután a bán, tábla által 5 havi súlyos börtönre ítéltetett, egy Horváth-Slavon, mint Magyarországon a tanítói működéstől eltiltatott.

Köröznönek:

653—1877. Udvarhelyi egyházmegyénkben a *felsőfalvi* második tanítói állomás. Fizetése: 200 o. 6. frt. évnegyedenként előre fizetve, 10 hold kaszáló, 5 öl tüzi fahaza szállítva, szép lakás 3 szoba, kamara pincze, veteményes- és gyümölcsös kerttel. *Pályázati határnap július 15-ike.* Folyamodványok esperes t. t. Solymosi István aához Bögzöbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

659—1877. Sz.-szolnoki e. megyénkben a *paczalusai* kántor-tanítói állomás. Fizetése: minden családtól (46) egy véka gabona, özvegyektől fél véka; tankötelesektől (jelenleg 47) 1—1 véka gabona és 24 kr.; két öl tűzifa, három hold szántó s egy boglya széna terme kaszáló; lakás 3 holdas kerttel. *Pályázati határnap július 15-ike.* Folyamodványok esperes t. t. Szabó Pál aához Diósadra (u. p. Zilah) küldendők.

660—1877. Sz.-szolnoki egyházmegyénkben a *számsóni* tanítói állomás. Fizetése: 400 o. 6. frt., két boglya széna termő hely, tandíj minden gyermekől egy esírke vagy ennek árában 20 kr., s ezen kívül a különböző osztályok szerint 8—32 kr., stola. *Pályázati határnap július 15-ike.* Folyamodványok esperes t. t. Szabó Pál aához Diósadra (u. p. Zilah) küldendők.

701—1877. Kézdi e. megyénkben a *mátisfalvi* lelkesí állomás. Javadalma: 400 o. 6. frt., tisztességes lakás, gazdasági épületekkel s kerttel *Pályázati határnap július 15-ike.* Folyamodványok esperes t. t. Szini János aához Albisba (u. p. Al-Csernánton) küldendők.

706—1877. N.-enyedi egyh. megyénkben a *kercesdi* 2-od osztályu papi állomás. *Pályázati határnap július 15-ike.* Folyamodványok esperes t. t. Basa Mihály aához Harasztosra (u. p. Felvincz) küldendők.

Kolozsvár, június 12-én 1877.

A szerkesztő postája.

Nagy József úrnak, Zilahon, Kőszöuettel vetjük s közelebről adjuk.

Küüllöm egyei r. levelezőnknek. A közlöttekből, pro et contra, eléggé meggyőződhetett az elfogultlan itélő, hogy hól az igazság s továbbra is magyarázgatni, mint a közgyűlés eredményei is igazolták, felesleges lett volna. Önnek szives közreműködésére jövőre is számítunk, azon megjegyzéssel, hogy hadvezérről s közkatonákról szó sincs, csak jó barátokról.

Horváth Istvánnak, Bürkös. Mihelyt az igazgató haza jön, rögtön igazítok a mit lehet.

Dr. Kerényi Ede felgymn. tanár

A világtörténelem időrendi átnézete különös tekintettel Magyarországra.

Nyolczadrét 130 lap. Ára 1 frt.

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETÉNEK IDŐRENDI ÁTNÉZETE.

Ára 36 krajczár.

Ezen épen most megjelent segéd-tankönyvek feladata azon nagy szükségén, melyet a történelem tanárai leginkább éreztek, hatályosan segíteni. Kerényi általános világtörténelmi repetitoriuma a magyar nevelési szakirodalomban bizonyára hűzapot pótol, és mint nélkülözhetlen segédkönyv helyet fog találni úgy a reál, mint az al- és főgymnasiumokban. Kerényi időrendi átnézete Németországban és Ausztriában szélesen elterjedt hasonnemű tankönyvek alapján, és különösen Dr. Richter H. M. bécsi keresk. akadémiai tanár ugyanily műve után készült, de főtekinettel Magyarországra, melyre nézve Horváth Mihály történelmi művei szolgáltatják a vezérfonalat — A számtalan e nemű német dolgozatok, úgy szakkörökben, mint a nagy közönség részéről is mindig elismeréssel fogadtattak és maiglan is meleg pártolásnak örvendenek; hasonnemű föltevésre jogosíthatják e könyv szerzőjét a magyar közönségről is. Kitünő szolgálót tehet az, mint vezérfonal a tanároknak előadásaiak folytán; a tanulóknak a vizsgákra készülés alkalmával, a mennyiben ebből rövid idő alatt képesek ismételve átnézni az egész történelmet, a helyett, hogy az előirt nagy terjedelmű könyveket kellene újra áttanulmányozniok. — Különben gyakorlati beosztásánál és az eseményeket egyszerre föltáró alakjánál fogva sikerrel használhatják azt mindazok, kik valamely történelmi tényt, művészeti vagy irodalmi eseményt emlékezetökből kiejtettek, a mennyiben e mű, mely egész 1872-ig terjed, rögtöni tájékozást nyújt bármely történelmi dologra nézve.

Hasonnemű figyelmet érdemel szerző „Magyarország történetének időrendi átnézete“ (ára 36 kr.). — Ez teljesen önálló dolgozat, s mint ilyen Magyarország történetére nézve az első segéd-tankönyv. Mindkét könyvet ajánljuk a tanfőrtak és tanulók figyelmébe.

„Pester Lloyd“ tanügyi lapja 1876. márczihs 20.

Meggrendelési pénzek legkényelmesebben postautalvánnyal küldhetők be

Klein Alfréd kiadó-könyvkereskedése S.-A.-Ujhelyben.

7-*

STEIN JÁNOS

erd. múzeum-egyleti könyvtárusnál Kolozsvárt kaphatók:

isten országa az evangeliomi példázatok szerint egyházi beszédekben Schweizer S. nyomán írta Fabián Mihály. 1 frt 80 kr.
 eologiai értekezések. Írták dr. Lang Henrik, Nagy Gusztáv, Dreyer Otto, Ullmann C. Hetzel, H. Zittel Emil. 2 frt 50 kr.
 gyar protestans egyházi szónoklatok. Ünnepi, alkalmi, közönséges és gyászesetekre. Írta Gyöngyösi Sámuel, 2 füzet 3 frt 60 kr.
 yházi beszédek. Írta Fejes István. 2 füzet. Ára 4 frt.
 öskeresztyénség történelme. Írta dr. Baur Ferdinánd Ch. Fordította Dózsa Dénes és Fesko Lajos 3 frt.
 znapni imák négy hétre templomi használatul. Írta Filep Mihály. Csinos bőrkötésben 2 frt.
 metési beszédek. Írta Fejes István 1 füzet 1 frt.
 bián Dániel népszerű egyházi beszédei egy egész évre. 3 frt.
 enda. Egyházi szertartási beszédek és imák s ezekhez mellékletül jegyzetek és utasítások. Írta Fürdős Lajos. II. kiadás. 2 frt.
 omilák. Kiadja Dobos János. Második kiadás 2 frt 40 kr.

Halotti egyházi beszédek. Írta dr. Heiszler József 1 frt 60 k
 A protestans polemika kézikönyve. Írta dr. Hasz Károly. Fordította Hegedüs János. 2 kötet
 I. kötet: Az egyház 2 frt 40 k
 II. kötet: Az üdv. 3 frt 60 k
 Népszerű egyházi beszédek. Írta Nemes Bönjámir 1 frt 20 k
 Bibliai szövegtár. Készítette Rákóczi János 2 fr
 Népszerű egyházi beszédek. Írta Bartók János 1 frt 40 k
 Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatul készíttette Bozsodi József. Második kiadás. Ddisszkötésbe 2 fr
 Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófohászal. Írta Tompa Mihály. 1 frt. 60 k
 Egyház szertartási beszék. Készítette Révész Bálint, kötve 2 frt. 40 k
 Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Írta Szász Károly. Kötve 2 fr
 Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet 3 fr

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDELYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dedése, hová az előfizetési-
pénzek legczélyszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre
frt., évnegyedre 1frt. 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Előfizetési felhívás. — (L—t) A két cyklus határonnyja. — Adalékok a kolozsvári népoktatásügyi állapotokhoz. — Tervezet az iskolai takarékpénztárakról. Révai Pál. — Vidéki Élet: A küküllői egyházmegyéből, Új orgona. Szilágyi Károly. — Külföld. — Irodalmi szemle. — Tárca: — A mester példabeszédeiből. — A talentumok. — Egyházi s iskolai birek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetése.

Előfizetési fölhívás.

Szerkesztői tisztünk első féléve végéhez közelít s t. előfizetőinknek s általában mindazoknak, kik egyházi ügyeink menetét s abban az „Erdélyi prot. közlöny“ magatartását figyelmükre méltatták, alkalma nyílik, a küszöbön álló új előfizetés pillanataiban, itélni sáfárkodásunk fölött s ha az itélet ránk nézve kedvező lesz, becses támogatásukkal, jövőre nézve, még fokozottabb mérvben megtisztelái lapunkat.

Midőn e lap szerkesztését átvettük, számot vetettük az adott helyzet követelményeivel s nem kimélve időt, erőt, legjobb akarattal igyekeztünk azokat folyton szem előtt tartva, egyházkerületünknek általában a magyar protestantizmusnak magos rendü érdekeit, ez irodalmi közeg útján, képviselni és ha e tekintetben bármily parányi eredményt felmutatni képesek valánk, az főként t. munkatársaink buzgó közreműködésének köszönhető.

Jelszavunk jövőre is az, mi eddig volt: *haladni előre, a békesség útján.* Kik e jelszót magokénak vallják, tiszteljék meg jó akaratu törekvéseinket pártfogásukkal továbbra is s ne feledjék, hogy a vállalat, melynek élön állunk, azon szellemi támogatás mellett, melyet t. munkatársaink nyújtanak, csak azon esetben közelítheti meg célját, ha rendelkezik anyagi eszközökkel is, melyek nemcsak főtartását, hanem a hozzá kötött méltányos igényeknek kielégítését is lehetővé teszik.

Részünkről — lapunk kiadójával egyetértve — ujlag bizonságát akarván adni annak, hogy a tőlünk telhető minden áldozatra készek vagyunk, kijelentjük, hogy azon esetre, ha t. előfizetőink diszes serege továbbra is együtt marad s így lehetővé teszi, lapunk anyagi fönnálhatása mellet, a szellemi gyarapodásnak, hova-tovább mind nagyobb mérvü emelkedését, a jövő félév folyamán, oly rendkívüli melléklettel lepjük meg t. olvasóinkat, mely által — bizton hisszük — egyházkerületünknek jó szolgálatot teszünk.

T. olvasóink tudni fogják, hogy egyházkerületünkben, a szőnyegen forgó kérdések egyik legfontosabbika, egyházmegyéinknek kikerekítése, tekintettel az erdélyi részeknek legujabb politikai felosztására. Hogy e nagyfontosságú kérdés sikeres megoldásában mi is közreműködünk, elhatározott szándékunk lapunk t. előfizetőinknek, 50 kr. csomagolási s posta díj mellett,

az erdélyrészi ref. egyházkerület könyomatu színes térképét,
rendkívüli kedvezményül nyújtani.

E térképen föl lesznek tüntetve egyházkerületünk összes egyházmegyéi, összes anya- s leányegyházai s diasporái, statistikai táblázattal, a legujabb osztályozás szerint s egyszersmind a legutóbbi politikai felosztás is, hogy így egyházi törvényhozásunk kész alapot nyerjen az új kikerekítés megállapítására. E térképet — melynek bolti ára 2 frt o. é. lesz — megfognak kapni új előfizetőink is.

Megjegyzem, hogy azon tetemes anyagi áldozatra, melyet e térkép kiállítása igényel, csak azon esetben leszünk képesek, ha egyházkerületünk jobbjai jóakaratu törekvésünket, tömeges pártolásukkal támogatják; förkérjük tehát mindazokat, kik egyházkerületünk érdekeit, e téren is, szokott buzgalmukkal, szolgáltni kívánják, nyújtsanak e közérdekü törekvésünkhöz segítő kezet. A szellemi támogatást továbbra is t. munkatársainktól várjuk s kérjük.

Kolozsvártt, 1877. jun. 19.

Szász Domokos,

az „Erdélyi prot. közl.“ tulajdonosa s felelős szerkesztője.

A két cyklus határ-pontja.

Kolozsvár, jun. 26. 1877.

(L—t.) Az igazgató tanács utóbbi ülésén megtette intézkedését, hogy az idei közgyűlés határozata értelmében f. é. szeptember elsejéig megejtessenek az új választások, a következő öt év törvényhozói ciklusára. Az egyházkerület, tehát, most már mindnyájunk egybehangzó elősmerése szerint, gyakorolhatja választó jogát, melylyel alkotmányos souverain hatalmát, a törvényszerű időre, az egyházkerületi közgyűlés választás alá alá eső tagjainak kezére bizza.

Mindenesetre fontos a mozzanat, a mely előtt, e föladdal szemben állunk — e választás által bírálat gyakoroltatván a multa s némileg irány jelöltvén a jövőre nézve.

A bírálat járhat rosszalással és helyesléssel egyaránt. Aval, mert a lefolyt öt év alatt tartott közgyűlések bizonytalán lehet jobbat is véggezhetek volna; de evel is, mert tagadhatatlan, hogy a rendszeres munkálkodás irányában az első lépésnél jóval több tétetett immár meg s ha a rosszalásból nevezetes részt írhatunk, minden méltányos ítélet szerint, a kezdet nehézségeinek rovására: ugyane körülmény még fokozhatja a megalégedést, melylyel ez öt év munkájára tekinthetünk.

S különösen megnyugvásukra szolgálhat az 1871-diki alkotmányozó gyűlés irányadó férfainak az a tudat, hogy alkotásuk, az új szervezet, legki-

vált, a mi ennek közigazgatási ágát illeti, a lefolyt idő alatt fényesen bebizonyította életrevalóságát s részünkről épen az ez oldalon elért sikereknek tulajdonítjuk azt is, hogy, bár egészen ellentétes két szempontból nyilvánultak törekvések magának a szervezetnek alapjában való átalakítására, sőt felforgatására nézve is: e törekvések csakis elszigetelt velleitások individualis jellegét hordozák magukon, de komolyan számbavehető irányzatokká izmosulni időszereleg sem bírának. S részünkről reméljük, hogy még sokáig nem is fognak, mert hová tovább, annál jobban be fog bizonyulni, hogy e szervezet mellett a törvényhozói működés, elfogulatlan jóakarattal, és a közigazgatás, részrehajlatlan erélylyel gyakorolva, megtermi mindazon gyümölcsöket, melyeket a protestantismus szabad levegőjében és autonomicus mezején joggal remélhetünk, óhajtvá várhatunk.

Immént mondók, hogy ha az új időnek, különösen közigazgatási, sikereire tekinthetünk megalégedéssel vissza. Nem azért, mintha az ig. tanács ez öt évi működése minden kifogáson felyül állott volna — sőt, ám azt is készek vagyunk, némelyek kedvéért, elösmerni, hogy ez annyit korholt testület sokszor tévedett, vagy akár hibázott is; de ez inkább az egyének gyarlóságainak, mintsem az intézmény tévesztett voltának tulajdonítható s a ki összehasonlítja a régi permanens consistoriumot a mai igazgató tanácscsal: lehetetlen ennek amaz fölötti tul-

TÁRCZA.

A mester példabeszédeiből.

V.

A talentumok.

Egy gazdag és tekintélyes fejedelem kényszerülve volt egyszer országait elhagyni s hosszabb időre egy távoli tartományba utazni. Minthogy nem tudá mikor fog ismét visszatérni, magához hivatá három tisztviselőjét s megajándékozta őket bizonyos adományokkal, mondjuk talentumokkal, ámbár ezek nem valának talentumok, mert a talentumok pénzösszeget jelentének.

Egyiknek azon lelket — geniust adá, mely a szépség műveit hozza létre: a művész geniust; csarnokai és szobái, templomai és oszlopsorai, palotájának termei a legválogatottabb műrekekkel kellett hogy feldiszittessenek, ősei arczképeivel, tájképekkel s hősi jelenetekkel a történelemből; azért adá ez egy szolgájának a geniust.

A másodiknak erőt adott, a gazdagság megszerzésére.

Pénzre volt szüksége azon drága művekhez, miket palotáiba, képtáraiba, muzeumaiba, egyházaiba, könyvtáraiba s mindenféle nyilvános épületeibe szánt.

A harmadiknak jó szívet adott — a szeretet hatalmának s a szeretetnek megnyerésére: semmi egyebet; sem szellemet, sem gazdagságot, sem szépséget, csak jó kedélyt.

Azután elment, s szolgáira bizá, hogy talentumát kiki a maga módjára használja, hanem azt értésükre adá, hogy használniok kell.

Az első szolga majd odavolt az örömtől, hogy oly pompás ajándékot kapott urától s minden barátja szerencsét kívánt neki ez aranyos talentumhoz. Habozás nélkül, nagy buzgalommal fogott is rögtön hozzá annak kifejtéséhez. Éjjel-nappal tanult és dolgozott, kiment az erdőre, hogy a fákat tanulmányozza, megmászta a hegyeket, ide s tova bolygott a tengerpartokon; korán felkelt, hogy a napfeljöttét észlelhesse, s minden este naplementekor nyitva tartotta szemét, hogy a nagyszerű látványban gyönyörködhesék s nyitva szívet, hogy annak békitő hatását élvezhesse. Vizsgálta a természetet minden alakjában, minden változásában, azon komoly vonzalom tekintetével, melylyel a természetet egészen magáévá tette. Könyveket olvasott, a népség

nyomó előnyét el nem ösmernie. Az, egy majdnem korlátlan hatalmat gyakorló rendi testület vala; emez választás útján alkotva, folyton felelősségre vonva, nyílt és szabad bírálat alá esve folytatja törvény által körülírt hatáskörben munkálkodását. Az patriarchalis nembánomsággal végezve — a mit épen végezett; ez kiszabott feladatok, rábizott munkák megoldásáról évente jelentéstételre kényszerítve, törvényszerű fenhatósága előtt. Szóval — az a majdnem tettség szerint idomított szokás-jog alapján álló dikasterialis parancsnokolás, ez az írott törvények által kiszabott felelős kormányzat rendszere.

És mit a kezdet nehézségei a sikerre nézve nemalán megfélejesítették, annak teljes kifejlődésére és kifejlesztésére nyílik az új ciklus e kezdő-pontján kilátás.

A választó-kerületek föladata e kilátás számára minél több biztosítékot nyújtani, a képviselők helyes megválasztása által s bár tudjuk jól, hogy e választásokra a tulnyomó befolyást a hivatalos és félhivatalos kijelölés gyakorolja: részünkről teljes megnyugvással tekintünk, e körülmény mellett is, a megejtendő választások elébe, bizván az illetők eszélyességébe s még inkább a való élet kényszerítő erejébe, hogy e befolyás nem fog fogalom ellenes irányban kiaknáztatni. Teljes megnyugvással, mert jól tudjuk, hogy itt nem olvek, hanem legfölsőbb érdekek harcza fejlehetik ki s épen a helyi érdekek ál-

hirneves barátainak könyveit. Nagy városokba utazott s látá a világhírű művészek képeit, melyek rögtön felgyújták lelkében szépség érzetét, s képzelődését bájló alakokkal tölték el, úgy hogy minden szép a mit látott, nyomot hagyott hátra szívében. Több szépséget fedezett fel a világban ő egy esős napon, mint a többiek egy egész csodákkal teljes hónapban, több szépet látott a rút dolgokban, mint mások a szépekben; oly arczok, melyektől más undorral fordult el, reá oly ingert gyakoroltak a vonásokban, vagy a kifejezésben, melyet alig volt képes leírni.

Miután szemét és érzékeit ennyire fogékonná tette, ujjait kezdé gyakorolni, hogy az ecsetet ügyesen vezetni s a színeket jól a vászonra rakni képes legyen. Nemsokára híre, mint művészé, terjedni kezdett, először azon városban, a melyben élt, azután a szomszéd városokban, végre idegen tartományokban is, hol őt soha sem látták. Festőtermét idegenek látogatták, kik a városba jöttek, képei igen magas áron keltek el, s azok kik munkáiból semmit sem láttak, annyira örvendettek, ha fölsőle valamit hallhattak, hogy kérték fessen nekik bármit is, azt fizetik érte a mit kér. Gazdag urak, előkelő szép hölgyek az ország fejei és nemessége: aranyozott hintókban jártak ajtajá elé, hogy magokat

tal gyakorlandó hatalom nyújtja a legnagyobb biztosítékot a fogalomszerű arány és egyensúly megőrzése számára, ha evel az ügybuzgó és független elemek tevékenysége párosul: semmi kétségünk, hogy a mit a most lefolyt első ciklus kezdeményekben ígért, azt a küszöbön álló új-szak beváltandja, sőt fokozza is.

Mindenesetre magunktól függ, hogy egyházkerületünk nagyjelentőségű feladatait minél teljesebben oldhassa meg s mi, részünkről, annyira bizunk alkotmányunk alapelveinek helyes voltában, hogy az alapjukon elérendő sikerek által biztosítottak hiszszük egyházkerületünk jövőjét.

S a kié a jövő: azé az élet, a mi egyjelentőségű a fejlődéssel.

ADALÉKOK

a kolozsvári népoktatásügyi állapotokhoz.

(Ajánlva a m. kir. közoktatásügyi miniszter úr figyelmébe)

Kolozsvár, 1877. jun. 26.

A kolozsvári ref. egyház képviseleti közgyűlése e hó 24-én tartott népes ülésében *egyhangulag* elhatározta, hogy — fennsőbb jóváhagyás fönntartásával — b. farkas-utczai leányiskolájának helyiségeit öszves fölszerelvényeivel együtt, alább közlendő feltételek alatt, *állami leányiskolai* célra fölhasználás végett, a m. k. vallás és közoktatásügyi miniszternek, a tanfelügyelőség útján, felajánlja.

Indokoltnak tartjuk nyilvánosságra hozni ez ügy előzményeit, melyek egyfelől a kolozsvári ref. egyház e határo-

lefestessék, s idegen országok királyai kérték őt, hogy hozzájuk jöjjön, nálok lakják s őket azon szerencsében részesítse, hogy geniusát ápolhassák hírét terjeszthessék. Tájékeinek egyike valakinek szobájában előny volt, mit a legelsőik irigyeltek, s egy csarnokban kitett családi képe kitüntetés volt az illető házra nézve. A királyi szobák falai az ő fényes vásznaival voltak fedve, győzelmi,— meg a martyság és szenttérténelemből vett jelenetekkel; s az emberek a templom bejáratánál gyakran állva maradtak egy félke vagy egy ablak előtt, hol egy proféta, apostol vagy angyal képe függött az ő kezétől, s szemeiken s arcaikon az öröm kinyomatával szemléltették, mintha a valódi proféta, apostól vagy angyal állana őtt s akarná őket megáldani. Csodálatos hatalom volt az, melylyel ez ember hirt. Bármily közönyös dolgot is festett, azon pillanattól fogva mindenki szemében dicsővé lett az.

Egy nap egy szabad téren ment át s látott, a mit életében naponként lát mindenki, de a mi iránt kevesen bírnak érzékkel: egy anyát, ki karján kis fiát tartá. Szegény parasztasszony volt a vidékiek rendes öltözetében, mely igen szép színű, de egészen durva kelméből volt készítve: Mézitláb volt és feje földetlen, de arca kedves és a gyer-

zatának igazolásául szolgálnak s másfelől jellemző világot vetnek azon eljárásokra, melyek pár év óta, Kolozsvár városa törvényhatóságában, főleg az oktatási kérdésekben, napirenden vannak.

A kolozsvári ref. egyház képviselője még 1876. jun. 6-áról kelteve, a városi bizottsághoz a következő átiratot intézte:

„Alólirott egyházközség mélyen át van hatva azon meggyőződéstől, hogy városunk közmívelődése előhaladásának elsőrangú tényezője a népoktatás, mert annak áll feladatában a miveltetés különböző irányú fejlődésének útját előkészíteni, s így alapját megvetni. A kolozsvári ref. egyház, dicsekvés nélkül elmondhatja, hogy az alapvetés e munkájában mindenha igyekezett, még erejét túlfeszítve is, becsülettel közreműködni, munkásságában még nagyobb tért ölelve föl, mint a mennyinek miveltése az osztó igazság szerint az ő feladata volna; de zugalódás nélkül viselte terhét, tudván, hogy munkásságainak gyümölcse, haszna a köz. Hogy nagyobb tért ölelt föl s így nehezebb munkát végez, mint a mennyi őt, népessége arányában megilletné, a statisztikai adatok kétségtelenül tanúsítják.

Ugyanis:

I-ör. A 9812 lelket számláló római katolikus felekezet által fenntartatnak:

a) a felső szénutczában az u. n. kőkerteri vegyes iskola, két tanerő vezetése alatt 111 növendékkal;

b) az *Augusteum*, két tanerő vezetése alatt 83 növendékkal;

c) a „*Szent Péterről*“ címzett vegyes iskola, két tanerővel s 40 növendékkal;

d) a belvárosi *leányiskola* 4 tanerő vezetése alatt 182 növendékkal.

E szerint a rom. kath. felekezet fenntart 4 népok-

meke iránti szeretettől sugárzó. Dologtalan állott az uton s élvezé a déli nap sugarait.

A festő kezébe vett egy darab fát, mely lábai előtt hevert, pár vonásban lerajzoló a kis csoportozatot s tovább ment. Nem sokára az anya és gyermeke képe dolgozó szobájában függött. Az emberek bámulva nézegték. Nem tudták még mi lappanghat az anya szeretetében, nem volt fogalmuk arról, hogy egy női arcz ilyen szép lehet, meg sem gondolhaták, hogy közönséges emberi vonzalmat onnyire fölmagasztalui lehet. Egy-angyal arcznak látszott az, pedig csak egy nő arcza volt. Mint egy kijelentés tünt fel mindenki előtt, s ha rápillantottak, eszökbe jutott, hogy csak az isteni szeretet lehet olyan, mint az anya szeretete piezi gyermeke iránt.

A festmény egy nagy templomban függesztetett fel s a népnek, midőn betódult, úgy jött mintha letérdelpnie s imádkoznia kellett volna az előtt. Az égi szánakozás annyira ment, hogy embertömegek állottak a kép előtt, míg szívük megindult s szemeiket köny borítá el. A szomorúak megvigasztalódtak, midőn az égi ábrázatra feltekintettek, sőt a bűnösök is annyira meghatva érezék magukat, hogy szívük meglágyult s bevallák vétkeiket. Minden időtájt lehetett

tatási tanintézetet, 10 tanító s illetőleg taniitónővel, 416 növendékkal.

II-ör. A 2078 lelket számláló görög kath. felekezet által fenntartatik:

a) az alsó szénutczai vegyes iskola, egy tanerő vezetése alatt 42 növendékkal.

III-ör. Az 1133 lelket számláló lutheranus felekezet által fenntartatik:

a) a *belmagyarutczai* vegyes iskola, öt tanerő vezetése alatt, 225 növendékkal.

IV-ör. Az 1058 lelket számláló unitárius felekezet által fenntartatik:

a) a szappanyutczai *leányiskola* két tanerő vezetése alatt, 28 növendékkal.

V-ör. A 9350 lelket számláló ref. felekezet által fenntartatik:

a) belvárosi *leányiskola*, három tanerő vezetése alatt, 53 növendékkal;

b) a hidelvei *alsóbb népiskola* egy tanerővel s 88 növendékkal;

c) a hidelvei *felsőbb népiskola* két tanerővel s 109 növendékkal.

d) a külmagyarutczai *vegyes iskola* három tanerővel s 157 növendékkal.

e) a külmagyarutczai *leányiskola*, két tanerővel s 24 növendékkal;

f) a szénutczai *gyermekkert* egy tanerővel s 40 növendékkal;

g) a hidelvei *gyermekkert* egy tanerővel s 66 növendékkal.

E szerint a ref. felekezet fenntart összesen 7 tanintézetet, 13 tanerővel s 537 növendékkal, tehát egymagában ugyanannyi tanintézetet, mint a többi felekezett együtt

ott nőket látni, karjokban gyermekeikkel, s szegény bűnbánó leányokat, a mint sirtak s kibékülten távoztak el. A kép sokszor utánoztatott s különböző templomokban aggasztattott fel, s mindig azt a hatást tette, mint egy valódi angyal az épületben.

Igy használta fel e szolgálta talentumát.

A másik is értékesítette az övét. Ura hatalmat adott neki gazdagságot szerezni, ő tehát egész erejével hozzáfogott annak gyűjtéséhez. Utazásokat tett vizen és szárazon, vásárolt, eladott, jólléte napról-napra gyarapodott, míg igen gazdag emberré lett. Hajói megfordultak minden vizen és kikötőben, raktáiraiban halommal feküdtek a selyem, bársony s a föld minden részéből napvilágra hozott portékák. Jóságokat, szőlőket, házakat birt a városban és azonkívül, a gazdag városok leggazdagabb része övé volt, fejedelem volt a kereskedők közt.

Minthogy annyi pénze volt, úgy látszott, mintha mindent megtehetett volna, a mit akart. Hires, hatalmas férfi lett az államban, barátságára közléről s távolról vágytak. Mennyire irigyelt volt! Mennyire hizelegtek s csusztak-másztak előtte! Hogy keresték fel mindenféle emberek, kik-

véve s tanerőinek száma csak 4-el kevesebb, mint a többieké összesen, holott népessége az egész város népességének még harmadát sem üti meg. Mellesleg megjegyezzük, hogy e kimutatásból szándékosan vannak kihagyva a felekezeti gymnasiumok mellett főnnálló elemi tanodák, miután azok nem tekinthetők, szorosabb értelemben véve, *egyházközségi* népiskoláknak, miután nem kizárólag az illető egyházközségek erején tartatnak fenn.

Készséggel elismerjük, hogy a nemes város, saját jól felfogott érdekét tartva szem előtt, s megfontolva főként azt, hogy ha a népoktatás terhét saját vállaira venné, nagymérvű áldozatokat volna kénytelen ez ügynek szentelni: nem vonakodott segítő kezét az egyes felekezetek felé nyújtani s azokkal, a közös cél érdekében, transactionra lépni, a mire az 1868-dik évi XXVIII. törvény 5 ik fej. 25 ik §-e is utat nyit, a midőn kimondja, hogy „azon már fennálló hitfelekezeti iskolákra nézve, a melyek eddigelő a község vagyonából s jövedelméből tartattak fenn, (illetőleg segélyezett) szabadságában áll az illető községnek az eddigi gyakorlatot továbbra is fönntartani,“ De erre nézve, a nélkül, hogy az elfogulatlanok részéről az irigykedés vádját vonhatnók magunkra, legyen szabad megjegyeznünk, hogy a nemes város által a felekezeteknek nyújtott évi segélyösszegek nincsenek az osztó igazság követelményeivel teljesen megfelelő arányban megállapítva, noha az idézett törvény *idézett cikkelye* ezt világosan megállapítja. Mig ugyanis a fentebb vázolt összehasonlító kimutatás szerint alólírott egyházközség annyi számú népoktatási tanintézetet tart fenn, mint a többi felekezet együttvéve, addig a nemes város által a felekezeti népiskolák segélyezésére folyóvá tett 6334 frtból a ref. felekezet, beleszámítva a szénutczai iskola segélyezésére külön megszavazott 300 frtot is, évenként csupán 2190 frtot kap, tehát az egész segélyösszegnek alig har-

nek céljaik elérésére pénzre volt szükségük; kereskedők, kiknek üzletükre; tudósok kiknek könyvekre; jó emberek kiknek jótékony czélokra, rossz emberek, kiknek szórakozásra kellett a pénz; politikusok, hogy a népet megnyerjék; államférfiak, hogy az államadóságokat kifizessék, sőt királyok is, hogy katonákat béreljenek; háboruzhassanak s fegyereket, kardokat, lándzsákat vásárolhassanak véle. Minduyájan a gazdag emberhez fordultak; a jókat elfeledték, a szenteket elhanyagolták, a gazdag ember volt a nagy ember. Még a festő is elmaradt mögötte, mert nem megvehette volna-e ez a festő minden képeit? Aranyozott hintók robogtak ajtaja elé s előkelőknek kellett várakozni mig neki tetszett őket elfogadni.

Nem feledkezett el azonban arról, ki neki e csodálatos talentumot adta. Tudta, hogy az nem az övé, hanem uráé, ki hazatérni, s számot kérni fog tőle annak használatára felől; s a helyett hogy idejét haszontalan örömeiben, finom ruhákban, drága étkek és gazdag ellátás mellett töltse, inkább ura használatára tartott fent mindent, ügyelt arra, hogy azt tegye a mi urának örömére szolgáljon, ha újra látja.

Meg volt győződve, hogy ura szívesen tesz valamit a

madát, holott e tekintetben mind az osztó igazság által követelt, mind az idézett törvény által hangsúlyozott igazságos arány kulcsát nem az egyes felekezetek lélekszáma, hanem az azok által hordozott terhek nagysága adja meg.

Legyen meggyőződve a t. városi bizottság, hogy ezt föl se emlitenők, s tartozkodnánk a nemes várost panaszunk s kérésünkkel terhelni, ha sok évi meghiusult kísérletek után a beállott végszükség nem kényszerítne erre. Felekezetünk tagjaihoz ugyanis ismételt ízben felhívásokat intéztünk ez ügyben, fölfejtve hogy felekezeti iskoláink fönntartása s virágzása első sorban az ők érdekük. Az elmúlt évek sanyaru viszonyai miatt felhívásunknak alig volt valami sikere s az önkéntes ajánlatok összege évről-évre kisebbre apadt.

Majd, támaszkodva az 1868. 38-ik törvény 11-dik cikkelyére, mely szerint „az egyes felekezetek tanintézeteik felállítására s fönntartására hivatott anyagi hozzájárulását, a saját képviselőik által meghatározandó módon és arányban, ezentúl is igénybe vehetik“ az ugyanazon törvény 35 ik §-ében, a községi iskolai adóra nézve megállapított mértéket tartva szem előtt, az állami egyenes adó 5 %-át kiróttuk felekezetünk tagjaira, de miután az egyház végrehajtó hatalommal nem rendelkezik s az hogy a felhajtás végett kúlhatóságához folyamodjék, nem mutatkozott czélszerűnek, ez intézkedés sem hozta meg az ohajtott eredményt. E meghiusult kísérletek következménye az lett, a mint a t. városi bizottság a /- alatt ide csatolt részletes kimutatásból meggyőződhetik, hogy mig az alólírott egyházközség birtokában levő összes iskolai alapok évi jövedelme 4237 frt 66 kr. addig az évi kiadás 6768 frt 82 kr. s így az évi deficit 2530 frt 96 kr., melynek fedezetéül egyházunk folyó jövedelemmel nem rendelkezvén, e hiány lassanként az alap tőkét emészti föl s így az egyház jövendő fennállását teszi nem csak kétessé, de végeredményében lehetetlenné. E vál-

szegényekért, betegokért, nyomorultakért, azért házakat építettett a hazátlanok, menhelyet a gyöngék, bénák s öregek számára, kórházakat a betegek és sebesültek ápolására. Gondot fordított az alsóbb néposztályok nevelésére, jó embereket toborzott maga körül, kik a bünösök közé menjenek a fogházakat meglátogassák, s a tudatlanokat oktassák. Nagy részét a pénznek, melyet szerzett, ily módon költötte el, mert bizonyos volt abban, hogy urának tetszeni fog, ha így tesz. A mit így nem költött el azt megőrizé, mig ura visszatér s neki megmondja mitévő legyen.

Igy értékesíté e jó szolga a maga jutalmát.

A harmadik nem volt oly hü, mint a másik kettő. Így szólott magához: „Kicsiny ajándék ez, mit én uramtól kaptam, nem sokat kezdhetek vele. Ha a művész geniusával, vagy a gazdag ember pénzével bírnék, az már érne valamit, azzal tehetnék valamit. Nyerhetnék hatalmat, befolyást, szerezhethnék magamnak nevet, becsületére válhatnék uramnak, de mihez fogjak hozzá e kicsiny jó iránti érzékkel, melyet szívembe ültetett? Hiszen a maga nemében jó, kedves, kellemes lehet az, megszerethetheti velem hazámat, nekem ajándékozhatja nőm és gyermekeim szeretetét, barátaim ragaszkodását megszerezheti, de aztán semmi többet. So-

ságos helyzet szolgál felszólalásunk indokául s igazolásául s kényszerít arra, hogy a nemes város figyelmét ez ügyre ismételten föl hívjuk.

Elvitázhatlan tény ugyanis, hogy a népoktatás fönnállása s lehető virágzása első sorban nem felekezeti, hanem városi közérdek s épen ezért a törvényhozás is első sorban az arról való gondoskodást a községek s illetőleg törvényhatóságok elődázhatlan köteleességei közé sorozta, választást engedvén a törvényhatóságoknak azon két alternatíva között, hogy vagy egészen saját erejükön állítsák fel a szükséges közoktatási tanintézeteket, vagy az ilyeneket föntartó felekezeti hatóságoknak nyújtsanak segéd kezet s így egyesített erővel eszközöljék azt, a mire külön-külön egyik sem rendelkezik kellő anyagi eszközökkel. Egyéb tekinteteket mellőzve, már magában véve azon körülmény, hogy a nemes város jövedelmeit a városi számtalan szükségek most nagyon igénybe veszik, arra mutat, hogy a nemes városnak — saját jól felfogott érdekében — ez utóbbi uton kell haladni, sokkal kevesebb áldozatokba kerülvén segítségére menni a felekezeteknek, hogy intézeteik hiányait pótolják, iskolai helyiségeiket szaporítsák, tanerejüket növeljék, s általában népiskoláikat a törvény színvonalára emeljék, mint saját erején egészen új alkotásokat kezdeményezni s e végett nem részesíthetvén a felekezeteket a kellő gyámolításban, azokat azon válságos helyzetbe sodorni, hogy saját fönnállhatóságuk érdekében az eddiginél is szűkebb térre szorítsák munkásságukat a népoktatás terén. Nézetünk szerint ennél fogva, az adott körülmények között, a nemes város részéről követendő legesélyesebb eljárásnak az mutatkozik, hogy önálló alkotásokat a magasabb rendű oktatás terén igyekezzenek p. o. fönnálló polgári iskoláink reáltanodává átalakítása és felső leánytanoda föllállítása által létre hozni, de az alsóbb rendű, szorosabb értelemben vett népoktatást hagyja, ez idő hasam fog nagygyá, gazdaggá, híressé tenni, sohasem fogok vele képeket festetni, iskolákat és kórházakat alapíthatni. Azt hiszem egyre megy, ha ezt annyiban hagyom is és más talentummal teszek kísérletet.

Mindent elkövetett tehát, hogy pénzt szerezzen, hivatalt nyerjen, hírnévre emelkedjék, mint más oly férfiak, kiknek tehetségével ő nem birt. Természetesen minden hasztalan volt, csak idejét erejét, vidámságát vesztögeté; a folytonos sikertelenség, csüggedés, lankadás megzavará kedélyét s elkeseríté szívéét. Semmi sem sikerült neki, mihez hozzá fogott, s ez bizalmatlanná, bátortalanná tette. Irigyelte azokat, kik nála gazdagabbak voltak, bosszus volt mindazokra, kik magasabb állást foglaltak el, rosszul beszélt azokról, kiket a nagyok s előkelők: közt kelle keresni. Kevés idő múlva barátainak értéke alábbszállott előtte, kevesebb öröme tölt gyermekeiben, kevésbé szerette még saját nejét is. Ingerlékeny és haragos lett; házát gyűlölte.

(Vége következik.)

szerint, az egyes felekezetek kezében, de oly módon, hogy midőn azokat kellő mértékben segíjezi, egyszersmind vegye azokkal szemben, az eddiginél nagyobb mérvben igénybe ellenőrzési s felügyeleti jogát, a mire az életbe léptetendő új bizottsági törvény az eddiginél sokkal tágabb tért is nyit.

A t. városi bizottság is így fogta fel e kérdést, midőn a f. évi költségvetés tárgyalásánál két községi iskola felállítására előirányzott összegeket nem szavazta meg, hanem általában népoktatási szükségletekre az eddigi célra fordított összegeken kívül még 6000 frtot vett föl költségvetésébe, mely összeg évről-évre elegendő alapot nyújt arra, hogy az egyes felekezetek létező deficitjüket, hiányaikat pótolják, tanerejüket szaporítsák, tanhelyiségeiket bővítsék s lassankint új iskolákat is hozzanak létre.

Ellenben azon esetben, ha a t. városi bizottság e megszavazott összeget más uton akarja fölhasználni, alólírott egyházközség határozottan kijelenti, hogy miután létező deficitjét fedezni képtelen s a nemes város sem kívánhatja, hogy a helyette végzett köteleességnek erejét túlhaladó mértékben teljesítése által saját fönnállhatóságát s egész jövődjét kockáztassa kénytelen lesz jelenleg fönnálló 7 tanintézetének egy részét megszüntetni, azoknak vagyonát a többiek szükségleteire fordítani, a mikor is a nemes város leend kénytelen a megszüntetett iskolák helyett újakat hozni létre, annyival is inkább, mert a most még fönnálló népiskolák mellett is, a legújabb adatok szerint, megközelíti az 1000-et azon tanköteles gyermekek száma, kik városunkban semmiféle oktatásban nem részesülnek s így nem lehet csodálkozni, ha még tovább harapodzik azon szegényletes állapot, melyet e tekintetben az 1870-iki népszámlálásnak azon adatai mutatnak föl, melyek szerint közel 6000 felnőtt férfi s nő van városunkban, kik sem írni, sem olvasni nem tudnak.

Hogyha pedig a nemes város:

tekintettel arra, hogy alólírott egyházközség jelenleg annyi számú tanintézetet tart fönn, mint a többi felekezet együttvéve;

tekintettel arra, hogy a város által eddig részébe juttatott segély az általa hordozott terhekkel nem állott igazságos arányban;

tekintettel arra, hogy a / alatt ide csatolt kimutatás szerint, évenként két s fél ezeret meghaladó deficittel küzd, mely az egész egyház község végromlását vonhatná maga után;

tekintettel arra, hogy a községi iskoláknak kellő számban föllállítása a város anyagi erejét túlhaladja s különbön is a tervezett felsőbb rendű tanintézetek létrehozása a város részéről tetemes áldozatokat igényel, —

hajlandónak nyilatkozik alólírott egyházközségnek évenként, az eddig nyújtott segély mellé még évenként 3000 frtot népoktatási szükségletekre rendelkezésére bocsátni: kijelentjük hogy:

1-ör fönnálló népoktatási tanintézeteinket továbbra is föntartjuk s a törvény követelményeinek színvonalára emeljük:

2-or külmagyarutcai leányiskolánkat, vegyes népiskolává, átalakítva a külközép vagy külfarkas utcában, alkalmas központi helyre átesszük a végett, hogy az ottani környéken létező feles számú tanköteles gyermekeket magában fogadja;

3-or a szénutczai gyermekerttel kapcsolatban, ugyan azon telken népiskolát rendezünk be, a mely hivatta leendő azon környéken egy égető szükségét pótolni;

4-er jogot adunk a nemes városnak arra, hogy kinevezendő biztossai útján, az adott segély miként fölhasználását felügyelje, ellenőrizze s általában a népoktatás érdekében teendő összes intézkedéseinket nyilván tartsa.

Kérjük ennél fogva a t. város bizottságot, sziveskedjék ez előterjesztésünket az ügy komolyságához méltó figyelembe részesíteni, s kérelmünk teljesítése által hasonló egyezkedésre a többi felekezeteknek is utat nyitni, hogy nemes versenyre kelve, egyesült erővel munkálhassunk szeretett népünk fölvilágosodása, értelmessége gyarapodása s erkölcsi nemesbülése érdekében.

A kolozsvári ev. ref. egyház képviselő testületünk 1876. jun. 6-án tartott üléséből.

TERVEZET

a Szilágymegye (előbb Középszolnok-Kraszna megyék) területén felcso, községi és felekezeti alsó- és felsőbb népiskoláinkban felállítandó „iskolai takarékpénztárak” módoszatáról, tekintettel a helyi viszonyokra.

(Folytatás)

Most még azt kell világosan meghatározni: mennyi jut az időből az alvás s mennyi az önképzésre?

A napnak 24 órája lévén s eddig csak 12 órát rendeztünk be: osszuk fel a másik tizenkét órát — esteli 7 órától reggeli 7 óráig — s ki fog tűnni, hogy az évfolytában minden tanító, minden napban alhatik 6 órát, s így az éven keresztül: 2190 órát ugyan; annyi jut az önképzésre is. A napontai 6 óra alvás multhatatlanul szükséges; de egészséges embernek elég is; az önképzésre is elég 6 óra, ha még 6 órát tanítunk is, bárha én ezt is önképzésnek találom.

Egy napontai 6 óra, vagy heti 36 órasi tanítással foglalkozó tanítónak ideje így van tehát berendezve:

1. Tanít a 10 havi szorg. idő 252 napján 1512 órát.
2. Eszik és munka közben pihen a 10 havi szorg. idő 303 napján 2124 órát.
3. Alszik az év 365 napja alatt — mindennap 6 óra — 2190 óráig.
4. Önképzésre fordít a 365 nap alatt, napontai 6 órával véve 2190 órát.
5. A két havi szün időnek nap 62×12 óra = 744 órája (szabad idő) 744 óra.
6. Az év 365 napján felül eső 6 óra 006 óra.

Öszvesen az év óráinak száma 8766 óra.

E számok kétségbevonhatlan adatokkal igazolják, hogy még annak a tanítónak is, ki naponta 6 órát tanít,

612 órával van több ideje az éves és munkaközbeni pihenésre; és 678 órával több ideje az alvás és önképzésre egyenként, mint a szorosán vett *tanításra*.

Már most azt kérdezzük: helyes érvelés-e az, mely a tanító kevés szabad ideje elrablásával érvel, vagy az önképzés idejétől való elzárást hozza fel? Egyszerűen kijelentjük, hogy ez megszegyenítő érv azokra, kik felhozzák; most még e heti 36 órasi tanítást végző tanítóra sem áll; hátha azok idejét osztanám be, kiknek a törvény heti 12 órától legfőbb 22 órát ír elő? Pedig ezek az úrak a zászlóvivők az iskolai takarékpénztárak elleni küzdelemben, s nem amazok, kiknek idejét berendeztem a fönebbi számok alá!

A képezdek igazgatói 12—16 órát tanítanak hetenként; ugyancsak ezek rendes tanárai, 18—22 órát. Igaz, hogy amazoknak az intézet vagyion kezelésével roppant sok bajuk van; de hiszen nem is akarjuk velők kezelteni az iskolai takarékpénztárakat. Mi az elemi népiskolákat, felső és alsó népiskolákat akarjuk veteményes ágyakul az eszme magvainak kikeltésére felhasználni, úgy a városokon — s első sorban azonnal itt — mint falu helyeken; úgy a felekezeti mint községi iskolákban.

Mennyi lehet az az idő, melyet a tanítótól erre fordítani kívánunk? A fenn jelzett idők melyik csoportjából szeretnők kifogni? Azt is meg mondom azonnal.

Említettem, hogy az 1868-ik évi népoktatási törvény 32 órasi heti tanításra kötelezte a néptanítókat; de én 36 órát vettem e helyett, tehát hetenként 4 órával többet. Ez volna tehát az az idő, melyet minden nehézség nélkül az iskolai takarékpénztárak kezelésére lehetne fordítani. Ez a 10 havi szorg. időre mintegy 160—176 órára megyen.

Minden népiskola, mindenik osztályának, hetenként kitűznék a betételre $\frac{1}{2}$ órát, mely telyesen elég arra hogy a tanító elszámolja a betételeket; s ez az idő még abban az iskolában is, hol egy tanító 6 osztályt vezet s 80—100 gyermeket tanít, elégséges, hogy 20—25 gyermek betételét a gyermek kis könyve és saját naplójába beiktassa. Ilyen eljárással fenn marad még hetenként egy óra; ez viszont elég arra, hogy a 6 osztály öszves növendékeinek betett pénzét öszve számolja osztályonként, s akár 6, akár — nézelem szerint czélszerűbb — egy könyvel beadni a takarékpénztárba, minden hét vagy csak a holdnap végével. Azért adnám valamely osztály növendékei vagy az egy tanító által vezetett mind a 6 osztály öszves betételét egy könyvben öszvesítve, mert megtörténhetik — bizonyal — hogy a szegény gyermek heti krajczárjai későre érik el azt az öszveget, mit a takarékpénztár kamattal nővel; még ha öszvesítjük a szegények és gazdag gyermekek betételét, a szegény gyermekek pénze is gyümölcsözik, anélkül hogy a gazdagabbaké ez által csorbulna, sőt ezek is nyernek az idő tartamban, s így gyümölcsözésben is. Például: van egy osztályban 40 gyermek; ebből 15 gazdag fiu, kik hetenként 50 krt. bírnak betenni, a másik 25 gyermek csak 10—15 krajczárt tud megtakarítani. Ekkor a heti betétel vagy addig tartja künn a tanító

mig forintra növekedik, vagy öszvesíti s beadja. Első esetben vesztnek a szegények s gazdagok egyaránt; most a gazdagok 50 krajczárja ép úgy nem gyümölcsozik, mint a szegények 15 krajczárja; de ha öszvesitem egy könyvben a gazdagok 7 frt 50 krajczárját, a szegény gyermekek 3 frt 75 krajczárjával a 11 25 kr. megtakarított öszvegből, csak a 25 krajczárra nem kaptam kamatot, a 11 frtra pedig igen; s ha most mind a 6 osztály betételeit öszvesitem, világos, hogy az öszveg nagyobb lévén, nagyobb lesz a kamat is. De végtelen baj ám a tanítóra az elszámolás! Csak tetszik uraim! Nincsen a földön semmi, a mit az ügy iránti lelkesedés is jóakarát, minden megerőltetés nélkül, le ne tudna győzni.

Lássuk a módját.

A takarékpénztár nem ad kevesebb öszvegre kamatot, mint 1 forintra. Nó hát mi sem fogunk adni. Határozottan kimondjuk a gyermeknek, s megértetjük vele: fiam csak akkor kapsz krajczáraidhoz krajczárt, ha a te havi, vagy évi betételed az 1 forintot eléri. De hátha a gyermek betételei, az utolsó évi betételnél érik el az 1 frtot, akkor miből adsz kamatot pénzére? Megmondám főlebb, hogy miként lehet öszvesítve gyümölcsoztatni, s abból telik is, még fenn is marad, a mit jutalmazáskép buzdítólag lehet felhasználni a jók vagy a szegényekkel szemben. Az elszámolás tehat a tizes rendszerrel olyan könnyű, hogy szót sem érdemel; a betételi idő, mindég és minden gyermekre ugyanaz úgy a tanítónál, mint ezáltal a takarékpénztárnál: ez semmi időt nem kíván a fáradságra; és valamint a takarékpénztáraknál megcsináljuk a tarifát az 1 forinttól 30—50 ezer forintig, a %-ra nézve, minden holdnapra; úgy lehet készíteni ezt a gyermekek megtakarított pénzére is. Egy ilyen mutató tábla, kevesebb időbe fog kerülni, mint az óra rend elkészítése egy 6 osztályú népiskola számára s míg az óra rend változást szenvedhet addig ez változatlan marad, míg a megtakarított öszvegek elhelyezésére szolgáló takarékpénztár általa fizetendő %-jára másképp nem intézkedik. Ilyen tarifát készít magának minden takarékpénztár s ha egyéb kép nem készítheti el a tanító: vegyen magának egy fél órai időt s menjen el a takarékpénztárba és írja le.

Ime! sem az idejét el nem vesszük, sem az elszámolással valami *sisifusi* munkát nem teszünk a tanító nyakára, csak méltóságos, igazságos dolgot kérünk s ha másképp nem, a haza, a jövő érdekében esedezünk érte, adják nekünk azt a heti 4 órát, melyet különben is az 1512 órai munka időbe bele foglaltunk; mert akkor is 7254 órával van több idejük, egyébire czélszerűen beosztható, a mint föllebb kimutattuk.

Vagy úgy, kevés a fizetés és a megélfetés miatt privát órákat kell adni! Ez meglehet; de nem teheti ezt az, ki a közügyet önző érdekei fölé tudja helyezni. Önöknek erkölcsi kötelessége, hogy a hol működnek azon intézet növendékei s ezekben a nemzet fölvirágzására, ha a köz jó kívánja, azt a néhány órát feláldozni tudják is, akarják is szótlanul; mert valameddig csak a törvényben

előírt munkát végzik önök cselekedeteik csak a „törvény-szerű“ minősítvényt nyernek; de ha tovább mennek, az erkölcsi értéket érik el: a „jó“, „jeles“ és a „kitünő“ mértéke szerint.

Hazai viszonyainkra hivatkozva, félnek ott az ellentáborban, hogy a szülők és gyermekek által a tanító gyanusítottatnék! Ilyen arcul ütést, sem a szülők, kik föltétlen bizalommal adják önök kezébe gyermekeik jövő sorsát sem a gyermekek, kik önök lelketői kölcsönzik értelmük fényét, szívök odaadó bizodalját, nem érdemelték! Annál kevésbé érdemlik hazai viszonyaink e gyöngédtelen pellengérré állítást, hiszen az országos tanítói testület nagy gyűlésre nyilvános szokott lenni, s idegenek is meghalhatják az ország egyik fővárosában, egyik tanító testület minő kételyeket táplál lelkében!!!

Boldog, Isten! Hogyis lehet gyanusítással vádolni szülőt és gyermeket olyan dologban a hol a tapasztalat adatok' al nem szolgál? A „kolozs-doboka-mégyei tanító testület“ tankerületében pedig, még nem volt egy iskolánál is életbeléptetve a takarékpénztári intézvény akkor, midőn az 50-es bizottsághoz, ama kételkedő véleményét beterjesztette. Valameddig a tapasztalástól nem igazolják nekünk önök ezen állításukat: a szülők és gyermekek nevében vissza utasítjuk, mint olyan érvet, mely álczaul szolgál a *közönyösségnek*, a *nem akarásnak*, azon szívek érzelmeinek, melyekről az irás unondja: „*mivelhogy se hideg, se meleg nem vagy kiokádlak.*“ Különben is, ha jól szemügyre vesszük amaz érvelést, aligha épen ellenök nem fordul az éle; mert ha gyanusítják a tanítót, vajon miért? Talán élete? talán jelleme? vagy mi szolgáltatja rá az okot? *Szenyvtelen tiszta kezet követelünk a tanítótól, kire szívünk legdrágább kincsét, gyermekeinket [biztunk s olyan életet, mely mintául szolgáljon nekünk, a gondolkozás iránnya, a szó és cselekedetben.* Ilyen tanító soha gyanuba nem esik! Szeretve csüng rajta a gyermek s tisztelettel viseltetik iránta a szülők egyeteme. Ha valaki okot ad a gyanura; ám hadd pusztuljon, hogy sem gyermekeink *szívét* ne rabolja meg, mert *ezt* és nem a megtakarított filléreket féltjük első sorban! Ne fessék falra az ördögöt; mert önök ijednek meg tőle, mi nem félünk!

„Belgiumban is csak anyagi és nem szellemi hasznót eredményezett ezen sokak által feldicsért intézmény!“ Ezt is felküldték önök — Kolozs-Dobokából — az 50-es bizottságnak érveik sorában, indokolandó az iskolai takarékpénztárak elleni ellenszenvüket!! Itt tetszett volna „hazai viszonyaink szerint“ elmélkedni! Élet halál harcot vivunk a szegénységgel, egyes és az egyesekből alakult állam; s majd leroskadunk a teher alatt; még Belgiumnak van anyagi ereje, minő nekünk századok mulva ha lesz; van művelt erkölcsökben is gazdag népe, virágzó ipara, művészete, kereskedelme s áll a tudományban magosabban, mint mi! Belgium bebizonyította a világnak, hogy mentől vagyonosabb polgárokat növel — az iskotától fogva — az államnak annál virágzóbb tudománya, ipara, kereskedelme és művészete. Ezeknek emelkedése pedig,

nállunk is fölérne valami erkölcsi haszonnal! Hanem azt már nem csak Belgiumról, a világ minden valaha élt, élő és ezután keletkező művelt államáról ellenet mondani, hogy anyagi jólétén emelkedett fel szellemi nagyságának elért magaslatára; s csak ez szolgált jövőre is alapjánál. Az anyagi nyomor, a szegénység az, uraim, melyben az erkölcsi élet, sokszor senyved és tehetetlenül vergődik, még a jobbknál is; míg az anyagi jólétben, minden emberi szép, jó és nemesérti küzdelemhez, eszközt támpontot lelek a győzelemre. Ezért akarjuk gyermekeinknek szívébe vésní a takarékoság erényét, hogy legyen támpont majd a társadalmi életben, s eszköz egyszersmind, polgári kötelességük teljesítéséhez.

(Folytatása következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

A küllői egyházmegyéből.

Új orgona.

Héderfája, 1877. június, 24.

Héderfái birtokos Tks. Madaras Ferencz úr, egyházmegyénk területén, újonnan készült orgonánk árának törlesztése céljából jó barátjaitól, esmerőseitől a következő adakozásokat volt szíves eszközölni: Tks. Perlaki Sándor úr 1 frt. Egy körjegyző 1 frt. T. Bundió János úr 50 kr. Egy valaki 5 frt. Más valaki 50 kr. Ugyan egy más valaki 1 frt. Mlgs. Thurótzai Pál úr 2 frt. T. Mátyás Sámuel úr 1 frt. Egy valaki 50 kr. NN—NN. 2 frt. Tks. Szóts ügyvéd úr 1 frt. N. G. 40 kr. M. Gyárfás Lajos úr 1 frt. M. Réz Mihály úr 5 frt. T. Szilágyi Lajosné urasszony 1 frt. T. Miklós István úr 1 frt. T. Márkus Ferencz úr 1 frt. T. Izmael úr 1 frt. T. Márk úr 1 frt. T. Segesdi János úr 1 frt. T. Komáromi úr 50 kr. T. Magyarai és Bede úrak 1 frt. T. Ecsker Sándor úr 1 frt. T. Allesz András úr 50 kr. T. Ostián úr 1 frt. T. Császár úr 1 frt. T. Sába úr 1 frt. T. Felföldi úr 50 kr. T. Horváth Albert úr 1 frt. T. Fosztó Géza úr 1 frt. T. Frics Rezső úr 1 frt. T. Tomtsik úr 50 kr. T. Novák Izsák úr 1 frt. T. Derzsi András úr 20 kr. T. Latházi Frigyes úr 1 frt. T. Nyeriges Jozsef úr 50 kr. Mlgs. Elekes Mihály úr 10 frt. T. Betenyési Zsigmond úr 50 kr. T. Fosztó László úr 1 frt. T. Túrba Emánuel úr 20 kr. Hers Adolf úr 50 kr. T. Szentkoviics András úr 1 frt. T. Kecskeméti Sámuel úr 1 frt. T. László János úr 1 frt. T. Szilágyi János úr 1 frt. T. Bihari Zsigmondné úrnő 1 frt. T. Nagy Domokos úr 1 frt. T. Harcz Antal úr 1 frt. T. Kovács Dénes úr 1 frt. T. Mózsai Lajos úr 40 kr. M. Vita Sándor úr 1 frt. T. Nemes Ferencz úr 1 frt. Egy valaki 1 frt. T. Fekete György úr 1 frt. T. Boér Gábor úr 1 frt. T. Bán Ferencz úr 1 frt. T. Radvanitzki János úr 50 kr. T. Szenpéteri István úr 1 frt. T. Hari Dániel 40 kr. T. Dóntzki Dávid úr 80 kr. N. N. 20 kr. N. N. 30 kr. A+B 20 kr. N+J 20 kr. N. t. Rediger Árpád úr 40 kr. M. Szilvási Sándor úr 2 frt. N. N. 10 kr. T. Pleyán úr 20 kr. N. N. 40 kr. T. Radnothi úr 1 frt. T. Kolozsvári Albert ügyvéd úr 1

T. Petrátó András úr 50 kr. T. Ujfalvi József úr 1 frt. N. N. 1 frt. Gróf Bethlen Gorgelyné ő nagysága 5 frt. T. Fekete Pál úr 5 frt. T. Keszeg Ferencz úr 1 frt. Egy valaki 20 kr. Egy valaki ismét 20 kr. T. Tőkés János úr 1 frt. Tiszt. Barra Péter úr 1 frt. T. Lórintzi Éva úrasszony 50 kr. T. Puskás János úr 2 frt. Összesen 98 frtot 50 krt.

Mind a kegyes adakozók, mind pedig a tisztelt gyűjtő úr, egyházam nevében, fogadják hálás köszönetemet.

Szilágyi Károly s. k.
héderfái ev. ref. pap.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(Az apostoli hitvallás kérdése a berlini sinoduson.)

A június 8-diki berlini synodus nagy fontosságú kérdést tárgyalt. A Louisenstadti egyházköztségtől ugyanis az a javaslat terjesztetett elő, hogy az ugynevezett apostoli hitvallás az egyházi istentiszteleteknél és más egyházi cselekményeknél többé ne használtassék. Ezzel szemben Goltz tanár napirendre térést javasolt, a következő okok támogatása mellett:

I. Az apostoli hitvallás az apostoli kijelentésnek egy, az egyház legelső századaiból származó, minden dogma hozzájárulásától ment, tartalmilag egyszerű összefoglalása, s történelmi jelentőségénél fogva, épen liturgiai használata miatt a keresztyénség szentségére lett az istentiszteletnél és sakramentumnál, és becses összekötő kapocs az egyháznak nemzetiségileg és felekezetiileg elkülönözött részei, valamint a változó idők és az ősi egyház között. II. Az apostoli hitvallás a protestans egyház által nem csak mint az általános apostoli egyházzal való összefüggésének bizonyítéka vétetett föl a confessioba, hanem már kezdetől fogva a cultus és közoktatás legfontosabb tényeivel összekötve van. Ezért nem engedhető meg mellőztetése mindaddig, míg valami más és jobb nem ajánlatik, melyet az egyház magáévé tegyen s mely a kultusban és közoktatás terén támadt hézagot kipótólhassa. III. Az ősi egyház keresztyényi confessiojának a keresztyén közhit egy egyszerűbb, határozottabb kifejezésével való helyettesítésére jelenleg nincs általános; a tartományi egyházak különböző részeiben érezhető szükség, míg annak mellőzése úgy értelmeztenék a legszélesebb körben, mint az egyház keresztyén alapjainak megingatása s a vallási igazsággal együtt a tartományi egyházak békéjét is komolyan veszélyeztetné. IV. Eltekintve attól, hogy a zsinatoknak illetékessége a hitvallásra ki nem terjed, az egyházi alkotmányos életnek még az első stadiumokban vesztéglő feloldése, mindaddig míg az egyházi törvény hozásra egyedül competens főzsinat szervezve nincs, még bensőleg jogosult kiválmakkal szemben sem tartja helyesnek a községi organumok és közzsinatok részéről oly javaslatot tenni, melyek az egyház összekelében mélyreható változásokat czélzanának.

Utána városi tanácsos dr. Techow egy közvetítő javaslatlall állott elő, mely a rögtöni végérvényes határozat-

hozatal nehézségeit kikerülendő, a dolgot behatóbb tárgyalásra készítetteti elő. Részletes érvelése itt következik:

A jelenlegi apostolicum következtében sok keresztyén volt kényszernek kitéve s ha a lelkipásztor urak az egyházlátogatók kevés száma felett panaszkodnak, úgy annak okát az apostolicumban keressék. Hiszen az apostolicum eredetileg nem volt semmi egyéb, mint keresztségi formula melylyel az egyház, különböző vallási sectákkal szemben tanúságot tett. A közzsinat, melynek főadata élénk egyházi életről gondoskodni az egyházmegyébe, kötelezve van hitvallási kérdésekkel is foglalkozni. A korlátolt alattvalói értelem idői elmúltak (felkiáltás: Nagyon helyes). A közzsinat nem csak a végre van, hogy perczentet, adókat vessen ki, hanem hogy megyéinek lelkiismereti szabadságáért is sorompóba lépjen; (Helyes). Az apostoli hitvallásnak mellőzése az egyházat nem fogja megdönteni. Több német vidéken távol állanak attól, hogy az apostolicumot minden vasárnap felolvassák. Ha élénkebb egyházi életet akarunk létrehozni, akkor még egy csomó időszerű változást kell tenni az istentiszteleti egyházszervezetben. Ő (a szónok) szeretne például az imádságoknál nagyobb választékot. Be kell hogy ismerje, hogy ha minden vasárnap egy és ugyanazon imát mond, buzgó áhitatra nem juthat. Proponálja, hogy a királyi consistoriumhoz javaslat terjesztessék elő: „hogy ő magassága a közzsinatok kihallgatása után hasson oda, hogy az ágendai normák szabályozására lépés tétessék, egyszersmind az apostoli hitvallás kötelező használatát illető időszerű kérdés fölött is vélemény cseréltessék.

A további vita igen élénk lendületet nyert. Orthodox részről szólottak Kögel, Stöcker Baur udvari papok és Laake prédicator. Liberalis részről pedig Rhode pap, Kochann díszpolgár és Pfleiderer tanár. Rhode határozottan szólalt fel azon erőszak ellen, mely az apostoli hitforma által a lelkiismereten elkövetetik. Gáncsolta ugyanis hogy ama hitvallás felolvasása azon káros eredményre ad okot, mintha a hit meggyőződése lenne s hogy valaki különösen jámbor ember lesz akkor, ha hisz a szüzanyaságban, testi menyemenetelben és Krisztus visszatértében. Sokszor félbeszakított és általában nem volt szerencsés ama javaslatával, hogy minden községben ugyanazon, a synodustól meghatározandó, rend lépjen életbe. Hiszen megfordítva könnyen gondolható, hogy ugyanazon községben is két pap különbözőkép jár el, mint például, hogy Mossbach nem olvasta az ugynevezett apostoli hitformát Disselhoff collegája pedig igen. A minden községre nézve egyenlő határozat megfelelő a régi orthodox egyház-ideának; de a liberalis elemek s az egyes községek önállósága azt igénylik, hogy korunkban már az egyéni szükségletre is tekintet legyen vetve s a hol csak egy pap van ott, mindezt irány szabadon nyilatkozhatóság s testvériesen megférjen egymás mellett. Megkapó méltósággal védte Rochann a Luisenstadti javaslat indokait. A javaslatadók lelkiismeretesen dolgozták ki a javaslatot s nem akartak forradalmat idézni elő az egyházban. Mi az evangelicus egyházat nem akarjuk gyöngíteni, szilárdan és hiven állunk mellette, megakarunk hitében hagyni

mindenkit s érintkező pontunkat Krisztus tanában keresztük, szertetben és békében élni egymással, s Istent békében és igazságban imádni! Ugyan ő megemlékezett arról is, hogy az agendák behozatala Berlinben 1829-ben minő nagy felindulást okozott s bizonyítá, hogy agendák sok polgári háznál tönkre tették a rendes egyház látogatás szokását. Viszont arról is említést tett, hogy az agendák előtt a lutheránusok és reformáltak békekötése alkalmával mily rendkívüli emelkedett Berlin egyházi szelleme. Rochann is ajánlta a Techow-féle pontokat, s e fontos szavakkal zárta beszédét: „Egy egységre juttatott evangélicus egyház a legnagyobb szellemi hatalom, mit e században elérhetünk.“

A másik párt részéről az egyes érvek nem lettek úgy megvilágítva, de nagy szenvedélyökben szemrehányással beszéltek a vallás megcsonkításáról s a legszentebb lábbal való tapodásáról.

Baur udvari lelkész bizonyítá, hogy az apostolicum nem egyéb, mint az „apostoli kijelentésnek legegyszerűbb reproductioja“ Persze elhalgatta a szép képzettségű férfiú, hogy az ugynevezett apostoli vallástételnek lényeges darabjai csak a negyedik, ötödik században, hosszú küzdelmek után, s az irás fontos igazságainak visszautasiásával vétezt fel. Így például a test föltámadása, melyet Pál apostól tudvalevőleg elvet! „Hus és vér nem fogja örökölni Isten országát.“ Elhallgatja vagy elleplezi azt, hogy az „egy keresztyén anyaszentegyház“ a vallástétel eredeti és helyes értelme szerint nem Istennek láthatatlan országa, hanem teljes ellenkezésben Jézus tanával „a látható katolikus egyház“, a miért a reformátorok e vallástétel felett heves vitákba bonyolultak.

Utoljára Pfleiderer professor szólalt fel; kinek gyönyörű s a vitát befejező beszédét egész terjedelmében közölni fogjuk.

(Vége következik.)

IRODALMI SZEMLE.

Értesítvény a kolozsvári államilag segélyezett „Fröbel intézetről“

1876 aug. — 1877 júliusáig. Kiadta az intézet igazgatósága. 8-ik szám. Kolozsvárt 1877. Nyom, Gámán J. örökösseinél. A 19 lapra terjedő füzet részletes ösmertetését adja e közhasznú intézet szervezetének s általában beléletének. Külön ismerteti, az államilag segélyezett gyermek kertészne képezdét, a 4 osztályu elemi oskolát s a 3 osztályu gyermekkerttet s közli, táblás kimutatásban, a különböző tantárgyak beosztásának, tanoráknak rendjét, a növendékek névsorát, kiknek száma (a képezdével együtt) 142. A képezdében tanképesítési vizsgát álltak 12-en. Közli végül a füzet a tudnivalókat a jövő tanévről, a képezdébe fölvétel feltételeit, s a képesítési vizsgákra vonatkozó határozatokat. Megjegyezzük, hogy az intézet élén t. Paal Ferencz úr áll, e kitűnő paedagog s tanár

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, jun. 27.

— Tanodáink *t. igazgatóságait tisztelettel fölkerjük, hogy évi értesítők egy-egy példányát szíveskedjenek lapunknak is megküldeni, hogy tanügyi állapotaink adatait és ismertetését hiteles forrásból meríthessük.*

— Főt. Nagy Péter püspök úr már visszaérkezett Nagy-Enyedről, hova, mint jelzők, hittan hallgatóink évi vizsgálatára útazott volt s mint halljuk, az intézet bemutatott sikereivel általában meg vala elégedve.

— A panpresbyterian egyetemes gyűlésen a magyarhoni 5 ref. egyházkerületet, mint látszik, csupán Balogh Ferencz, debreczeni főiskolai tanár képviseli Edinburgban, lapja szerkesztését, távollétére, dr. Márk Ferencz urnak adván át. Szó volt arról is, hogy a második képviselő dr. Ballagi Mor leend, de a „Prot. egyh. és iskolai lap“ hallgatásából azt következtetjük, hogy Ballagi elutazása csak terv maradt.

— Diszpolgárság. Sepsi-Szt.-Györgyről értesítenek, hogy a városi bizottság Szász Károlyt, egyhangu határozatával, diszpolgárává választá. A jegyzőkönyv idevonatkozó pontja így hangzik: „Indítványoztatik, hogy Szász Károly, a hazafi, Szász Károly az író, ki Sepsi-Szt.-György városa emelkedése s fejlődésének alapkövét, a székely Mikó-tanoda kezdeményezésének létrehozása által, tette le, hálás elismerés jeléül diszpolgárává választassék és minden jogokkal, melyek őt, mint olyat, megilletik, felruháztassék. Az indítvány egyhangulag elfogadtatván, a diszpolgári oklevél elkészítése s az ünnepélyes átadás iránti javasiattétel a tanácsra bizatik.“

— A vizsgálatok forró napjait éljük s nem tudjuk, ha a kifejlett hőség előidőzésében melyeknek van nagyobb része: Phoebus Apolló nyilainak-e, vagy a] Muzsa-fiak szorongó hevületeinek? Tanítók szülők és a tanügy barátai egész naphosszant igénybe vannak véve és pedig nem kis mértékben, mert Kolozsvárt nem kevesebb, mint 32 tanintézet működik, (a magán tanintézeteket nem is számítva, ilyen van öt) úgy mint: az egyetem (tanári képezdével és baba-intézettel); három főgymnasium (református, unitárius és r. katolikus) megannyi elemi iskolával; egy gazdasági tanintézet, három képezde (állami tanítóké, tanítónőké, meg a Fröbel-intézeté); városi polgári iskola, kereskedelmi iskola iparos ifjak iskolája, gyermekkert három (egy felekezetenélküli és két református) ovoda kettő (katolikusoké), elemi iskola tizenkettő (két áll. képezdei gyakorló, öt reform. két kath. egy-egy lutheránus, unitárius és gör.katolikus), egy árvaház. Itt aztán van miben válogatni, de van — örömmel és saját tapasztalataink alapján irhatjuk: van mibe gyönyörködni is.

— A sepsi-szentgyörgyi Mikó-tanoda előljárósága Dr. Szász István, Simó Dénes és Boder Domkos urakat segéd-tanárokká választotta.

— Értesítés. Az illetőknek szolgáljon tudomásul miszerint a n.-enyedi ref. Bethlen-főtanodában a papi szigor-

latok ideje f. év szeptember hava 5. napjára állapított meg. N.-Enyed 1877. június 25. Az igazgatóság.

— Köszönetnyilvánítás. Előljáróságunk nevében alólírott igazgatóság kötelességének tartja szíves köszönetét nyilvánítani azon kegyes családoknak, melyek a lefolyt 1877/78. tanévben a gondnoki, tanári és főtanodai tisztviselői karon kívül, szivesek voltak 30 szegény sorsu tanulónak rendre, ingyen kosztot főzetni; névszerint: tkts. Lengyel Gábor, Vajna István, Ludvig János, Sándor Elek városi főhadnagy, Sáska Sándor, Sebesi Ádám, Erős István, Biró Miklós, ngs. Gáspár János tanfelügyelő, Vokál János, tiszt. Szilágyi Farkas, tkts. Nagy Sámuel, Benedek Sándor, Pávai Elek ügyvéd, Czirner József urak. N.-Enyed, 1877. jun. 25. A nagyenyedi ref. főtanoda igazgatósága.

— Pályázati hirdetés. A kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézetnél az 1877/8-ik tanévre az I-ső éves tanfolyamban *nyolcz* állami alapítványi ösztöndíjas és *tizenkét* szabadhely megürülvén, ezeknek betöltésére ezennel pályázat hirdettetik. Ezen helyek elnyeréséért való folyamodványok a következőleg szerelendők fel: *I. Az állami alapítványi ösztöndíjas helyeket illetőleg:* Ezen helyeket az alapítvány értelmében kizárólag csak Erdély vagy kapcsolt részeiben született, iskolai tanulmányaikat kitűnő sikerrel végzett, vagyontalan ifjak nyerhetik el. Az ösztöndíj áll: teljes élelmi ellátásból, az intézetbeli lakás, fűtés és világításból, ugyancsak az intézet által adandó ágy- és törölköző neműek mosatásából, esetleg ingyenes gyógykezelésből és a tanévek alatt tandíjmentességből. Az ezen helyekérti folyamodványokhoz melléklendő: 1. Iskolai bizonyítvány legalább 6 gymnasiumi vagy 6 reáliskolai osztályról. Több osztályt vagy érettségi vizsgát felmutatók előnyben leendenek. 2. Keresztelő levél a születési hely s legalább 17 éves kor igazolására. 3. Szegénységi bizonyítvány. 4. Orvosi bizonyítvány az egészséges, ép testalkat igazolására. 5. Szülei vagy gyámi nyilatkozat, hogy a folyamodó részére a szükséges kerti kézi eszközök (kés, olló, körülbelül 4 frt. érték) beszereztetnek s 5 frt biztosíték érettek letétezik. E biztosíték a tanulónak a pálya végtével vagy egészen, vagy a rontási érték letudásával visszaadatik. *II. Az intézeti szabadhelyeket illetőleg:* Ezen helyek élvezetében az Erdély és kapcsolt részein kívül születettek is részesülhetnek. A szabad hely áll havi 17 frt. élelmi költség lefizetése mellett ugyanoly ellátásból minőben, az ösztöndíjasok részesülnek. Az e helyekérti folyamodványokhoz melléklendő: 1. Iskolai bizonyítvány, mint fennebb. 2. Orvosi bizonyítvány. 3. Szülei vagy gyámi nyilatkozat, hogy a folyamodóért a fentebbi szükséglet beszerzésén s a biztosítékon kívül a 17 frt havi élelmi pénz előlegesen s a félévénkénti 10 frt. tandíj pontosan fog fizettetni. Ezen ügybeni folyamodványok f. év július hó 20-áig a *m. kir. gazdasági tanintézet igazgatóságához Kolozs-Monostoron (u. p. Kolozsvár)* benyújtandók. Ez alkalommal egyttal tudattatik, miszerint az intézetre külfelgatók is felvétetnek s számukra a bejelentési határidő f. év szeptember 30-a. Az intézet „Értesítője“ kívánatra megküldetik. Kolozs-Monostor, 1877. év június hó 1-én. *Vörös Sándor*, igazgató.

A szerkesztő postája.

Nagy Sándornak, Hidvégen. Ez is jó, de a másik még szükségesebb.

Koos Ferencznek, Beszterczén. Quosque tandem? A lapot megindítottam.

Nt. Filó Lajos urnak, Nagy-Körösn. A prot. egytel kérdésében véleményét kérném.

KLEIN ALFRED

kiadó-könyvkereskedése **S.-A.-UJHELYT.**

Előfizetési felhívás

Lukács Ödön nyiregyházi ref. lelkész

„EGYHÁZI MUNKÁIRA.”

Hat évi hivataloskodásom alatt körülbelül 3—4 kötetre terjedő eredeti egyházi dolgozatom van kézen kéziratban; mivel e munkákat én a szószéken kedvező sikerrel használtam: elhatároztam azok közül egy kötetet, mutatvány gyanánt, világ elé bocsátani; a figyelem és érdeklődés, melylyel t. tisztársaim, ismerőseim e kötet iránt viseltetni fognak, batározand a felett, hogy a többieket mostanában sajtó alá rendezzem-e vagy sem?! Beszédeimre, tájékozásul, előlegesen is megjegyzem, hogy az olvasó közönség azokban hitet, melegséget s a meggyőződés hangját fogja felfalálni; tartalmukat igyekeztem érdekessé s az alakot a tartalomnak megfelelővé tenni; talán itt-ott szokatlan modorral s eszmékkel fog a t. közönség találkozni e beszédekben; de megvallom, hogy itt nem kerestem nyomokat, melyekbe hágjak, s lehető félszűzségeimet, hiányaimat a szokatlan út akadályai fedezték el. Leend e kötetben néhány ünnepi, alkalmi, közönséges és halotti, összesen 30—35 beszéd, 16 nyomtatott iven.

Előfizetési ára 1 frt 80 kr., mely összeg, a szokásos postai utalvány mellett, Klein Alfréd sátoralja-ujhelyi könyvkiadóhoz küldendő. A könyv a t. előfizetőknek bérmentve fog megküldetni. Munkámat t. tisztársaim becses figyelmébe ajánlva, maradtam Nyiregyházán, január 1-én, 1877.

Lukács Ödön, ref. lelkész s egyh. megyei tanácsbíró.

Kiadásunkban továbbá megjelent:

FEJES ISTVÁN s.-a.-ujhelyi ref. lelkész

Egyházi beszédei, két kötet ára 4 frt.

Temetési beszédei, ára 1 frt.

10—*

Egy szép asszoy (a Kisfaludy-társ. által 50 arannyal jut. költői beszély.) Ara 60 kr.

STEIN JÁNOS

erd. muzeum-egyleti könyvtárusnál Kolozsvárt kaphatók:

alkalmi és halotti imádságok templomi nálatra. Összeszedetett néh. Szoboszlai Pap Istvárrahagyott munkáiból. Kötve 2 frt.

beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyv-Toth Kálmán. 1 frt 40 kr.

élete és a kalvinizmus. Emlékkül a nagy reformor halála évének háromszázados fordulata Révész Imre. Kálvin aczélmetsetü arczképé- 2 frt.

beszédek. Irta Tompa Mihály. Első füzet. 1 frt 64 kr.

pi innepi és alkalmi imádságok, templomi nálatra. Készítette Révész Bálint, 3-ik kiadás 2 frt 40 kr.

éte. Irta Renan Ernő. Todalékul: Három fonvélemény Renan „Jézus élete felett“ különb-theologiai szempontokból fejtegetve. Torkos in, 2-ik kiadás 2 frt.

Temetési egyházi beszéd-vázlatok. Szerzet lári Pap Lajos. 1 f

Az apostolok. Irta Renan Ernő 2-ik kiadás 1 f

Bibliai egyezményes szótár, a szentirat igé- lelésére és magyarázatára vezérlő seg- Készítette Maklári Pap Lajos. 2-ik kiadás 4 f

Az isten országa az evangeliomi példázato. egyházi beszédekben Schweizer S. nyo Fabián Mihály. 1 f

Theologiai értekezések. Irták dr. Lang Hen- Gusztáv, Dreyer Otto, Ullmann C. Hetze- tel Emil. 2 f

Magyar protestans egyházi szónoklatok. alkalmi, közönséges és gyászesetekre. Irt gyösi Sámuel, 2 füzet 3 f

Egyházi beszédek. Irta Fejes István. 2 fü-